



ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

«ΠΜΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ
ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ & ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*“ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΈΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ”*

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Ιατρού Σωτηρία

A.M.:3032202101004

Επιβλέπων: κος Παπαθεοδώρου Θεόδωρος

Μέλη Επιτροπής: κος Φεφές Μιχαήλ

κα Γαζή Φωτεινή

Ιανουάριος 2023

Περίληψη

Το μεταναστευτικό φαινόμενο τόσο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και παγκοσμίως, είναι ενεργό σε όλες τις φάσεις και τα στάδια της ιστορικής αναδρομής. Ιδίως τα τελευταία χρόνια, από το 2015 και έπειτα, για την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση με τις μεγάλες μεταναστευτικές ροές, υπήρξε και εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση η ορθή διαχείριση του φαινομένου, καθώς και η αποτελεσματικότερη ένταξη των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών σε ευρωπαϊκό έδαφος.

Εργαζόμενη στο πεδίο του μεταναστευτικού επί πενταετία και μάλιστα τα δύο και πλέον τελευταία χρόνια στην ένταξη των προσφύγων, δεν θα μπορούσα παρά στην παρούσα εργασία να ασχοληθώ με την ενταξιακή διαδικασία και πιο συγκεκριμένα, κάτι που αποτελεί και στόχο της παρούσας μελέτης, τον εντοπισμό της ύπαρξης προκλήσεων ως προς την αποτελεσματική ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού και πιο συγκεκριμένα, των προκλήσεων που εντοπίζονται, όπως και το ποιοι είναι αυτοί οι τομείς που επηρεάζονται περισσότερο σε αυτή τη διαδικασία.

Για την επίτευξη αυτού του στόχου, πέρα από τη θεωρητική αναζήτηση και μελέτη, μεγάλο βάρος δίδεται στην εμπειρία μέσω των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν σε εργαζομένους στο πεδίο, τόσο της ένταξης όσο και σε προ ενταξιακά στάδια. Η πολύτιμη αυτή εμπειρία μας οδηγεί στο να εξάγουμε σαφή και πολύτιμα συμπεράσματα αναφορικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ένταξη κυρίως στον Ελλαδικό χώρο, που αποτελεί και το πεδίο αναφορά μας σε αυτήν τη ερευνητική προσπάθεια, και συμβάλει στο να διατυπώσουμε προτάσεις που ίσως συμβάλουν στη βελτίωση των συνθηκών και των διαδικασιών ένταξης.

Λέξεις κλειδιά: μετανάστευση, πρόσφυγες, ενταξιακή διαδικασία, πολιτική ένταξης, ελληνικές πολιτικές ένταξης, ευρωπαϊκές πολιτικές ένταξης, προκλήσεις.

Abstract

The migration phenomenon, both at the European level and worldwide, is active in all phases and stages of historical retrospection. Especially in recent years, from 2015 onwards, for Greece and the European Union with the large migration flows, the proper management of the phenomenon has been and continues to be a big challenge, as well as the more effective integration of the refugee and immigrant populations on European soil.

Having worked in the field of migration for five years and in fact for the last two years in the integration of refugees, I could not avoid to include to the aforementioned study and focus on the integration process and more specifically, which is also the aim of this study, on the identification of the existence of challenges to the effective integration of the refugee population and more especially, on the challenges that are identified, as well as which are those sectors that are most affected within this process.

To achieve this goal, in addition to theoretical research and study, great focus is given on the experience through interviews which were conducted with workers in the field, both in the integration and pre-integration stages. This valuable experience leads us to draw clear and valuable conclusions regarding the challenges concerning the Integration mainly in the Greek area, which is also our field of reference in this research, and contributes to formulating proposals that may contribute to the improvement of the integration conditions and procedures.

Key words: migration, refugees, integration process, integration policy, Greek integration policies, European integration policies, challenges.

Περιεχόμενα

Περίληψη	1
Abstract	2
Μέρος 1ο.....	6
1. Η δογματική προσέγγιση της Κοινωνικής Ένταξης	7
1.1 Η έννοια της κοινωνικής ευαλωτότητας.....	8
1.2 Εννοιολογική προσέγγιση του κοινωνικού αποκλεισμού.....	11
1.3 Εννοιολογική προσέγγιση της κοινωνικής ένταξης.....	13
1.4 Παράγοντες που καθυστερούν την Ένταξη	17
1.5 Θεσμική οριοθέτηση της κοινωνικής ένταξης στην Ελλάδα.....	19
2. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική για τη Μετανάστευση και την Ένταξη Μεταναστών.....	24
2.1 Βασικοί άξονες	28
2.2 <i>Ευρωπαϊκές Πολιτικές Ασύλου</i>	31
2.3 Πολιτικές της ΕΕ για την Ένταξη.....	35
3. Προκλήσεις των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης	44
3.1 Από τον Αποκλεισμό στην Ένταξη	44
3.2 Η ένταξη του σήμερα στον Ελλαδικό Χώρο	45
3.3 Προκλήσεις γύρω από την αποτελεσματική Ένταξη των Προσφύγων στην Ελλάδα	49
Μέρος 2ο.....	55
4. Ερευνητικό Μέρος.....	56
4.1 Σκοπός Έρευνας.....	56
4.2 Ερευνητικά Ερωτήματα	56
4.3 Μεθοδολογία.....	57
4.2 Χαρακτηριστικά δείγματος έρευνας.....	60
5. Αποτελέσματα.....	63
6. Συμπεράσματα	78
7. Προτάσεις	83
Βιβλιογραφία	84
Παράρτημα.....	90

Εισαγωγή

Το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι αδιαμφισβήτητο ζήτημα υψηλού ενδιαφέροντος τα τελευταία χρόνια τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα. Μετά την μαζική ροή πληθυσμών από τρίτες χώρες, που δέχθηκε η χώρα μας (περίπου) την τελευταία δεκαετία, είναι σημαντικό να εστιάσουμε πια την προσοχή μας, εφόσον έχει παρέλθει η φάση της έντονης κρίσης, σε όσα έχουν γίνει σχεδιαστεί και σχεδιάζονται για την κοινωνική ένταξη αυτών των πληθυσμών.

Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να κάνουμε μια σύντομη επισκόπηση και θεώρηση γύρω από την ένταξη των προσφύγων, με σαφή προσανατολισμό στον Ελλαδικό χώρο. Αφού δούμε τους βασικούς ορισμούς που αφορούν στην ένταξη και την ενσωμάτωση, του κοινωνικού αποκλεισμού και της κοινωνικής ευαλωτότητας που είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι όροι με την κοινωνική ένταξη, κατόπιν θα δούμε πως και αν συνδέεται η ένταξη με τον κοινωνικό αποκλεισμό και με ποιο τρόπο μπορούμε να απομακρυνθούμε από τον αποκλεισμό και να διευκολύνουμε την ένταξη. Σημαντική ενότητα της παρούσας εργασίας είναι και εκείνη στην οποία αναζητούμε παράγοντες που παρεμποδίζουν και καθυστερούν την διαδικασία ένταξης των μεταναστών, οι οποίοι θα μας βοηθήσουν να απαντήσουμε και στο βασικό μας ερώτημα που αφορά στις προσκλήσεις που παρατηρείται ότι δυσχεραίνουν την αποτελεσματική ένταξη των προσφύγων στη χώρα μας, καθώς και σε ποιους τομείς παρατηρούνται οι μεγαλύτερες προκλήσεις.

Προχωρώντας, θα κάνουμε ένα πέρασμα από την Ευρωπαϊκή Πολιτική για τη Μετανάστευση και την Ένταξη, κάνοντας και μια αναδρομή του πως αυτή εξελίχθηκε με το πέρασμα των χρόνων ώστε να φτάσει στη σημερινή της μορφή και δομή. Θα δούμε τους βασικούς άξονες της Ευρωπαϊκής Μεταναστευτικής Πολιτικής καθώς αποτελούν τη βάση για τη διαμόρφωση των εθνικών πολιτικών για τη μετανάστευση, των κρατών μελών, και θα εστιάσουμε, φυσικά στις ευρωπαϊκές πολιτικές που αφορούν στην ένταξη, καθώς είναι και το βασικό αντικείμενο της παρούσας μελέτης.

Καθώς, σε προηγούμενη ενότητα αποσαφηνίσαμε τους βασικούς όρους οι οποίοι και θα μας απασχολήσουν γενικότερα στην εργασία αυτή, και τη σύνδεση αυτών με σημαντικά κοινωνικά φαινόμενα όπως είναι η περιθωριοποίηση και ο κοινωνικός αποκλεισμός, κι εφόσον ακολούθως εστίασαμε στην Ευρωπαϊκή ενταξιακή πολιτική και τις στρατηγικές, θα περάσουμε σε επόμενη ενότητα να ασχοληθούμε με το τι γίνεται στον ελλαδικό χώρο, ώστε πριν περάσουμε στο ερευνητικό μέρος, να έχουμε, θα λέγαμε, μια ξεκάθαρη εικόνα για όσα ισχύουν στο σήμερα, ώστε να μπορέσουμε πάνω σε αυτούς τους άξονες, να εντοπίσουμε προκλήσεις και προβληματικές που καλείται να διαχειριστεί η Ελλάδα και που παρεμποδίζουν την αποτελεσματική ένταξη των προσφύγων. Επικεντρωνόμαστε, λοιπόν, στην Ένταξη του σήμερα στην Ελλάδα και κυρίως στις προκλήσεις που υπάρχουν γύρω από την επίτευξη της αποτελεσματικής Ένταξης, στους παράγοντες που την επηρεάζουν και τη διαμορφώνουν.

Στο δεύτερο μέρος, το ερευνητικό μέρος, μέσω των συνεντεύξεων επιχειρούμε να απαντήσουμε σε αυτά τα ερωτήματα, μέσα από την οπτική ανθρώπων οι οποίοι εργάζονται πάνω στην ένταξη των προσφύγων αλλά και πριν από αυτή, σε προ-ενταξιακό στάδιο και μετέχουν στην όλη προσπάθεια για την βελτίωση και εξέλιξη της ενταξιακής διαδικασίας στη χώρα μας. Παρατίθενται, λοιπόν, στο τελευταίο μέρος της ερευνητικής αυτής εργασίας, οι καίριες τοποθετήσεις των συνεντευξιαζόμενων, χωρισμένες στις θεματικές ενότητες που φαίνεται όχι μόνο ότι προκύπτουν από τη συζήτηση αλλά και που, όπως διαφάνηκε από το θεωρητικό πλαίσιο, είναι οι βασικοί άξονες γύρω από τους οποίους περιστρέφεται η ενταξιακή διαδικασία και οι προβληματικές της. Οι τοποθετήσεις όσων συμμετέχουν στις συνεντεύξεις, οι οποίες πηγάζουν από το βίωμα και την εμπειρία τους, μας φέρνουν πιο κοντά στην πληρέστερη κάλυψη του υπό διερεύνηση ζητήματος, και κλείνουμε με τα συμπεράσματα που απορρέουν από το συνολικό μας εγχείρημα, καθώς και με κάποιες προτάσεις βελτίωσης.

Μέρος 1ο

1. Η δογματική προσέγγιση της Κοινωνικής Ένταξης

Όταν μιλάμε για ένταξη, και ακολουθώντας τον ορισμό του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης πρόκειται για διαδικασία κατά την οποία μια κοινωνία αποδέχεται τους μετανάστες, τόσο ως μεμονωμένα άτομα όσο και σαν ομάδες. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως η διαδικασία αυτή είναι διαφορετική σε κάθε χώρα, και αποτελεί ευθύνη τόσο των ίδιων των μεταναστών όσο και της χώρας/κοινωνίας υποδοχής. Εύκολα κατανοεί κανείς, λοιπόν, πως πρόκειται για μια αμφίδρομη διαδικασία. Η Ένταξη φαίνεται πως σαν όρος συνδέεται στενά με την έννοια της Ενσωμάτωσης και της Αφομοίωσης, καθώς και η ενσωμάτωση αδιαμφισβήτητα είναι άρρηκτα συνυφασμένη με την μετανάστευση. Μάλιστα για την Ευρωπαϊκή Ένωση η Ενσωμάτωση είναι το ζητούμενο και αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την κοινωνική ένταξη. Όταν κάνουμε λόγο για αφομοίωση, πάλι σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, αναφερόμαστε στην διαδικασία προσαρμογής εθνικών ή κοινωνικών ομάδων, ουσιαστικά μιας μειονοτικής ομάδας, σε μια άλλη. Πρόκειται για μια έννοια πιο βαθιά και αφορά στη γλώσσα, τις αξίες, τις παραδόσεις και στην αλλαγή του αισθήματος του «ανήκειν».

Ζητούμενο είναι να διασφαλιστεί η ουσιαστική ισότητα στις ευκαιρίες, στα δικαιώματα αλλά και τις υποχρεώσεις μεταξύ των ημεδαπών και των μεταναστών που ουσιαστικά αυτό ορίζει κι την κοινωνική ενσωμάτωση. Κατά κάποιο τρόπο θα λέγαμε πως ζητάμε από τον προσφυγικό πληθυσμό να ενταχθεί και να ενσωματωθεί σε μια χώρα-κοινωνία την οποία δεν γνωρίζει και αυτό για να φτάσουμε όσο πιο κοντά γίνεται στο να συμβιώνουν όλοι αρμονικά μεταξύ τους και όλα να λειτουργούν εύρυθμα. Βέβαια, για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο θα πρέπει να παρέχεται ίση μεταχείριση και ευκαιρίες τους πρόσφυγες, ως προς την πρόσβαση στην εκπαίδευση, τη διαμονή, την εργασία και την υγεία. Είναι αδιαμφισβήτητο πως για να διασφαλίσουμε την ενσωμάτωση είναι απαραίτητο να αντιμετωπίζεται ο προσφυγικός πληθυσμός ως ισότιμος με αυτόν της χώρας υποδοχής (Esses, Medianu & Lawson, 2013).

Η ένταξη δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν μια διαδικασία μονόδρομη, που αφορά μόνο την μία πλευρά του δίπολου χώρα υποδοχής-πρόσφυγες. Αφορά εξίσου και τις δύο πλευρές και υπό αυτή τη σκοπιά θα πρέπει να την προσεγγίζουμε. Δηλαδή, απορρέουν από αυτή δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις που αφορούν και τους δύο «πόλους» ταυτόχρονα,

από τη μια η χώρα υποδοχής καλείται να δημιουργεί τις συνθήκες εκείνες οι οποίες θα διευκολύνουν την ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού και από την άλλη ο προσφυγικός πληθυσμός υποχρεούται να σέβεται τις αξίες και τους κανόνες του τόπου που τον υποδέχεται (Lawlor & Tolley, 2017).

Είναι, θεωρώ ευνόητο πως η κοινωνία, οι θεσμοί της, η δομή της αλλά και η στάση των πολιτών της παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ενταξιακή διαδικασία και στο πως αυτή θα εξελιχθεί. Είναι σημαντικό να υπάρχει σεβασμός της διαφορετικότητας και αποδοχή και όπως φαίνεται από τη βιβλιογραφία και τις έρευνες οι περισσότερες χώρες πλην ελαχίστων δεν χαρακτηρίζονται από ελευθερία αναφορικά με την εθνική/εθνοτική διαφορετικότητα και δεν είναι θετικά προσκείμενες προς την υποδοχή των προσφύγων (Blinder & Jeannet, 2018).

Βέβαια, δεν πρέπει να παραβλέπουμε και το ότι εξίσου καθοριστικό είναι και το πως ο ίδιος ο προσφυγικός πληθυσμός «τοποθετείται» απέναντι σε όλα αυτά, ποια στάση υιοθετούν και πως διαμορφώνεται η ταυτότητά τους στα νέα δεδομένα, το πως δηλαδή τοποθετούν τους εαυτούς τους ανάμεσα στην κοινωνία υποδοχής θα ορίσει και το πως θα ενεργήσουν μέσα σε αυτή άρα λοιπόν θα είναι καταλύτης στην ενταξιακή τους διαδικασία ή στον αντίποδα, της περιθωριοποίησής τους. Από τα παραπάνω φαίνεται ξεκάθαρα αυτό που ειπώθηκε και προηγουμένως, ότι η ένταξη είναι αμφίδρομη και χρειάζεται αλληλοκατανόηση και αλληλοαποδοχή (Esses, Medianu & Lawson, 2013).

Όταν δεν λειτουργεί αποτελεσματικά η ενταξιακή διαδικασία, τότε εμφανίζεται το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, δηλαδή οι πρόσφυγες οδηγούνται στο περιθώριο. Αυτό συνεπάγεται κατ' επέκταση την απομόνωσή τους και την παρεμπόδιση της πρόσβασής τους σε υπηρεσίες και αγαθά και σε μια συνολική παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους. Απομακρυνόμαστε, λοιπόν, ουσιαστικά από την ίση μεταχείριση, από την προστασία των δικαιωμάτων και την διασφάλιση της πρόσβασης σε αυτά και από την άλλη ερχόμαστε πιο κοντά στην ξеноφοβία, τον ρατσισμό και φαινόμενα διάκρισης.

1.1 Η έννοια της κοινωνικής ευαλωτότητας

Ο όρος ευαλωτότητα αφορά σε ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, το οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το περιβάλλον του κάθε ανθρώπου. Δυνάμει καθένας μας μπορεί να περιέλθει σε αυτή την κατάσταση, αναλόγως με το κατά πόσο εκτιθέμεθα σε παράγοντες τόσο εσωτερικούς-προσωπικούς, όσο και εξωγενείς, οι οποίοι μεταβάλλονται σε όλη την πορεία της ζωής μας. Υπάρχει δηλαδή ο κίνδυνος να περιέλθει κανείς σε αυτή τη κατάσταση είτε εξαιτίας «απουσίας πόρων» είτε «κοινωνικής αδυναμίας» ευρύτερα.

Σε μια προσπάθεια να ορίσουμε την ευαλωτότητα, ας ξεκινήσουμε από το ότι ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να αποδοθεί ο όρος *vulnus*, που στα λατινικά σημαίνει «πληγή». Δυστυχώς είναι δύσκολο να αποδοθεί ένας καθολικός ορισμός του όρου αυτού, παρά όλα αυτά σύμφωνα με τους μελετητές μπορούμε να πούμε πως υπάρχουν δύο κύριες προσεγγίσεις της ευαλωτότητας. Η μία εξ αυτών θεωρεί ότι η ευαλωτότητα είναι έντομο πρόβλημα, ή πρόβλημα που αφορά μια ομάδα, επομένως δεν αποδέχεται κάποιου είδους κρατική ευθύνη (Fineman, 2019), επομένως δεν μιλάμε για κοινωνικό πρόβλημα,, καθώς η ευαλωτότητα εδώ συνδέεται με την ανθρώπινη φύση και τις αδυναμίες της.

Για την άλλη προσέγγιση, κυρίαρχη θέση επέχουν η κρατική και συλλογική ευθύνη, και αυτό γιατί κάθε άτομο υφίσταται διαρκείς αλλαγές, εκτίθεται σε ποικίλους κινδύνους (πχ. ψυχολογικούς, σωματικούς κ.α.), και καθώς αποτελεί μέλος κάποιας ομάδας-κοινωνικής οργάνωσης, είναι άμεσα εξαρτημένο από κοινωνικές σχέσεις και τους θεσμούς του συστήματος στο οποίο είναι ενταγμένο. Υπό αυτό το πρίσμα, όλοι μπορούν να βρεθούν σε κατάσταση ευαλωτότητας και η κοινωνική και σωματική εξάρτηση στην οποία οδηγεί θα έπρεπε να αποτελούν συλλογική και κρατική ευθύνη.

Αντιλαμβανόμαστε, επομένως, πως η διαφορετική εστίαση των παραπάνω δύο προσεγγίσεων μας οδηγεί σε εκ διαμέτρου διαφορετικά συμπεράσματα, αναφορικά με το ρόλο και την παρέμβαση από πλευράς κράτους με στόχο να μειωθούν οι ανισότητες, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Αδιαμφισβήτητα είναι πολύ δύσκολο να γίνει μέτρηση ή εκτίμηση όλων των διαστάσεων που αφορούν στην ευαλωτότητα και μπορεί να συνδέεται με την αδυναμία των ατόμων να διαχειριστούν κινδύνους και απώλειες, αλλά και με το κόστος που προκύπτει από αυτούς τους κινδύνους και τις απώλειες. Μπορεί να περιέλθει κανείς, λοιπόν, σε κατάσταση

ευαλωτότητας εξαιτίας της μη επάρκειας πόρων ή λόγω «κοινωνικής αδυναμίας». Εύλογα καταλήγουμε επομένως, πως ευάλωτο άτομο θεωρείται εκείνο το οποίο χρήζει φροντίδας και προστασίας, ωστόσο αντιμετωπίζει περιορισμούς αναφορικά με την πρόσβαση σε πόρους. Μπορούμε, λοιπόν, να ορίσουμε την ευαλωτότητα σαν... *την κατάσταση των ατόμων, νοικοκυριών ή κοινοτήτων που εκτίθενται σε έναν ή περισσότερους κινδύνους», ή ως «η ανικανότητα των ανθρώπων ή ομάδων να προβλέψουν, να αντέξουν και να ανακάμψουν από τη ζημιά που προκλήθηκε».*

Πρόκειται για μια περίπλοκη έννοια που έχει απασχολήσει έντονα τους θεσμούς και η διαφορετικές προσεγγίσεις που υπάρχουν γύρω από αυτή επιτείνουν τις δυσκολίες που αφορούν, στην κοινωνική ένταξη των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση ευαλωτότητας. Κατά το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το να αποτελεί μέλος μιας ομάδας, όπως είναι για παράδειγμα των Ρομά, όπου η ευαλωτότητα αποτελεί ουσιαστικά κοινωνική κατασκευή και σχετίζεται άμεσα με τις συνθήκες τις πολιτικές, τις κοινωνικές και τις θεσμικές, είναι και αυτό που τελικά σε καθιστά ευάλωτο. Αντιλαμβανόμαστε, επομένως πως για το ΕΔΔΑ δεν είναι υπεύθυνο το ίδιο το άτομο για την ευαλωτότητά του, αλλά φαίνεται να εξαρτάται από άλλους παράγοντες, όπως είναι το θεσμικό και κοινωνικό περιβάλλον της ομάδας στην οποία ανήκει το άτομο. Δίνει, επίσης, το βάρος σε άλλους παράγοντες, αναφορικά με το προσδιορισμό της έννοιας, οι οποίοι έχουν να κάνουν με την υλική αποστέρηση, το κοινωνικό μειονέκτημα, το στίγμα και την προκατάληψη.

Σε δηλώσεις του ο Δικαστής του ΕΔΔΑ αναφέρει ούτε λίγο ούτε πολύ πως: *«Όλοι οι αιτούντες άσυλο είναι ευάλωτοι, αλλά μερικοί είναι περισσότερο από άλλους».* Βλέπουμε το διαχωρισμό που γίνεται σε ιδιαίτερες υποομάδες, για την ακρίβεια το διαχωρισμό σε άτομα και ομάδες που όχι απλά είναι ευάλωτες αλλά είναι περισσότερο ευάλωτες από άλλες.

Γενικότερα, εξετάζοντας την έννοια υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φαίνεται πως γίνεται χρήση του όρου ευαλωτότητα όταν υπάρχει ανάγκη να προσδιοριστεί η επιπλέον φροντίδα και προσοχή που χρειάζεται μια συγκεκριμένη ομάδα του πληθυσμού (Morawa, 2003), και η οποία ομάδα καθορίζεται από παράγοντες όπως η εθνικότητα, το φύλο, το καθεστώς διαμονής, η ηλικία, η υγεία και το αν υπάρχει στέρηση ελευθερίας. Συνεπώς, κατανοούμε γιατί μειονότητες, παιδιά, μεταναστευτικός πληθυσμός,

ασυνόδευτοι ανήλικοι και λοιπές ομάδες χαρακτηρίζονται ως ευάλωτες, καθώς είναι ομάδες που «απειλούνται» έντονα από τον κοινωνικό αποκλεισμό και την φτώχεια, συγκριτικά πάντα με το γενικό πληθυσμό.

1.2 Εννοιολογική προσέγγιση του κοινωνικού αποκλεισμού

Προσπαθώντας να δώσουμε έναν ορισμό για τον κοινωνικό αποκλεισμό διαπιστώνουμε πως δεν υπάρχει ένας που να είναι αποδεκτός καθολικά. Μάλιστα, όπως αναφέρει και ο Φερώνας (2019) συνειδητοποιούμε πως οι διάφοροι ορισμοί αυτής της έννοιας επισημαίνουν και αφορούν α) στις ομάδες οι οποίες βρίσκονται σε κίνδυνο αποκλεισμού (Lenoir, 1974), β) στο από πού αποκλείονται (π.χ. από υπηρεσίες, αγαθά, δικαιώματα κ.ά.) (Silver, 1994), γ) στα προβλήματα που έχουν να κάνουν με τον αποκλεισμό (SEU, 1997), δ) στις διαδικασίες που συντελούν στο να οδηγηθεί κάποιος σε κοινωνικό αποκλεισμό (Estivill, 2003) και στους φορείς (agency) και παράγοντες οι οποίοι επίσης συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό (Mathieson et al., 2008).

Βλέπουμε, λοιπόν, πως η έννοια «κοινωνικός αποκλεισμός» είναι πολυσύνθετη και δυναμική. Εστιάζοντας, ωστόσο, στον πυρήνα της, διαφαίνεται πως πρόκειται για απουσία πόρων ή παρεμπόδισης πρόσβασης σε πόρους, υπηρεσίες, δικαιώματα και αγαθά, καθώς επίσης αποτελεί την έλλειψη δυνατότητας να αναπτύσσει ο άνθρωπος τις σχέσεις και να μετέχει στις δραστηριότητες, οι οποίες είναι διαθέσιμες και προσβάσιμες για τους περισσότερους ανθρώπους σε όλα τα πεδία, δηλαδή και στο κοινωνικό και στο οικονομικό αλλά και στο πολιτικό και πολιτισμικό (Levitas, 2007). Με λίγα λόγια, πρόκειται για τον αποκλεισμό από θεμέλιους κοινωνικούς θεσμούς, που έχουν να κάνουν με την υγεία, την αγορά εργασίας, την εκπαίδευση, τη κοινωνία και το κράτος ευρύτερα.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν θα πρέπει να ταυτίζεται σαν έννοια με τον όρο φτώχεια. Φαίνεται, πως συνδέεται στενά με δυσκολίες αναφορικά με τα κοινωνικά «χαρακτηριστικά» των ατόμων αλλά και την ικανότητά τους να σχετίζονται με το κοινωνικό τους πλαίσιο-περιβάλλον. Επίσης, είναι στενά συνυφασμένος με τη δυνατότητα και ικανότητα των ατόμων να μετέχουν στην οικονομική σφαίρα, ουσιαστικά σχετίζεται με την ποιότητα ζωής των ατόμων αλλά και κριτήρια που αφορούν στις κοινωνικές

σχέσεις, πιο συγκεκριμένα που έχουν να κάνουν με την δυσχέρεια στο να έχουν πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες.

Σαν όρος πρώτος που αναφέρεται σε αυτό τον όρο είναι ο René Lenoir το 1974, ο οποίος είναι Γάλλος υφυπουργός για την κοινωνική δράση. Χρησιμοποιείται για την περιγραφή της αδυναμίας κάποιων ατόμων (ή/και ομάδων) να έχουν πλήρη συμμετοχή στο κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό γίνεσθαι, όπως επίσης και στην αδυναμία να έχουν πρόσβαση στις διαδικασίες ενός κράτους.

Όπως προαναφέρθηκε, ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί ένα φαινόμενο με πολλές διαστάσεις και δεν περιστρέφεται μόνο γύρω από την αποστέρηση υλικών, αντιθέτως είναι πολλοί και μεταβαλλόμενοι οι παράγοντες που συντελούν στο να αποκλειστούν άνθρωποι από τις συνθήκες, τις παροχές και τα δικαιώματα του σύγχρονου κοινωνικού γίνεσθαι. Ο όρος αυτός (κοινωνικός αποκλεισμός), αφορά άτομα ή ομάδες ευάλωτες, που βρίσκονται αντιμέτωπες με την ευαλωτότητα εξαιτίας παραγόντων όπως είναι η εθνικότητα, η αναπηρία, το φύλο, η φυλή, η οικονομική θέση, η ηλικία και το καθεστώς.

Υπάρχουν τρία αντιτιθέμενα επιστημονικά παραδείγματα-υποδείγματα από τα οποία έκαστο δίνει διαφορετική νοηματοδότηση στο περιεχόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα παραδείγματα αυτά είναι: α) της Αλληλεγγύης, β) της Ειδίκευσης και γ) του Μονοπωλίου και πηγάζουν από τον Ρεπουμπλικανισμό, τον Φιλελευθερισμό και την ιδεολογία της Κοινωνικής Δημοκρατίας. Επίσης, έκαστο εκ των ακόλουθων υποδειγμάτων που προσδιορίζουν τον αποκλεισμό, έχει τα θεμέλιά του σε μια διαφορετική οπτική αναφορικά με την κοινωνική ένταξη και την ιδιότητα του πολίτη:

Το υπόδειγμα της Αλληλεγγύης συνδέει τον κοινωνικό αποκλεισμό με τη διαδικασία ρήξης των δεσμών αυτών οι οποίοι ενώνουν το άτομο με την κοινωνία. Υπό αυτό το πρίσμα ο αποκλεισμός αποτελεί απόρροια της αποτυχίας των θεσμών του κοινωνικού κράτους πρόνοιας να εντάξει τους ανθρώπους στην κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα.

Στο υπόδειγμα της Ειδίκευσης ο κοινωνικός αποκλεισμός προέρχεται από τη συμπεριφορά των ατόμων αλλά και από τις συναλλαγές τους. Πιθανοί παράγοντες που

μπορούν να οδηγήσουν σε αποκλεισμό είναι, οι διακρίσεις, ο τρόπος που λειτουργεί η ελεύθερη αγορά και η προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Τέλος, στο υπόδειγμα του μονοπωλίου ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι το αποτέλεσμα της σύγκρουσης των συμφερόντων των ισχυρών κοινωνικών ομάδων. Εξαιτίας αυτής της σύγκρουσης διαμορφώνονται συνθήκες οι οποίες «μπλοκάρουν» άτομα ή ομάδες από το να έχουν πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες που ελέγχουν οι ομάδες μονοπωλίων, καθώς επίσης και από την απασχόληση.

1.3 Εννοιολογική προσέγγιση της κοινωνικής ένταξης

Η Κοινωνική Ένταξη αφορά στη διαδικασία κατά την οποία γίνεται προσπάθεια να νιώσουν, όλοι οι άνθρωποι και ομάδες μιας κοινωνίας, σημαντικοί και αξιόλογοι. Πρόκειται ουσιαστικά για την πράξη κατά την οποία παρέχονται μια σειρά δικαιωμάτων σε όλα τα μέλη και τις ομάδες μιας κοινωνίας, δικαιώματα που έχουν να κάνουν με την εργασία, την εκπαίδευση, την υγεία, τη στέγαση, τα οποία και αποτελούν εκτός από βασικές ανάγκες αλλά και θεμέλιους λίθους της κοινωνικής ένταξης.

Θα μπορούσαμε να ορίσουμε την Κοινωνική Ένταξη σαν τη διαδικασία η οποία βελτιώνει την πρόσβαση και την συμμετοχή των ανθρώπων στην κοινωνία, και περισσότερο εκείνων οι οποίοι είναι σε δυσμενέστερη κατάσταση. Για να επιτύχουμε την ένταξη χρειάζεται να δημιουργήσουμε ευκαιρίες, να διευκολυνθεί η πρόσβαση σε πόρους και να ενδυναμωθούν τα άτομα για να είναι σε θέση διεκδίκησης των δικαιωμάτων τους.

Σαν όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη διαδικασία που γίνεται σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο για την προσαρμογή των μεταναστών και προσφύγων στη χώρα υποδοχής (Μπάγκαβος & Παπαδόπουλος, 2006). Φυσικά, η ενταξιακή διαδικασία των συγκεκριμένων ομάδων ανθρώπων είναι σημαντικό κεφάλαιο, τόσο της μεταναστευτικής πολιτικής όσο και της κοινωνικής πολιτικής του κάθε κράτους, και είναι άμεσα εξαρτώμενη από τις πολιτικές που αφορούν στην διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου στο κράτος υποδοχής. Η ένταξη είναι ουσιαστικά μια πολυσύνθετη διαδικασία δύο, θα λέγαμε, επιπέδων και χρειάζονται συντονισμένες και στοχευμένες προσπάθειες για την επανακοινωνικοποίηση των ατόμων στο νέο πλαίσιο-χώρα υποδοχής. Σχετικά με τα προαναφερόμενα επίπεδα, αρχικά εκκινούμε από το να μπορεί ο μετανάστης να

«απολαμβάνει» τα βασικά αγαθά, όπως είναι η κοινωνική ασφάλιση, η απασχόληση, η εκπαίδευση, η στέγαση, η υγεία και η πρόσβαση στις κοινωνικές δομές του κράτους. Αναφορικά με το δεύτερο επίπεδο της ενταξιακής διαδικασίας, αυτό αφορά σε «ζητήματα» που έχουν να κάνουν με τις στάσεις και τις συμπεριφορές, και πιο συγκεκριμένα με την εξοικείωση με αυτές της καινούριας χώρας. Πρόκειται για πιο μετέπειτα στάδια της ένταξης, καθώς μέσω αυτής της εξοικείωσης και πολιτισμικής ανταλλαγής προκύπτει η αλλαγή στον τρόπο ζωής αλλά και στην ταυτότητα του μετανάστη, όπως χαρακτηριστικά περιγράφεται και από το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2019), δια τούτο και δεν μπορεί η ένταξη να ιδωθεί σαν ξεχωριστό κομμάτι της κοινωνικής πολιτικής των κρατών.

Προχωρώντας περαιτέρω στην κατανόηση του όρου, αξίζει να αναφερθούμε στα μοντέλα ένταξης, τα οποία προέκυψαν σαν απόρροια της κατανόησης του πόσο πολύπλοκο είναι το φαινόμενο της μετανάστευσης. Κατά το αφομοιωτικό μοντέλο, δεν είναι αποδεκτό το να υπάρχει ανομοιογένεια αλλά ούτε και διαφορετικότητα. Ο «άλλος» θεωρείται ότι φέρει μια ανεπαρκή και εσφαλμένη ταυτότητα, την οποία καλείται το κράτος υποδοχής να διορθώσει μέσω της αφομοίωσής του από την κυρίαρχη ομάδα (Παρθένης & Φραγκούλης, 2016). Σε αυτό το μοντέλο επιδιώκεται το να δημιουργηθεί μια συνεκτική κοινωνία και ομογενοποιημένη, όπου όλοι θα έχουν τον ίδιο τρόπο ζωής (γηγενείς και μη), αφήνοντας πίσω, όσα φέρουν από τον τόπο προέλευσής τους, τα οποία θεωρούνται ως επικίνδυνα για την συνοχή του κράτους υποδοχής.

Σαν κριτική στο προηγούμενο μοντέλο, δημιουργήθηκε το μοντέλο της ενσωμάτωσης, το οποίο δεν απορρίπτει τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά που φέρει ο υποδεχόμενος πληθυσμός, και τα οποία φυσικά διαφέρουν από αυτά του ντόπιου πληθυσμού. Το συγκεκριμένο μοντέλο αναγνωρίζει και αποτιμά θετικά τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τις μειονοτικές ομάδες, με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι αυτά δεν αμφισβητούν και δεν θέτουν σε κίνδυνο τις βασικές αξίες της κυριαρχικής ομάδας της κοινωνίας υποδοχής.

Διαπιστώνεται πως η ενσωμάτωση του «άλλου», του ξένου, στην κρατούσα κουλτούρα ήταν η βασική επιδίωξη της ανεκτικότητας που απορρέει από το συγκεκριμένο μοντέλο ένταξης, έτσι ώστε να αποφευχθεί η όποια απειλή προκύπτει από τον μη ενσωματωμένο

«άλλο»-αποκλίνοντα. Όπως χαρακτηριστικά συμπεραίνει και ο Γκόβαρης (2004), φαίνεται πως, για μια ακόμη φορά, στόχο αποτελεί ουσιαστικά η αφομοίωση του «άλλου».

Σε μια προσπάθεια απομάκρυνσης από τον εθνοκεντρισμό που χαρακτηρίζει τα παραπάνω μοντέλα, δημιουργείται το πολυπολιτισμικό μοντέλο ένταξης. Σε αυτό, προκρίνεται ως σημαντική η διατήρηση των ιδιαιτεροτήτων που φέρει ο καθένας, έτσι ώστε να επιτευχθεί η συνύπαρξη των διαφόρων πολιτισμών. Επομένως κανείς δεν μπαίνει στο περιθώριο εξαιτίας του δικού του πολιτισμικού υπόβαθρου, αλλά αντιθέτως έχει τη δυνατότητα να το εμπλουτίσει, απελευθερωμένος από προκαταλήψεις κι στερεότυπα. Αναγνωρίζεται, επομένως η διαφορετικότητα, και η αποδοχή της μοιάζει μονόδρομος για την αρμονική συνύπαρξη των ομάδων της κοινωνίας που έχουν διαφορετική προέλευση. Κρίνεται, επομένως απαραίτητο το κράτος να «στέκει» δίκαιο και ουδέτερο, και να διασφαλίζει το δικαίωμα, στον καθέναν και στην κάθε ομάδα, να αναπτύσσουν και να διατηρούν το δικό τους πολιτισμικό χαρακτήρα.

Το πολυπολιτισμικό μοντέλο ένταξης το υιοθέτησαν αρκετές χώρες στις ακόλουθες βασικές και διαφορετικές μεταξύ τους εκδοχές. Πρώτη εκδοχή αποτελεί το συντηρητικό φιλελεύθερο μοντέλο, για το οποίο είναι αποδεκτό το να υπάρχει διαφοροποίηση πολιτισμικά, με βασικό όρο, ωστόσο, να λειτουργούν τόσο σαν καταναλωτές, σε ότι αφορά την οικονομία της αγοράς, όσο και ως πολίτες του κράτους. Δεύτερη εκδοχή είναι το κοινωνικό μοντέλο, για το οποίο κύριο μέλημα αποτελεί η πολιτισμική διαφορετικότητα και η αναγνώρισή της τόσο ατομικά όσο και συλλογικά, αλλά και η διεκδίκησή της, από τις μεταναστευτικές κοινότητες.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο και για να ξεπεραστεί το αδιέξοδο που δημιουργήθηκε από τα μοντέλα της αφομοίωσης και της πολυπολιτισμικότητας, ορισμένα κράτη-μέλη υιοθέτησαν το μοντέλο της κοινωνικής ένταξης. Στο σημείο αυτό να σημειωθεί πως η έννοια, ο όρος της κοινωνικής ένταξης αλλά και οι πολιτικές γύρω από αυτή εμφανίζονται στο Συμβούλιο της Ευρώπης και της ΕΕ για πρώτη φορά περί το τέλος της δεκαετίας του 90'.

Αναφορικά με την κοινωνική ένταξη, πρόκειται για μια διαδικασία η οποία προϋποθέτει την αλληλεπίδραση αλλά και την προσαρμογή από κοινού, δηλαδή τόσο από τους ίδιους

τους μετανάστες, αιτούντες ή/και δικαιούχους διεθνούς προστασίας, όσο και από την κοινωνία η οποία υποδέχεται τους πληθυσμούς αυτούς. Στόχος της διαδικασίας αυτής αποτελεί το να δημιουργηθούν κοινωνίες που θα χαρακτηρίζονται από έντονη συνοχή, αλλά και στις οποίες θα μπορούν όλοι να συνυπάρχουν σύμφωνα με ειρήνη, σεβασμό και αλληλοκατανόηση.

Στοχεύοντας στην επίτευξη των παραπάνω αλλά ταυτοχρόνως και στον μετασχηματισμό του δημόσιου επιστητού, σε οικονομικό, πολιτικό, πολιτισμικό και κοινωνικό επίπεδο, υιοθετείται η λεγόμενη διαπολιτισμική προσέγγιση, ώστε ο μετασχηματισμός να έρθει σαν απόρροια της παραγωγικής ανταλλαγής αλλά και της σύνδεσης ανάμεσα στην κυρίαρχη ομάδα υποδοχής αλλά και των μειονοτήτων. Στην προσέγγιση αυτή σκοπός είναι να εξαιρεθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός, εφόσον επιτευχθεί να έχουν όλοι πρόσβαση σε όλους τους θεσμούς της κοινωνίας υποδοχής αλλά και να χαίρουν δικαιωμάτων (κοινωνικών και πολιτικών).

Η κοινωνία της ένταξης αφουγκράζεται την ετερότητά της στη σφαίρα του πολιτισμικού και επιζητά την αλληλεπίδραση και τη δημιουργία τέτοιων σχέσεων που θα συμβάλλουν στην συνδιαμόρφωση μιας νέας κοινωνικής πραγματικότητας. Δια τούτο και στην προαναφερόμενη προσέγγιση (διαπολιτισμική) υιοθετείται ο διαπολιτισμικός διάλογος, με στόχο την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση της διαφορετικότητας και την επίτευξη συνοχής εντός των σημερινών πολυπολιτισμικών κοινωνιών, χωρίς να υπάρχει κίνδυνος ή «απαίτηση» πλήρους ενσωμάτωσης του μεταναστευτικού πληθυσμού στην χώρα υποδοχής. Καθοριστικής σημασίας κρίνεται, επίσης, η ύπαρξη βούλησης με στόχο να μεταρρυθμιστούν οι δημόσιες υπηρεσίες και οι δημόσιοι θεσμοί, για να είναι εφικτό να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες όλων των πολιτών. (Μάρκου, 2010).

Εν συντομία να αναφερθούμε στους «τέσσερις κόσμους» που υπάρχουν αναφορικά με τις πολιτικές Κοινωνικής Ένταξης, και πρόκειται για το Σκανδιναβικό Μοντέλο, το Κεντροευρωπαϊκό, το Αγγλοσαξονικό και το Μεσογειακό. Σε ότι αφορά στο πρώτο, εδώ υπάρχει καθολική κάλυψη και ενεργή παρέμβαση του Δημοσίου στον σχεδιασμό των πολιτικών που αφορούν στις παροχές και τις προσφερόμενες υπηρεσίες συνολικά προς τον πληθυσμό. Χώρες στις οποίες συναντούμε αυτό το μοντέλο είναι η Δανία, η Φινλανδία και η Σουηδία. Στο δεύτερο, η κάλυψη γίνεται πιο επικουρικά και πιο επιλεκτικά και βασίζεται

κυρίως στην αγορά, η οποία έχει μεγεθυμένο ρόλο ως προς το να εξασφαλιστεί ένα ελάχιστο επίπεδο για αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Το μοντέλο αυτό συναντάται σε χώρες όπως η Γαλλία, η Γερμανία, το Βέλγιο, η Αυστρία και η Ολλανδία. Στο τρίτο μοντέλο (Αγγλοσαξονικό), εδώ υπάρχουν πιο στοχευμένες παροχές. Στόχος είναι να προστατευτούν οι άνθρωποι εκείνοι που δεν έχουν σε επάρκεια πόρους ώστε να συντηρηθούν και ζουν σε συνθήκες που χαρακτηρίζονται ως έκτακτης ανάγκης. Εδώ ο ρόλος του δημοσίου είναι περισσότερο εποπτικός, αναφορικά με το αν και κατά πόσο λειτουργούν οι πολιτικές κοινωνικής ένταξης, και η ένταξη βασίζεται κυρίως σε υπηρεσίες οι οποίες παρέχονται από ιδιωτικές κερδοσκοπικές εταιρίες και φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η Ιρλανδία και η Μεγάλη Βρετανία είναι χώρες στις οποίες συναντούμε το εν λόγω μοντέλο. Τέλος, το Μεσογειακό, είναι μοντέλο το οποίο ακολουθεί η χώρα μας αλλά και όχι μόνο, καθώς συναντάται και στην Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ισπανία, εδώ οι παροχές και η κάλυψη είναι πιο υπολειμματικές, απουσιάζουν γενικά προγράμματα που να παρέχουν στήριξη εισοδηματική, και οι κοινωνικές παροχές χαρακτηρίζονται από μια, θα λέγαμε, πελατειακή μορφή με την οποία είναι οργανωμένες.

1.4 Παράγοντες που καθυστερούν την Ένταξη

Όπως προαναφέρθηκε από την ΕΕ έχουν δοθεί οδηγίες ώστε να διασφαλιστούν κάποιες ελάχιστες προϋποθέσεις για την είσοδο και τη διαμονή, όπως επίσης και για την διασφάλιση του δικαιώματος ίσης μεταχείρισης. Ωστόσο, δίνεται στα ΚΜ η διακριτική ευχέρεια να προχωρήσουν στην ενσωμάτωση αυτών των οδηγιών στο δίκαιο της κάθε χώρας, κάτι που σημαίνει πως είναι πολύ πιθανό (όπως έχει φανεί και στην πράξη) να μην έχουν όλα τα ΚΜ ίδιους κανόνες αναφορικά με το μεταναστευτικό πληθυσμό. Το γεγονός αυτό έχει σαν αποτέλεσμα πολλοί εξ αυτών να πηγαίνουν από τη μία χώρα στην άλλη, κάτι που όπως εύκολα μπορεί να αντιληφθεί κανείς οδηγεί δε μεγάλες καθυστερήσεις την ενταξιακή τους διαδικασία. Αναφορικά με τις καθυστερήσεις στην ένταξη σίγουρα σπουδαίο ρόλο διαδραματίζουν και οι μεγάλες καθυστερήσεις που παρατηρούνται σε κάποιες χώρες, όπως είναι η Ελλάδα, ώστε να διεκπεραιωθούν οι αιτήσεις ασύλου.

Οι καθυστερήσεις αυτές, λόγω της γραφειοκρατίας έχουν επίσης σαν αποτέλεσμα, πολλοί μετανάστες να βρίσκονται υπό καθεστώς παρανομίας, κάτι που έχει πολλαπλές επιπτώσεις σε ποικίλους τομείς, όπως είναι η εργασία, η διαμονή τους, η περίθαλψη κ.α.

Αδιαμφισβήτητα, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως στα παραπάνω, προστίθεται και η ταυτότητα (εθνική, πολιτισμική, θρησκευτική) που φέρουν οι ίδιοι οι μετανάστες, καθώς και οι προσδοκίες που έχουν από τη χώρα που τους υποδέχεται. Όλα αυτά διαμορφώνουν τη στάση που θα έχει ο μετανάστης καθώς και το πόσο ανοιχτός ή όχι θα είναι στην ενταξιακή διαδικασία. Καλείται να ισορροπήσει ανάμεσα στην ήδη διαμορφωμένη ταυτότητα που φέρει και στον φόβο αλλοίωσης αυτής από την κουλτούρα της νέας χώρας, τον φόβο να χάσει την ταυτότητά του και την ιστορία του και να «απορροφηθεί» πλήρως από τις νέες συνθήκες.

Εκτός από τις εσωτερικές του δυσκολίες όμως, έρχεται αντιμέτωπος και με την στάση της κοινωνίας υποδοχής που δεν είναι πάντα θετική, αλλά αντιθέτως σε πολλές περιπτώσεις είναι έως και εχθρική. Δυστυχώς υπάρχουν πολυάριθμα παραδείγματα και στη χώρα μας όπου οι κάτοικοι αρκετών περιοχών έχουν δείξει με τον πλέον απροκάλυπτο τρόπο την αρνητική τους στάση και πολλές φορές ρατσιστική, απέναντι στον προσφυγικό πληθυσμό, υποκινούμενοι κυρίως από το αίσθημα της ξеноφοβίας που μας χαρακτηρίζει έντονα σα λαό.

Στα παραπάνω εμπόδια, καλούμαστε να προσθέσουμε τις συνθήκες που έχουν να αντιμετωπίσουν σε ότι έχει να κάνει με την διαμονή τους. Η έλλειψη εργασίας, η οποία ακόμα και αν υπάρχει οι αμοιβές είναι αρκετά χαμηλές συχνά εξευτελιστικές, κάνουν τη δυνατότητα για αξιοπρεπή στέγαση άπιαστο όνειρο, με αποτέλεσμα να βλέπουμε πολλά άτομα να στοιβάζονται όλοι μαζί σε ένα μικρό χώρο (Beyer & Matthes, 2015), ζώντας κάτω από απαράδεκτες συνθήκες. Αξίζει να λάβουμε υπόψη μας, επίσης, και την συχνά αρνητική στάση ιδιοκτητών να παρέχουν προς μίσθωση τα διαμερίσματά τους σε μεταναστευτικό πληθυσμό, κατανοούμε, λοιπόν, πόσο απρόσιτη μοιάζει μια χώρα και καθόλου δελεαστική ώστε να επιδιώξει κανείς να ενταχθεί σε αυτή.

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας είναι η γλώσσα. Η αδυναμία επικοινωνίας σε μια κοινή γλώσσα δημιουργεί σημαντικά προβλήματα στην καθημερινότητα των μεταναστών. Αδυνατούν για αυτό το λόγο να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες και δικαιώματα που απολαμβάνουν οι γηγενείς και από την άλλη εμποδίζει τη εργασιακή τους αποκατάσταση, καθώς ακόμα και αν έχουν δεξιότητες, εφόσον υπάρχει αυτό το έλλειμμα επικοινωνίας, κατηγοριοποιούνται σαν "ανειδίκευτοι", άρα αποκλείονται αυτόματα από θέσεις εργασίας

(Lawlor, 2015; Schemer, 2014), που θα μπορούσαν να τους εξασφαλίσουν ένα καλύτερο μισθό, άρα καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Η συνθήκη αυτή είναι πολύ πιθανό να τους φέρει αντιμέτωπους με την περιθωριοποίηση και να μπουν στο φαύλο κύκλο του αποκλεισμού λόγω της αδυναμίας να έχουν πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά και να ικανοποιούν βασικές ανάγκες όπως κάνουν κατά κύριο λόγο οι γηγενείς

1.5 Θεσμική οριοθέτηση της κοινωνικής ένταξης στην Ελλάδα

Στον Ελλαδικό χώρο απουσιάζει ένας οριζόντιος ορισμός για την Κοινωνική Ένταξη, κάτι το οποίο μας προϊδεάζει για τις πιθανές δυσκολίες και εμπόδια που ακολουθούν αυτή την απουσία, καθώς επίσης, δεν έχει προβλεφθεί το γενικό δικαίωμα των ατόμων στην Κοινωνική Ένταξη. Η ένταξη σαν όρος αντιμετωπίζεται από το Ν. 4019/2011 για την *«Κοινωνική Οικονομία/Κοινωνική Επιχειρηματικότητα»* ως *«.. διαδικασία κοινωνικής ενσωμάτωσης μέσω της προώθησης στην απασχόληση»* και γίνεται και ο προσδιορισμός, μια απόπειρα, θα λέγαμε καλύτερα, οριοθέτησης των ομάδων του πληθυσμού που χαρακτηρίζονται με τον όρο Ευπαθείς και αφορά σε άτομα που παρουσιάζουν αδυναμία συμμετοχής λόγω αναπηρίας, οικονομικών ή/και κοινωνικών προβλημάτων ή άλλων απρόβλεπτων γεγονότων τα οποία διαταράσσουν την ομαλή λειτουργία της οικονομίας τόσο σε τοπικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

Πριν από το 2011 έχουν γίνει αποσπασματικές προσπάθειες οριοθέτησης-θεσμοθέτησης που έχουν να κάνουν με τις ευπαθείς ομάδες και περιστρέφονται γύρω από την ένταξη χωρίς ωστόσο, να χρησιμοποιείται αυτός ο όρος ή να αποτελεί κεντρικό στόχο/ιδέα. Παράδειγμα τέτοιας προσπάθειας αποτελεί ο Ν. 3106/2003 και συγκεκριμένα το άρθρο 6: *«Σκοπός του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας είναι η παροχή προστασίας και ψυχοκοινωνικής στήριξης, καθώς και ο συντονισμός του δικτύου παροχής υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης σε άτομα, οικογένειες και πληθυσμιακές ομάδες που περιέρχονται σε κατάσταση κοινωνικής ανάγκης ή απειλούνται από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό»*. Τώρα αναφορικά με τις ομάδες και τα άτομα τα οποία κινδυνεύουν με κοινωνικό αποκλεισμό *«νοούνται οι ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού και εν γένει αυτές που έχουν περιορισμένη ή καθόλου πρόσβαση σε κοινωνικά και δημόσια αγαθά και δυσκολεύονται ή αδυνατούν σε πολλά επίπεδα και σε διάφορους τομείς να έχουν ποιότητα ζωής»*.

Επίσης, το 2010 με το πρώτο Μνημόνιο για τη χώρα, έρχονται τα λεγόμενα μέτρα για τη στήριξη της ελληνικής οικονομίας. (άρθρο 2 του Ν. 3845/2010). Ελήφθησαν έκτακτα μέτρα, με προεδρικά διατάγματα, ώστε να προστατευτούν οι οικονομικά ασθενέστεροι και οι ευπαθείς ομάδες, στοχεύοντας στην μείωση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, τα μέτρα αυτά μεριμνούν ώστε να αντιμετωπιστούν οι ειδικές ανάγκες των πτωχών και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, οι οποίες διαβιούν σε συνθήκες ανεργίας, κοινωνικού αποκλεισμού, σε αυτές, δηλαδή, που χαρακτηρίζουμε ως μειονεκτικές.

Ίσως έτος ορόσημο να αποτελεί το 2013, όπου για πρώτη φορά υιοθετείται από την ελληνική Πολιτεία η «Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη». Έως το 2013 υπήρχαν μόνο αποσπασματικές προσπάθειες και μεμονωμένα μέτρα. Ίσως οι πιο σημαντικές προσπάθειες στο πλαίσιο της ενταξιακής πολιτικής μετά το 2013 να μην είναι άλλες παρά ο Ν. 4332/2015 για την Ιθαγένεια, για την ακρίβεια η αναθεώρηση αυτού και Ν. 4375/2016, ο Μεταναστευτικός Νόμος.

Άλλες παράλληλες προσπάθειες που έχουν γίνει, είναι και η «απόπειρα» να καταγραφούν οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, με τη δημιουργία του Μητρώου ΜΚΟ το 2016. Στόχος της ενέργειας αυτής ήταν να διασφαλιστεί, το δυνατόν, η διαφάνεια αναφορικά με τα ευρωπαϊκά αλλά και τα κρατικά κονδύλια. Ομοίως, το 2016, εκπονείται από το Υπουργείο Παιδείας *Πρόγραμμα Ένταξης παιδιών προσφύγων/μεταναστών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.*

Το ίδιο έτος με το Ν. 4430/2016, η κοινωνική ένταξη ορίζεται ως η διαδικασία μέσω της οποίας δημιουργούνται οι κατάλληλες προϋποθέσεις που εξασφαλίζουν στα άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες ή ειδικές ομάδες τη δυνατότητα να συμμετέχουν ισότιμα στην κοινωνική και οικονομική ζωή. Επίσης, γίνεται καθορισμός των υπηρεσιών οι οποίες χαρακτηρίζονται γενικού συμφέροντος, καθώς συμβάλουν στην ενίσχυση της ποιότητας ζωής, είναι προσβάσιμες από όλους και προσφέρουν κοινωνική προστασία σε ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες όπως παιδιά, άτομα με αναπηρίες και ηλικιωμένοι. Οι υπηρεσίες αυτές αφορούν στη υγεία, τη στέγαση, την εκπαίδευση, τη σίτιση και την κοινωνική αρωγή ευρύτερα.

Σημαντικό να αναφερθεί πως στο άρθρο 2 του ίδιου νόμου δίνεται ο ορισμός των «ευάλωτων» ομάδων, και ως τέτοιες ορίζονται εκείνες οι κοινωνικές ομάδες, για τις οποίες είτε από σωματικά και ψυχικά αίτια είτε εξαιτίας παραβατικών συμπεριφορών, δεν είναι εφικτή (παρεμποδίζεται) η ένταξη αυτών στην οικονομική και κοινωνική σφαίρα. Σε αυτές τις ομάδες καθορίζεται πως ανήκουν: « α) τα άτομα με αναπηρία οποιασδήποτε μορφής (σωματική, ψυχική, νοητική, αισθητηριακή), β) τα άτομα με προβλήματα εξάρτησης από ουσίες ή τα απεξαρτημένα άτομα, γ) οι ανήλικοι με παραβατική συμπεριφορά, δ) οι φυλακισμένοι και αποφυλακισμένοι».

Επίσης, δίνεται στο ίδιο άρθρο και ο ορισμός των ομάδων που καλούνται ως «ειδικές». Πρόκειται για πληθυσμιακές ομάδες που μειονεκτούν αναφορικά με την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας, εξαιτίας ποικίλων παραγόντων (κοινωνικών, οικονομικών, πολιτισμικών). Οι «ειδικές» ομάδες περιλαμβάνουν τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, τα θύματα παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, τους αστέγους, άτομα που διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας, οικονομικούς μετανάστες, πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, για όσο εκκρεμεί η εξέταση του αιτήματος χορήγησης ασύλου, οι αρχηγόι μονογονεϊκών οικογενειών, άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, οι μακροχρόνια άνεργοι έως είκοσι πέντε ετών και άνω των πενήντα ετών.

Στην πορεία, με την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (2018), η οποία ολοκληρώθηκε το 2019, γίνεται μια σημαντική πρόοδος ώστε να κωδικοποιηθούν οι υπάρχουσες ανάγκες και να αναπτυχθούν αντίστοιχες δράσεις, βέβαια, σαφώς και δεν υπάρχει έως και τότε κάποιος ξεκάθαρος στρατηγικός σχεδιασμός.

Συγκρίνοντας την Εθνική Στρατηγική του 2013 με αυτή του 2018, φαίνεται, πως η πρώτη έχει τη βάση της πάνω στο αφομοιωτικό μοντέλο, κάτι που σημαίνει για τον μεταναστευτικό και προσφυγικό πληθυσμό, ότι καλείται να υιοθετήσει τα κυρίαρχα κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά της χώρας υποδοχής, ενώ αντιθέτως, η δεύτερη χαρακτηρίζεται από μια αμφίδρομη «απαίτηση». Χρειάζεται, δηλαδή, να προσπαθήσουν εξίσου και οι πρόσφυγες αλλά και οι γηγενείς για να εδραιωθεί ο αλληλοσεβασμός των πολιτισμικών διαφορών, και με αυτό τον τρόπο να κερδηθεί η διαπολιτισμικότητα.

Σημαντικό να τονιστεί πως στη δεύτερη σε αντίθεση με την πρώτη εθνική στρατηγική, υπάρχουν ελάχιστες αναφορές στην νομοθεσία της Ένωσης και πως και στις δυο δεν ιεραρχούνται στόχοι με ξεκάθαρο και σαφή τρόπο, καθώς επίσης, δεν υπάρχουν σαφή χρονοδιαγράμματα.

Να σημειωθεί πως και για τη χώρα μας, όπως και για τα υπόλοιπα ΚΜ της ΕΕ, υπάρχει η ελευθερία της ελεύθερης διαμόρφωσης της εθνικής πολιτικής που αφορά στην ένταξη των μη γηγενών, βέβαια πάντα με σεβασμό και λαμβάνοντας υπόψη τις 11 βασικές κοινές αρχές (τις οποίες θα δούμε αναλυτικά σε επόμενο κεφάλαιο).

Για την εθνική στρατηγική για την ένταξη οι βασικοί άξονες αφορούν:

α) στο να ενταχθούν οι δικαιούχοι διεθνή προστασία και οι αιτούντες άσυλο, τόσο αυτοί που μένουν για ένα προσωρινό διάστημα στην Ελλάδα όσο και όσοι πρόκειται να συνεχίσουν να παραμένουν και εφόσον τους αναγνωριστεί καθεστώς προστασίας, επιδιώκοντας με αυτό τον τρόπο τον να «εισέλθουν» ομαλά στην τοπική κοινωνία.

β) να διευκολυνθούν οι πρόσφυγες και μετανάστες να αποκτήσουν ή/και να διατηρήσουν νομιμοποιητικά έγγραφα, κάτι το οποίο επιδεινώθηκε στη διάρκεια της κρίσης, κάτι το οποίο θα συμβάλει καθοριστικά στην πλήρωση της ενταξιακής τους διαδικασίας.

γ) να ενισχυθεί η τοπική αυτοδιοίκηση, και να αποκτήσει πιο ενεργητικό ρόλο στην διαμόρφωση των ενταξιακών πολιτικών, καθώς και να αποτελέσει τον κυρίαρχο εκτελεστικό μηχανισμό που θα εγγυάται ότι οι πολιτικές αυτές εφαρμόζονται αποτελεσματικά.

δ) να ευαισθητοποιηθεί η τοπική κοινωνία αναφορικά με τη σπουδαιότητα του να ενταχθούν οι πρόσφυγες και μετανάστες στη χώρα, τονίζοντας τα οφέλη που θα αποκομίσει η χώρα μας και προωθώντας με θετικό τρόπο την ένταξη, μεριμνώντας ταυτόχρονα για την διασφάλιση της συνοχής της ελληνικής κοινωνίας.

ε) στο να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο συντονισμού το οποίο θα είναι κοινό και καθολικό, και θα εμπεριέχεται σε όλες τις ενέργειες που προέρχονται από φορείς του κράτους, οι οποίοι εμπλέκονται στην ενταξιακή διαδικασία, επιδιώκοντας κατά τούτο τον τρόπο να

ενισχυθεί η επιρροή που θα έχουν οι δράσεις-ενέργειες αυτές και όσες άλλες σχεδιαστούν και να διασφαλίζεται η συνοχή των ενταξιακών πολιτικών.

στ) στο να επιτευχθεί οι διακρατικοί, οι διεθνείς αλλά και οι ιδιωτικοί φορείς να συνεργαστούν και να συντονιστούν μεταξύ τους, καθώς και με την Κοινωνία των Πολιτών, ώστε ενισχυθεί η ενταξιακή διαδικασία.

ζ) να εκσυγχρονιστεί η διαδικασία με την οποία χορηγούνται οι άδειες διαμονής και το καθεστώς διεθνούς προστασίας, πάντοτε σε συμφωνία με τις εθνικές επιδιώξεις του να μεταρρυθμιστούν ριζικά οι υπάρχουσες διαδικασίες και αναβαθμιστούν οι παρεχόμενες υπηρεσίες. Επιπλέον, ψηφιοποιώντας τις διαδικασίες χορήγησης αδειών διαμονής, η χώρα επιτυγχάνει να εξυπηρετεί με μεγαλύτερη ταχύτητα τους πολίτες και διασφαλίζονται ακόμη περισσότερο οι διαδικασίες οι σχετικές με την έκδοση αδειών.

θ) στο να διασφαλιστεί πως ο μεταναστευτικός πληθυσμός θα ενημερώνεται άμεσα και ολοκληρωμένα για τις εξελίξεις σε εθνικό επίπεδο, τις σχετικές με τις πολιτικές για τη μετανάστευση, για τις δράσεις που πραγματοποιούν τα υπάρχοντα προγράμματα σε εθνικό αλλά και τοπικό επίπεδο, και οι οποίες μπορεί να είναι ιδιαίτερα επωφελείς για τους ίδιους. Επίσης, πρέπει να διασφαλίζεται πως θα πληροφορούνται σχετικά με τα δικαιώματα καθώς και τις υποχρεώσεις, που τους αφορούν κατά την ενταξιακή διαδικασία ως συμμετόχους του ελληνικού κράτους και κοινωνίας.

Το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου εκδίδει το Νοέμβριο του περασμένου έτους (2021) τη Νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, στην οποία προβλέπεται ένα στάδιο προ ένταξης, του οποίου θεμελιώδης παράγοντας είναι η εκπαίδευση και πιο συγκεκριμένα, η παροχή αυτής στους νεοεισελθόντες στη χώρα. Σημαντική προσοχή δίδεται στο να προληφθεί κάθε είδος βίας έναντι του μεταναστευτικού και προσφυγικού πληθυσμού, καθώς και στο να προωθηθεί επιπλέον τόσο η κοινωνική ένταξη όσο και η πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Η εκπαίδευση αποκτά επιπλέον καθοριστικό ρόλο, και εκτός από την εκμάθηση της γλώσσας, κρίνεται ως πιο σημαντικό πλέον, μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας, να μεταδοθούν οι αξίες του κράτους και του πολιτεύματος και να κατοχυρωθούν όλα τα δικαιώματα πάντα με σεβασμό στις αρχές της μη διάκρισης και της ισότητας.

Για να αλλάξει άμεσα το καθεστώς αλλά και οι συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων και μεταναστών από τρίτες χώρες, κρίνεται απαραίτητη η υλοποίηση όλων των μέτρων που περιλαμβάνει η Εθνική Στρατηγική. Επίσης, είναι καθοριστικός παράγοντας το κατά πόσο η ίδια η πολιτεία, η κοινωνία και οι θεσμοί εργάζονται και συνεργάζονται για την επίτευξη αυτής της αλλαγής.

2. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική για τη Μετανάστευση και την Ένταξη Μεταναστών

Η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να δράσει, ώστε να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας και δεχόμενη πιέσεις από την αύξηση των μεταναστευτικών ρευμάτων προς το έδαφός της, καθώς και την ανάγκη για την ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων εντός της ΕΕ. Λόγω των ως άνω γίνεται πλέον σαφές πως χρειάζεται κοινοτική δράση και όχι μεμονωμένες αντιδράσεις και ενέργειες από πλευράς κρατών μελών. Ήδη από τη δεκαετία του 90' εντάσσονται ως σημαντικά θέματα της κοινοτικής ατζέντας, ζητήματα που αφορούν στην ένταξη των μεταναστών και αυτό αποτελεί την αφορμή για συζήτηση και προγραμματισμό κοινοτικών θεσμικών παρεμβάσεων.

Πλέον, η ΕΕ κατόπιν θεσμικών και πολιτικών πρωτοβουλιών προχωρεί από κοινού με τα κράτη μέλη, στη συνδιαμόρφωση των πολιτικών που στοχεύουν στην ένταξη των μεταναστών. Λαμβάνονται μέτρα τόσο σε οργανοτικό και συντοστικό επίπεδο όσο και σε νομοθετικό, λαμβάνοντας πάντα υπόψη το κατά πόσο δεν υπερβαίνει των αρμοδιοτήτων της ΕΕ.

Σε ότι αφορά στις νομοθετικές ρυθμίσεις, αυτές εστιάζουν πρωτίστως σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με την προστασία των δικαιωμάτων. Στις νομοθετικές αυτές πρωτοβουλίες περιλαμβάνονται οι δύο οδηγίες που αφορούν στις διακρίσεις βάσει της φυλετικής ή εθνοτικής προέλευσης γενικά, και ειδικά για την αντιμετώπιση των διακρίσεων σε επίπεδο απασχόλησης και εργασίας. Περιλαμβάνονται, επίσης, οι δύο οδηγίες που προσδιορίζουν τις ελάχιστες προδιαγραφές που αφορούν στην υποδοχή των αιτούντων άσυλο και την αναγνώριση του προσφυγικού καθεστώτος, καθώς και οι τέσσερις οδηγίες που αφορούν στην οικογενειακή επανένωση, τους επί μακρόν διαμένοντες, τους σπουδαστές, τους επιστήμονες και τους εθελοντές.

Σε επίπεδο οργάνωσης, οι προσπάθειες αναφέρονται, αρχικά, στο ότι διατυπώθηκαν οι 11 Κοινές Βασικές Αρχές για την Ένταξη, δημιουργήθηκε το Ταμείο Ένταξης υπό το πλαίσιο του Κοινού Προγράμματος για την ένταξη των οικονομικών μεταναστών, να σημειωθεί ότι το Ταμείο αυτό προστέθηκε στο ήδη υπάρχον Ταμείο Προσφύγων το οποίο και παρέχει χρηματοδοτήσεις, ήδη από το 2000, για την πραγματοποίηση δράσεων που αφορούν ειδικά σε προσφυγικό πληθυσμό. Αναφέρονται επίσης, στα τρία Εγχειρίδια που εκδόθηκαν για την ενίσχυση όσων ασχολούνται με τη διαμόρφωση πολιτικών γύρω από την Ένταξη, καθώς και στο ότι συστάθηκε ένας μηχανισμός ώστε να υπάρχουν σημεία επαφής στα κράτη μέλη με στόχο να παρακολουθείται αποτελεσματικά το αν εφαρμόζονται οι Κοινές Αρχές και να ενισχυθεί η δυνατότητα ανταλλαγής καλών πρακτικών, πάντοτε σε θέματα που αφορούν στην ένταξη.

Η συνειδητοποίηση της ανάγκης δημιουργίας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής από πλευράς κρατών μελών, φαίνεται πως επισφραγίζεται με την υπογραφή της Συνθήκης Schengen, με την οποία καταργείται ο έλεγχος της κυκλοφορίας για τους πολίτες των ΚΜ, καθώς επίσης και με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986. Η τελευταία, προείκαζε την «διαμόρφωση» ενός χώρου εντός του οποίου θα μπορούν τα πρόσωπα να κυκλοφορούν ελεύθερα, όπως επίσης και τα κεφάλαια, τα εμπορεύματα και οι υπηρεσίες. Στα χρόνια που ακολουθούν φαίνεται πως ισχυροποιείται ολοένα και περισσότερο αυτός ο κοινοτικός χαρακτήρας της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ, κάτι το οποίο γίνεται αντιληπτό από το γεγονός πως η μεταναστευτική πολιτική πλέον ορίζεται και αποτελεί προϊόν συνδιαμόρφωσης και του πλαισίου της Ένωσης.

Η πρώτη φορά που γίνεται αναφορά στην μεταναστευτική πολιτική ως «θέμα κοινού ενδιαφέροντος» των ΚΜ, είναι στη συνθήκη του Μάαστριχ (1992).

Ακολούθως στη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), θέματα σημαντικά που αναφέρονται στο άσυλο, την προστασία των δικαιωμάτων πολιτών από τρίτες χώρες και τα εξωτερικά σύνορα και ο έλεγχός τους, με τη Συνθήκη αυτή, μεταφέρονται από τον 3ο διακυβερνητικό πυλώνα στον 1ο και πλέον αποτελούν κεντρικά ζητήματα της ΕΕ. Επισφραγίζεται κατά τούτον τον τρόπο ο κοινοτικός χαρακτήρας και η Συνθήκη αυτή είναι το σημείο αναφοράς, καθώς πλέον δεσμεύονται τα ΚΜ να συνεργαστούν σε επίπεδο δικαιοσύνης και

Εσωτερικών Υποθέσεων, σχετικά τον έλεγχο των συνόρων και την αντιμετώπιση των ροών.

Στο Τάμπερε (1999), και πιο συγκεκριμένα, στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, καθίσταται ξεκάθαρη η ανάγκη κοινής πολιτικής ασύλου και μετανάστευσης και «γίνεται λόγος» για την ανάγκη να προσεγγιστεί και αντιμετωπιστεί, με κοινό τρόπο από τα ΚΜ η κοινωνική ένταξη όσων από τους μετανάστες μένουν νομίμως εντός της ΕΕ. Οι πολιτικές που αφορούν στην κοινωνική ένταξη των ατόμων αυτών εστιάζουν στο να διασφαλιστούν δικαιώματα για τους μετανάστες ίσα με αυτά που απολαμβάνουν οι πολίτες της Ένωσης, επίσης εστιάζουν στο να καταπολεμηθεί η ξενοφοβία και ο ρατσισμός, αλλά και ο κοινωνικός και ο οικονομικός αποκλεισμός των μεταναστών.

Το 2000 στη Νίκαια υιοθετείται ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στόχος του οποίου αποτελεί η διασφάλιση της δημοκρατικής νομιμότητας της ΕΕ και η διευκόλυνση της προστασίας των δικαιωμάτων που είναι θεμελιώδη για την ανθρώπινη υπόσταση. Η υιοθέτηση αυτού δίνει ακόμη μεγαλύτερη "ώθηση" στην κοινοτικοποιημένη μεταναστευτική πολιτική, καθώς εντάσσονται στο Χάρτη δικαιώματα και αρχές (κάποια εκ των οποίων αφορούν τους αλλοδαπούς) τα οποία προτεραιοποιούνται σε επίπεδο ΕΕ αναφορικά με τη σπουδαιότητα προστασίας τους.

Στο πρόγραμμα της Χάγης (2004) περιλαμβάνονται οι 10 προτεραιότητες που θέτει η ΕΕ με στόχο να ενισχυθεί ο ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, επίσης, καθοριστικής σημασίας είναι να ενταχθούν επιτυχώς οι νόμιμα διαμένοντες μετανάστες. Φαίνεται, λοιπόν, πως είναι σημαντικό να υπάρχει μια συνολική προσέγγιση τόσο σε κοινοτικό πλαίσιο όσο και σε εθνικό, τοπικό και περιφερειακό. Πρέπει επομένως, να δημιουργηθούν και να υιοθετηθούν οι κατάλληλες πολιτικές και στρατηγικές.

Για το Πρόγραμμα της Χάγης βασικός άξονας είναι η δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ), το οποίο θα αποτελεί ένα «χώρο» όπου μπορεί να προστατευτεί ο προσφυγικός πληθυσμός. Στην επίτευξη αυτού (ΚΕΣΑ) συμβάλλουν οι Οδηγίες για τις διαδικασίες ασύλου, για τις συνθήκες υποδοχής, για τα Προσόντα και ο Κανονισμός του Δουβλίνου. Επικεντρώνεται, επομένως, όπως είναι ορατό, στο να

καθιερωθούν κοινές διαδικασίες για το άσυλο και στο να υιοθετηθεί ένα ομοιόμορφο καθεστώς για τους αιτούντες άσυλο.

Στην Υπουργική Διάσκεψη που έγινε το 2008 στο Vichy, επιβεβαιώθηκε το πόσο σημαντική είναι η ένταξη και κατόπιν, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στα συμπεράσματα συμπεριλήφθησαν και οι θέσεις σχετικές με την ένταξη. Επισημάνθηκε το πόσο σημαντικό είναι να συντονιστούν πιο αποτελεσματικά οι εκάστοτε εθνικές πολιτικές και πρωτοβουλίες που αφορούν στην ένταξη, και διευκρινίστηκε πως για την Ένωση πλέον είναι κεντρικής σημασίας η ενταξιακή πορεία, η εκπαίδευση, η προσβασιμότητα στην εργασία, η ενίσχυση του διαπολιτισμικού διαλόγου καθώς και η ενσωμάτωση των γυναικών.

Για την ενταξιακή διαδικασία διαπιστώνεται πως είναι αναπόσπαστο κομμάτι και πολύ καθοριστικό το στάδιο Υποδοχής. Για αυτό το λόγο πρέπει να δημιουργούνται δράσεις στο στάδιο αυτό, οι οποίες να στοχεύουν στο να γνωρίσουν στο μεταναστευτικό πληθυσμό την γλώσσα, τους θεσμούς του κράτους που τους υποδέχεται αλλά και την ιστορία του. Η στέγαση, η πρόσβαση στις υγειονομικές υπηρεσίες, την εκπαίδευση και την εργασία, εκτός από θεμελιώδη δικαιώματα που χρήζουν προστασίας, κρίνονται ως καθοριστικοί παράγοντες που διασφαλίζουν τη κοινωνική συνοχή.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εγκρίνει το «Πρόγραμμα της Στοκχόλμης» το Δεκέμβριο του 2009 και τίθεται το πλαίσιο της πενταετίας 2009-2014, για την οποία επικυρώνεται η σπουδαιότητα της ένταξης του μεταναστευτικού πληθυσμού αναφορικά με την δημιουργία μεταναστευτικής πολιτικής. Διακύβευμα του Προγράμματος αυτού είναι η δημιουργία μιας Ευρώπης ανοιχτής και ασφαλούς, που θα είναι σε θέση να προστατεύει τους πολίτες της και να τους συνδράμει. Επίσης, στόχος του Προγράμματος είναι η περαιτέρω ενίσχυση του ΧΕΑΔ (Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης), και η ενίσχυση της ικανότητας ανταπόκρισης στις εκάστοτε προκλήσεις που μπορεί να προκύψουν μελλοντικά. Να σημειωθεί πως, καθοριστικό παράγοντα για την αποτελεσματική ένταξη των μόνιμα διαμενόντων μεταναστών, αποτελεί η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους η οποία μάλιστα, συμβάλει και στο μεγεθυνθούν τα οφέλη της μετανάστευσης καθεαυτής.

Στη Συνθήκη της Λισσαβόνας (2009), ζητήματα που έχουν να κάνουν με το άσυλο και τη μετανάστευση, πλέον μεταφέρονται ολικά στο κοινοτικό πλαίσιο αρμοδιοτήτων. Γενικότερα, θα λέγαμε, πως με τη Συνθήκη αυτή το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποκτά περισσότερες εξουσίες σε νομοθετικό επίπεδο και αντιμετωπίζεται πλέον ως ισότιμο με το Συμβούλιο Υπουργών αναφορικά με τη δυνατότητα λήψης αποφάσεων και σε ότι έχει να κάνει με τις ενέργειες και τις δαπάνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η σπουδαιότερη αλλαγή της Συνθήκης της Λισσαβόνας αφορά στον ΧΕΑΔ ο οποίος μετά την κατάργηση των πυλώνων συγκροτείται σε έναν ενιαίο τίτλο.

Κεντρικός στόχος της Ευρωπαϊκής Πολιτικής για τη Μετανάστευση αποτελεί το να αναπτυχθεί κοινή πολιτική η οποία θα ορίζει τα κριτήρια (προϋποθέσεις) νόμιμης εισόδου και διαμονής σε ένα ΚΜ για τους υπηκόους τους προερχόμενους από τρίτες χώρες. Κάθε κράτος μέλος συνεχίζει να απολαμβάνει του δικαιώματος να ορίζει τον αριθμό που το ίδιο θεωρεί επιτρεπτό, αναφορικά με υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι έχουν εισέλθει στο ΚΜ αναζητώντας εργασία. Ορίζεται ως σημαντική η «παροχή κινήτρων και υποστήριξης με στόχο την προώθηση της ένταξης των μεταναστών με την προϋπόθεση ότι διαμένουν νόμιμα στο έκαστο κράτος μέλος». Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και πιο ειδικά στην παράγραφο 4 του άρθρου 79, η ΕΕ έχει πλέον τη νομιμοποίηση να λαμβάνει μέτρα που στοχεύουν στο να διευκολυνθεί η ενταξιακή πορεία των μεταναστών, οι οποίοι διαμένουν νομίμως σε κάποιο από τα ευρωπαϊκά κράτη. Ωστόσο, αξίζει να τονιστεί πως δεν υπάρχουν δεσμευτικές διατάξεις αναφορικά με την εναρμόνιση εθνικών νόμων και κανονισμών που σχετίζονται με τις πολιτικές ένταξης.

2.1 Βασικοί άξονες

Έχουν υιοθετηθεί από πλευράς ΕΕ (2004), κάποιες Βασικές Αρχές για την Ευρωπαϊκή πολιτική. Για την ακρίβεια πρόκειται για 11 Βασικές Αρχές για τις πολιτικές ένταξης των μεταναστών. Οι Κοινές Βασικές Αρχές αυτές έχουν ως στόχο τους να στηρίξουν τα ΚΜ αναφορικά με τις πολιτικές ενσωμάτωσης και πιο συγκεκριμένα προσπαθούν να συνδράμουν στη διαμόρφωση αυτών. Ταυτόχρονα, μπορεί να ειπωθεί πως αποτελούν μια βάση για την Ευρωπαϊκή Ένωση και συμβάλλουν στη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο

θα καταστεί εφικτό να υπάρξει περαιτέρω ανάπτυξη των ήδη υπαρχόντων μέσων της Ένωσης, τα οποία αφορούν στην ένταξη.

Έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα και συμμορφώνονται πλήρως με ότι ισχύει ήδη σε νομοθετικό επίπεδο, αλλά και με τις διεθνείς πράξεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης, συμμορφώνονται και με τις αντίστοιχες κοινοτικές πράξεις οι οποίες εμπεριέχουν διατάξεις για την ένταξη, καθώς και με τους στόχους που έχει θέσει η Ένωση αναφορικά με πολιτικές που απευθύνονται στην αποφυγή της διακριτικής μεταχείρισης και πολιτικές για την ισότητα των φύλων.

Στοχεύοντας στο να ενισχυθεί η εφαρμογή των Αρχών αυτών η Επιτροπή εκδίδει το 2005 το «Κοινό Πρόγραμμα για την Ένταξη-Πλαίσιο σχετικά με την ένταξη όσων έχουν υπηκοότητα από τρίτες χώρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση». Να σημειωθεί, επίσης, πως οι Κοινές Βασικές Αρχές απευθύνονται στους οδηγούς τους σχετικούς με την ένταξη, οι οποίοι προορίζονται ώστε να βοηθήσουν όσους ασχολούνται με την χάραξη/διαμόρφωση πολιτικών αλλά και σε εξειδικευμένους επαγγελματίες.

Οι 11 Βασικές Αρχές της πολιτικής Ένταξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι οι ακόλουθες:

1. Η ένταξη χαρακτηρίζεται ως μια διαδικασία κατά την οποία απαιτείται τόσο οι μετανάστες όσο και οι πολίτες της Ένωσης να προσαρμόζονται και να συμβιβάζονται αμοιβαία, έχει δηλαδή, έναν δυναμικό και αμφίδρομο χαρακτήρα.
2. Η ένταξη καθιστά αναγκαίο το να υπάρχει σεβασμός στις βασικές αξίες της ΕΕ.
3. Η απασχόληση αποτελεί ουσιαστικό και αναπόσπαστο «τμήμα» της ενταξιακής πορείας και έχει κεφαλαιώδη σημασία για την συμμετοχή του μεταναστευτικού πληθυσμού, αλλά και τη συνεισφορά του πληθυσμού αυτού προς την κοινωνία που τον υποδέχεται.
4. Κατά την ενταξιακή διαδικασία είναι σημαντική η κατάκτηση βασικών γνώσεων για τη γλώσσα, την ιστορία και τους θεσμούς της κοινωνίας υποδοχής. Το να παρέχεται στο μεταναστευτικό πληθυσμό η δυνατότητα απόκτησης αυτών των βασικών αυτών γνώσεων είναι κεφαλαιώδους σημασία ώστε να επιτευχθεί η ένταξη.

5. Υψίστης σημασίας κρίνεται και η εκπαίδευση των μεταναστών, αλλά κυρίως των τέκνων τους, ώστε να είναι σε θέση, να είναι επαρκώς προετοιμασμένοι για την συμμετοχή τους στην κοινωνία με ενεργό και επιτυχή τρόπο.

6. Αποφασιστικής σημασία για την επίτευξη καλύτερης ένταξης είναι το να διασφαλιστεί για το μεταναστευτικό πληθυσμό η πρόσβασή του τόσο σε φορείς όσο και σε δημόσια και ιδιωτικά αγαθά και υπηρεσίες, μακριά από διακρίσεις και με τρόπο ισότιμο με αυτόν των πολιτών της ΕΕ.

7. Η συνεχής αλληλεπίδραση ανάμεσα στους μετανάστες και τους πολίτες της ΕΕ αποτελεί ζωτικό μηχανισμό της ένταξης. Η δημιουργία κοινών φόρουμ, η ενίσχυση του διαπολιτισμικού διαλόγου, η εκπαίδευση η σχετική με το μεταναστευτικό πληθυσμό και τον πολιτισμό του, καθώς και η βελτίωση των συνθηκών ζωής στα αστικά περιβάλλοντα, είναι παράγοντες που συμβάλλουν στην ενίσχυση της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους μετανάστες και τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

8. Η ελευθερία άσκησης θρησκευτικών και πολιτισμικών πρακτικών, είναι δικαίωμα το οποίο προστατεύεται από τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, και η προστασία αυτού πρέπει να γίνεται υπό την προϋπόθεση ότι η άσκηση των πρακτικών αυτών δεν έρχεται σε σύγκρουση με την εκάστοτε εθνική νομοθεσία αλλά ούτε και με άλλα ευρωπαϊκά δικαιώματα.

9. Καθοριστική συμβολή στην ένταξη του μεταναστευτικού πληθυσμού κατέχει η συμμετοχή αυτού στη δημοκρατική διαδικασία καθώς και στη διαμόρφωση των πολιτικών και των μέτρων που αφορούν στην ένταξη.

10. Καθοριστική για την διαμόρφωση και την εφαρμογή της δημόσιας πολιτικής είναι το να ενσωματωθούν οι πολιτικές και τα μέτρα ένταξης σε όλα τα σχετικά χαρτοφυλάκια πολιτικής, τα επίπεδα διακυβέρνησης και τις δημόσιες υπηρεσίες.

11. Απαραίτητο για να προσαρμοστεί και να χαραχθεί η πολιτική ένταξης, να αξιολογηθεί η πρόοδος της ενταξιακής διαδικασίας και να είναι εφικτός ο πιο αποτελεσματικός διαμοιρασμός απαραίτητων πληροφοριών, είναι να διαμορφωθούν ξεκάθαροι και σαφείς στόχοι, δείκτες και μηχανισμοί αξιολόγησης.

2.2 Ευρωπαϊκές Πολιτικές Ασύλου

Βασικό σημείο της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη μετανάστευση αποτελεί η προσπάθεια να διαμορφωθεί μια κατάλληλη και με ισορροπία προσέγγιση αναφορικά με το μεταναστευτικό ζήτημα. Εξίσου σημαντικό φαίνεται πως είναι να εξασφαλιστεί και διασφαλιστεί η ίση και δίκαιη μεταχείριση όσων διαθέτουν υπηκοότητα από τρίτες χώρες και έχουν μόνιμη διαμονή σε κάποιο κράτος-μέλος της ΕΕ. Επίσης, βασικό για τη μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ είναι το να ενισχυθούν τα μέτρα αναφορικά με την παράτυπη μετανάστευση και την καταπολέμηση αυτής καθώς και να προληφθεί και καταπολεμηθεί η εμπορία ανθρώπων και η παράνομη διακίνηση. Καθοριστικής σημασίας φαίνεται πως είναι το να αντιμετωπίζονται οι νόμιμοι μετανάστες ισάξια, δηλαδή να απολαμβάνουν δικαιώματα και υποχρεώσεις ίδια με αυτά των ευρωπαϊών πολιτών. Στόχος της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ είναι να διαμορφωθεί μια στρατηγική αντιμετώπισης που θα είναι ολοκληρωμένη και θα ανταποκρίνεται όχι μόνο στις απαιτήσεις του σήμερα αλλά και τις απαιτήσεις του μέλλοντος. Να καθιερωθεί με λίγα λόγια μια συγκροτημένη και ισόρροπη αντιμετώπιση για της νόμιμη αλλά και για τη μη νόμιμη (παράτυπη) μετανάστευση.

Αναφορικά με την Ευρωπαϊκή πολιτική ασύλου, καίριο στόχο αποτελεί το να αναπτυχθεί μια πολιτική γύρω από το άσυλο και ότι αφορά σε αυτό, καθώς και για την προσωρινή και την επικουρική προστασία, η οποία θα είναι κοινή για όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά αυτό τον τρόπο η στόχευση είναι να παρέχεται σε κάθε άτομο που προέρχεται από τρίτες χώρες και χρήζει διεθνούς προστασίας, το κατάλληλο καθεστώς καθώς, επίσης και να διασφαλίζεται η τήρηση της αρχής της μη επαναπροώθησης. Σύμφωνα με την αρχή της μη επαναπροώθησης απαγορεύεται να απομακρύνονται με βιαιότητα οι πρόσφυγες στα σύνορα εδαφών όπου και βρίσκονται σε κίνδυνο δίωξης.

Η Ευρωπαϊκή πολιτική ευθυγραμμίζεται τόσο με τη Σύμβαση της Γενεύης αναφορικά με το καθεστώς των προσφύγων, (28/7/1951) όσο και με το Πρωτόκολλό της (31/1/1967) και παρά το γεγονός ότι απουσιάζει ένας ορισμός για τις λέξεις «άσυλο» και «πρόσφυγας» υπάρχει ωστόσο ξεκάθαρη παραπομπή προς τη Σύμβαση της Γενεύης και στο Πρωτόκολλό αυτής. Βασικό για την ευρωπαϊκή πολιτική ασύλου είναι και το ενιαίο καθεστώς ασύλου και η επικουρική προστασία και το κοινό σύστημα προσωρινής

προστασίας. Χορηγούνται και ανακαλούνται με κοινό τρόπο και διαδικασίες τόσο το ενιαίο καθεστώς ασύλου όσο και η επικουρική προστασία. Επίσης, με κοινά κριτήρια και μηχανισμούς προσδιορίζεται έκαστο ΚΜ το οποίο θεωρείται ότι έχει την ευθύνη να εξετάσει την αίτηση ασύλου, και είναι κοινές οι προϋποθέσεις και οι προδιαγραφές αναφορικά με το ποιες πρέπει να είναι οι κατάλληλες συνθήκες υποδοχής.

Γενικότερα, διαφαίνεται πως θεμέλιος στόχος της Ευρωπαϊκής Μεταναστευτικής Πολιτικής είναι να αναπτυχθούν κοινές πολιτικές που θα ορίζουν κριτήρια και προϋποθέσεις κάτω από τα οποία θα επιτρέπεται η εισροή και νόμιμη διαμονή σε υπηκόους τρίτων χωρών σε ένα ΚΜ της ΕΕ (π.χ. για λόγους οικογενειακής επανένωσης). Φυσικά τα ΚΜ εξακολουθούν να έχουν το δικαίωμα καθορισμού του αριθμού των προερχόμενων από τρίτες χώρες, που επιτρέπεται να εισέλθει στο έδαφός τους για λόγους αναζήτησης εργασίας. Εξίσου σημαντικό είναι το να παρέχονται κίνητρα και να υποστηρίζονται τα ΚΜ ώστε να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα που θα προωθούν την ένταξη των υπηκόων από τρίτες χώρες, οι οποίοι έχουν νόμιμη διαμονή στα ΚΜ αυτά.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί πως, αναφορικά με τις πολιτικές της ΕΕ για τη μετανάστευση, η πρωτοβουλία του να δημιουργηθεί ένα ενιαίο σύστημα ασύλου ήταν καθοριστική, και αυτό γιατί συμβάλει στο να κατανεμηθούν οι ευθύνες ανάμεσα στα κράτη μέλη με ισότιμο και δίκαιο τρόπο. Είναι κάτι που θα φέρει (ή πιστεύεται ότι θα φέρει) ανακούφιση στις χώρες εισόδου, οι οποίες είναι και αυτές που δέχονται τη μεγαλύτερη πίεση και ταυτοχρόνως θα συμβάλει ώστε να μπορεί η παρεχόμενη φιλοξενία από πλευράς κρατών μελών να είναι υπό καλύτερες συνθήκες και όρους. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα η Ευρωπαϊκή Ένωση, εργάζεται για το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου ήδη από το 1999. Στο χρονικό διάστημα μεταξύ 1999 έως και 2005, βασικός άξονας των νομοθετικών μέτρων που θεσπίζονται, στόχευαν πρωτίστως στο να εναρμονιστούν τα ελάχιστα κριτήρια γύρω από το άσυλο.

Το 2007, με την έκδοση της Πράσινης Βίβλου τίθενται για διαβούλευση ζητήματα που σχετίζονται με το άσυλο και το 2008, τον μήνα Ιούνιο, η Επιτροπή παρουσίασε το Σχέδιο Πολιτικής για το Άσυλο, από το οποίο απορρέουν 3 βασικοί πυλώνες οι οποίοι ορίζουν την ανάπτυξη του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου: α) χρειάζεται να εναρμονιστούν περισσότερο τα κριτήρια προστασίας και αυτό θα επιτευχθεί με το να

ευθυγραμμιστεί περαιτέρω η σχετική νομοθεσία των ΚΜ, β) κρίνεται ουσιώδες τα ΚΜ να συνεργαστούν με τρόπο πρακτικό και αποτελεσματικό, γ) είναι επιβεβλημένο να αυξηθεί η αλληλεγγύη και να υπάρξει κατάλληλη ανάληψη ευθυνών τόσο για τα ΚΜ της ΕΕ όσο και ανάμεσα στην ΕΕ και τις τρίτες χώρες.

Εντούτοις, με τη μεταναστευτική κρίση αναδεικνύεται η ανάγκη αναμόρφωσης των κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το άσυλο. Καθώς, απουσιάζει η συνεργασία, οι κοινές διαδικασίες και κοινός προσανατολισμός, είναι φυσικό επόμενο να υπάρχει διαφορετική αντιμετώπιση των αιτούντων άσυλο από χώρα σε χώρα της ΕΕ και αυτό είχε σα αποτέλεσμα να δημιουργηθούν μεγάλες δυσκολίες στο να παρασχεθεί άμεσα άσυλο και ουσιαστική προστασία, γεγονός που οδηγεί το μεταναστευτικό πληθυσμό να αναζητά τη χώρα που θα του παρέχει αυτά άμεσα και αποτελεσματικά. Στόχος ΕΕ είναι, μεταξύ άλλων, να αντιμετωπίζονται με κοινό τρόπο θέματα σχετικά με τη μετανάστευση και το άσυλο. Δια τούτο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Σεπτέμβριο του 2020 προτείνεται ένα νέο σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο. Προτείνοντας αυτό προσβλέπει στο να υπάρξει-δημιουργηθεί ένα πλήρες κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο που θα αφορά στην αντιμετώπιση του μεταναστευτικού και του ασύλου, μαζί και των εκάστοτε νομοθετικών προτάσεων. Η μεταρρύθμιση του ΚΕΣΑ στοχεύει στο να θεσπιστεί ένα κοινό πλαίσιο για την πλήρη και πολύπλευρη προσέγγιση του ασύλου και της μετανάστευσης, να δημιουργηθεί ένα σύστημα που θα είναι ανθεκτικό και θα είναι πιο αποτελεσματικό απέναντι στη μεταναστευτική πίεση. Στοχεύει επίσης, στην εξάλειψη των παραγόντων που έλκουν και ευνοούν τις δευτερογενείς μετακινήσεις, στην καταπολέμηση των καταχρήσεων και στην καλύτερη και αποτελεσματικότερη υποστήριξη των κρατών μελών τα οποία δέχονται τις μεγαλύτερες πιέσεις.

Σήμερα τα νομοθετήματα που βρίσκονται στο επίκεντρο των συζητήσεων στοχεύουν στο να αντικατασταθεί το σύστημα του Δουβλίνου από ένα νεότερο σύστημα αντιμετώπισης της μετανάστευσης και του ασύλου ώστε να μπορέσει να υπάρξει βελτίωση στον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται οι αιτήσεις ασύλου ανάμεσα στα κράτη μέλη. Ο νέος αυτός μηχανισμός αλληλεγγύης θα εξασφαλίζει ταχύτερη επεξεργασία των αιτήσεων. Επίσης, οι νομοθετικές αυτές προτάσεις στόχο έχουν να παρέχονται προσωρινά και έκτακτα ώστε να αντιμετωπίζονται καταστάσεις κρίσης ή/και ανωτέρας βίας πάντα σε ότι αφορά στη

μετανάστευση και το άσυλο, να ενισχύσουν τον κανονισμό Eurodac, ώστε να υπάρξει βελτίωση της βάσης δεδομένων την οποία διατηρεί η Ένωση με τα δακτυλικά αποτυπώματα όσων αιτούνται άσυλο, να δημιουργηθεί ένας αυτοτελής ενωσιακός οργανισμός για το άσυλο και να θεσπιστεί μια καινούρια διαδικασία ελέγχου διαλογής, η οποία θα έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, και θα προηγείται της εισόδου, και θα εμπεριέχει διαδικασίες όπως αυτή της ταυτοποίησης, του ελέγχου υγείας και ασφαλείας, καθώς και λαμβάνονται τα δακτυλικά αποτυπώματα και θα καταχωρούνται στη βάση δεδομένων Eurodac.

Επιπλέον, στη συζήτηση που γίνεται σήμερα, σημαντική θέση κατέχει το να αντικατασταθεί η οδηγία που αφορά στις διαδικασίες που έχουν να κάνουν με το άσυλο, με έναν κανονισμό που θα περιλαμβάνει τροποποιήσεις με στόχο να εναρμονιστούν οι ενωσιακές διαδικασίες, να αντικατασταθεί η οδηγία των ελάχιστων απαιτήσεων με έναν κανονισμό ο οποίος θα ενισχύει την εναρμόνιση των προτύπων προστασίας και των δικαιωμάτων. Προσβλέπει, επίσης, στο να μεταρρυθμιστεί η οδηγία που αφορά στις συνθήκες υποδοχής ώστε να οι αιτούντες άσυλο να απολαμβάνουν αξιοπρεπείς όρους υποδοχής οι οποίοι είναι εναρμονισμένοι για τα ΚΜ και τέλος να δημιουργηθεί ένα μόνιμο πλαίσιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναφορικά με την επανεγκατάσταση.

Η πραγματοποίηση του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου γίνεται ως επί το πλείστον από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο, πρόκειται για οργανισμό που ιδρύεται με τον κανονισμό 439/2010 και στοχεύει στην ενίσχυση τη συνεργασίας των ΚΜ της ΕΕ σε ζητήματα για το άσυλο, και στην στήριξη εκείνων των ΚΜ που τα συστήματα τους για το άσυλο και υποδοχή είναι εκείνα που δέχονται ειδικές πιέσεις. Πιο συγκεκριμένα, η ΕΥΑΑ εστιάζει στο να υποστηρίξει νομικά, πρακτικά και τεχνικά τις χώρες σε ζητήματα ασύλου με στόχο να επιτευχθεί η σταδιακή εναρμόνιση των πρακτικών των χωρών της ΕΕ σύμφωνα με τα προστάγματα της Ένωσης και να επιτευχθεί η συνεργασία τους σε όλα τα θέματα αναφορικά με την παροχή ασύλου.

Επίσης, ο οργανισμός αυτός συνδράμει τα ΚΜ σε περίπτωση επειγουσών καταστάσεων, και αυτό γίνεται αποστέλλοντας ομάδες υποστήριξης για το άσυλο και βοηθούν τα ΚΜ να διαχειριστούν τις αιτήσεις ασύλου αποτελεσματικά και διαθέτοντας προς τα ΚΜ τις κατάλληλες δομές υποδοχής. Τέλος, η ΕΥΑΑ έχει συμβολή στο να υλοποιηθεί το ΚΕΣΑ

συλλέγοντας και διαμοιράζοντας πληροφορίες αναφορικά με τις βέλτιστες διαπιστωμένες πρακτικές, αλλά και συντάσσοντας την ετήσια έκθεση για την κατάσταση του άσυλου στην ΕΕ. Τοιουτοτρόπως, εξασφαλίζεται το πλαίσιο που οφείλουν να ακολουθούν τα ΚΜ για την υποδοχή υπηκόων από τρίτες χώρες και συνάμα αποτελεί μηχανισμό με τον οποίο συντονίζονται και ελέγχονται οι διαδικασίες με τις οποίες απονέμεται το άσυλο. Με τη συνδρομή του ΚΕΣΑ και της Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο παρέχεται η δέουσα στήριξη στα ΚΜ τα οποία είναι υπεύθυνα για την υποδοχή και κατόπιν για την ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού, και ταυτόχρονα αποτελεί και ένα πλήρες σύστημα καταγραφής όσων αιτούνται άσυλο.

2.3 Πολιτικές της ΕΕ για την Ένταξη

Κατά το Ευρωπαϊκό Πρότυπο Κοινωνικής Ένταξης εγκαθιδρύονται γενικά και κατηγοριακά προγράμματα για το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, τα οποία διασφαλίζουν μια ελάχιστη βάση για αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Αναπτύσσονται, επίσης, και παρέχονται υποστηρικτικές κοινωνικές υπηρεσίες, που έχουν ως στόχο να καλύψουν τις ανάγκες για τις ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες. Ταυτόχρονα, χρηματοδοτούνται και αναπτύσσονται προγράμματα που στοχεύουν στο να προωθηθούν στην αγορά εργασίας οι πληθυσμιακές ομάδες οι οποίες βρίσκονται στο περιθώριο τόσο το οικονομικό όσο και το κοινωνικό.

Το Ευρωπαϊκό Πρότυπο Κοινωνικής Ένταξης αποτελείται από κάποιες βασικές αρχές που στόχο έχουν: α) να διαμορφωθούν κοινωνίες που θα έχουν φιλική προδιάθεση απέναντι στην κοινωνική ένταξη, εντός των οποίων όλοι οι άνθρωποι θα είναι σημαντικοί, θα κυριαρχεί ο σεβασμός ανάμεσά τους και θα υπάρχει ικανοποίηση των βασικών αναγκών για όλους, τα οποία είναι βασικά για την εξασφάλιση της αξιοπρεπούς διαβίωσης και β) να διαμορφωθούν περιβάλλοντα τα οποία θα μπορούν να διαχειριστούν αποτελεσματικά σημαντικά θέματα. Αυτά μπορούν να συμβάλουν ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για να εξαλειφθεί η φτώχεια, η εξαθλίωση, οι ανισότητες και κάθε είδους αποκλεισμός που εδράζει στη διαφορετικότητα.

Στην Στρατηγική της Λισαβόνας (2000), κεντρική θέση κατέχει το να δημιουργηθεί ανταγωνιστικότερη οικονομία του κόσμου μέσα στην πρώτη δεκαετία του 2000. Για την

επίτευξη αυτής καίριο ρόλο διαδραματίζει η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας. Βασικό στόχο αποτελεί, έως το 2010 να αυξηθεί το ποσοστό απασχόλησης και να φτάσει στο 70% για τις ηλικιακές ομάδες του πληθυσμού από 20 έως 64 ετών.

Από τη Στρατηγική της Λισαβόνας καθορίζεται η αναγκαιότητα ύπαρξης κοινών στόχων σε ενωσιακό επίπεδο (Συμβούλιο) και Εθνικών Σχεδίων Δράσης που στοχεύουν στην Κοινωνική Ένταξη, το οποίο αφορά στα ΚΜ. Αυτά θα αναθεωρούνται κάθε δύο χρόνια και θα γίνεται αξιολόγηση των ΚΜ από πλευράς Επιτροπής, η οποία θα συγκρίνει τις επιδόσεις αυτών.

Η Κοινωνικής Ένταξης έρχεται στο προσκήνιο της ευρωπαϊκής ατζέντας για την Κοινωνική Πολιτική. Γίνεται λόγος για τη δημιουργία περισσότερων και ελκυστικότερων θέσεων εργασίας, για την αναγκαιότητα να βελτιωθεί η παρεχόμενη κοινωνική προστασία και να προωθηθεί η κοινωνική ένταξη, καθώς και να ενισχυθούν τα θεμελιώδη δικαιώματα και η ισότητα των φύλων. Είναι σαφές πως με την δημιουργία περισσότερων θέσεων απασχόλησης προωθείται η οικονομία αποτελεσματικότερα και έχουμε οικονομική πρόοδο τα οποία συμβάλουν διευκολυντικά στην κοινωνική ένταξη. Αναφορικά με την κοινωνική προστασία, αυτή ενισχύεται μέσω της πρόληψης της φτώχειας και του αποκλεισμού και της προσπάθειας εξάλειψης αυτών. Στο σημείο αυτό είναι καθοριστικό να προωθείται η κοινωνική ένταξη και να διευκολύνονται όλοι οι πολίτες να συμμετέχουν στην κοινωνική και στην οικονομική σφαίρα. Σε ότι αφορά στα δικαιώματα και την ισότητα των φύλων, είναι καίριο να προωθείται η πλήρης συμμετοχή των γυναικών στην κοινωνική οικονομική, πολιτική, και δημόσια σφαίρα.

Σημαντική για την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Πολιτικής είναι η Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού, η οποία συνετέλεσε στο να εξευρωπαϊστούν γνωσιακά τα εθνικά συστήματα κοινωνικής προστασίας, να επεκταθούν οι πολιτικές για την κοινωνική ένταξη, διευρύνοντας τα εθνικά συστήματα κοινωνικής φροντίδας, να ευθυγραμμιστούν πιο αποτελεσματικά οι εθνικές επιλογές με τις προτεραιότητες που έχει η Ένωση αναφορικά με την κοινωνική ένταξη, στο να αναπτυχθούν οι κατάλληλοι μηχανισμοί για την ευαισθητοποίηση όχι μόνο των πολιτών αλλά και όσων ασχολούνται σε εθνικό επίπεδο με τον σχεδιασμό πολιτικών κοινωνικής ένταξης, στο να ενισχυθούν οι δράσεις από κοινού

για την κεντρική διοίκηση, την αποκεντρωμένη διοίκηση και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, στο να υιοθετηθούν πολιτικές που θα στοχεύουν στο να ενισχυθούν οι πιο περιθωριοποιημένες και ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες, στον να προσδιοριστούν με σαφήνεια οι γενικοί αλλά και οι συγκεκριμένοι στόχοι, που συντελούν στο να εξαλειφθεί η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Το 2002 ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (Ο.Ο.Σ.Α), αναφορικά με τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας και ανάπτυξης, κάνει λόγο για «κοινωνικές επενδύσεις». Ως τέτοιες θεωρούνται οι «ενεργητικές κοινωνικές δαπάνες», όπως είναι λόγου χάρη οι ενεργητικές πολιτικές που αφορούν στην αγορά εργασίας, στο να στηριχθούν κατάλληλα νοικοκυριά των οποίων τα εισοδήματα είναι χαμηλά, η μέριμνα για κοινωνικές δαπάνες για την στήριξη οικογενειών και των ανηλίκων κ.λπ., πολιτικές, δηλαδή, που επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό αντίκτυπο την οικονομική ανάπτυξη αλλά και την παραγωγικότητα. Αναφέρεται επίσης, στο ενεργητικό κράτος πρόνοιας, το οποίο αφορά σε «ενεργητικές κοινωνικές δαπάνες» και ως τέτοιες μπορούν να θεωρηθούν οι επενδύσεις σε ενεργητικές πολιτικές ένταξης, οι οποίες θα έχουν ως στόχο να αυξηθούν οι πιθανότητες ένταξης ή επανένταξης στην οικονομική σφαίρα, για πληθυσμιακές ομάδες αλλά και εν γένει για άτομα που βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο να βρεθούν σε κατάσταση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού και που τους είναι αδύνατο να συμμετέχουν στα κοινωνικά και οικονομικά δρώμενα χωρίς την αντίστοιχη παροχή στήριξης.

Ακολούθως, τον Οκτώβριο του 2008 υπάρχει η σύσταση από την Επιτροπή και αφορά στο να ενταχθούν ενεργητικά τα άτομα τα οποία βιώνουν αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Οι προκλήσεις που έπρεπε να αντιμετωπιστούν ήταν ότι πλέον πρέπει να υπάρξουν πλήρεις και ολιστικές πολιτικές για τη διαχείριση της φτώχειας και της ανεργίας. Υπάρχει βέβαια πάντα και η αρχή της επικουρικότητας, σύμφωνα με την οποία κάθε κράτος μέλος είναι αρμόδιο να καθορίζει την εισοδηματική στήριξη που θα παρέχει και να προσδιορίζει τις πολιτικές με τις οποίες θα επιτύχει αυτό. Για την ενεργητική ένταξη, όσων έχουν αποκλειστεί από την αγορά εργασίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συστήνει στα ΚΜ να προχωρήσουν στην χάραξη και εφαρμογή μιας πλήρους και ολιστικής στρατηγικής. Η στρατηγική αυτή είναι σημαντικό να συναρμονίζει τόσο μια εισοδηματική βοήθεια η οποία

θα είναι επαρκής όσο και την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και σε ποιοτικές υπηρεσίες. Διαπιστώνουμε πως σταδιακά μετατοπίζεται η στόχευση από μια κοινωνική σε μια ενεργητική ένταξη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σε ότι αφορά στην ενεργητική ένταξη, εστιάζει στο να προωθεί η ένταξη στην αγορά εργασίας, να καταπολεμηθεί η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων αλλά και των ομάδων που βρίσκονται στο περιθώριο. Αναφορικά με την αξιοπρεπή διαβίωση, εστιάζει στο να διασφαλιστεί για όλους η πρόσβαση σε βασικά αγαθά, δικαιώματα και κοινωνικές υπηρεσίες, να καταπολεμηθούν οι ακραίες μορφές αποκλεισμού καθώς και όλες οι διακρίσεις που συμβάλουν στη δημιουργία ή/και την αναπαραγωγή φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού. Η ΕΕ επίσης στοχεύει στη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης γύρω από τις πολιτικές ένταξης, κάτι το οποίο θα είναι εφικτό, εφόσον εξασφαλιστεί ότι θα γίνονται συντονισμένες δράσεις και θα διασφαλιστεί ότι θα δύνανται να συμμετέχουν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, καθώς επίσης, ενισχύοντας το πόσο αποτελεσματικές και αποδοτικές είναι οι πολιτικές ένταξης και ενσωματώνοντας τες στο πλαίσιο όλων των δημόσιων πολιτικών.

Κάπως έτσι φτάνουμε στη Στρατηγική «Ευρώπη 2020». Στην οποία γίνεται αναφορά σε μια «έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη και την ενίσχυση μιας διατηρήσιμης κοινωνικής οικονομίας της αγοράς» τα οποία θα συμβάλουν ώστε να έχουμε μια οικονομία του κόσμου πιο ανταγωνιστική. Βασικοί στόχοι της ΕΕ για το 2020 αποτελούν το να εξασφαλιστεί απασχόληση για το 75% για άτομα ηλικίας 20 έως 64 ετών, να υπάρξει μείωση κατά τουλάχιστον 20 εκατομμύρια στον αριθμός όσων έχουν περιέλθει σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού ή βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο να βρεθούν στις συνθήκες αυτές. Η διακυβέρνηση της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Η διακυβέρνηση της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» θέτει κοινούς στόχους σε επίπεδο Ένωσης, με τη δημιουργία εθνικών προγραμμάτων για μεταρρυθμίσεις και τη δημιουργία προγραμμάτων για σταθερότητα τα οποία περιλαμβάνουν τριετή δημοσιονομικά σχέδια. Να σημειωθεί πως δίδονται ειδικές συστάσεις ανά χώρα από την Επιτροπή και εφόσον αξιολογηθούν τα προγράμματα η Επιτροπή προχωράει σε ειδικές συστάσεις για κάθε χώρα.

Σημαντικό κεφάλαιο της ενταξιακής πολιτικής της ΕΕ αποτελεί και η Ευρωπαϊκή πλατφόρμα κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού όπου και διαπιστώνεται πως περισσότερα των 80 εκατομμύριων ανθρώπων (δηλαδή περίπου 1 στους 6) κινδυνεύουν Ευρωπαϊκή Ένωση από τη φτώχεια, μεταξύ των οποίων τα 20 εκατομμύρια είναι παιδιά και περί το 8% εργαζόμενος πληθυσμός. Διαπιστώνεται, επίσης, ότι οι περισσότεροι ευάλωτοι πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από την τρέχουσα οικονομική κρίση. Αυτά οδηγούν, αρχικά το 2010 να συμφωνηθεί ως στόχος να υπάρξει προσπάθεια μείωσης, έως το 2020, κατά 20 εκατομμύρια των ανθρώπων οι οποίοι πλήττονται βιώνουν τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Θεωρείται πως με αυτό τον τρόπο θα υπάρξει ένας νέος αέρας ώθησης στην κοινωνική καινοτομία και ότι θα γίνει η λήψη των κατάλληλων μέτρων με στόχο τη βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας, τη βελτίωση της κοινωνικής προστασίας, των στοιχειωδών παροχών στέγασης, περίθαλψης, και εκπαίδευσης. Στόχος είναι, επίσης, να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικότερα τα κονδύλια της Ε.Ε. ώστε να προωθηθεί η κοινωνική ένταξη και να καταπολεμηθούν οι διακρίσεις, να γίνει αξιολόγηση των μεταρρυθμίσεων που έχουν γίνει σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής ώστε αυτές να καταστούν πιο αποτελεσματικές, να υπάρξει αξιοποίηση των όποιων δυνατοτήτων διαθέτει η κοινωνική οικονομία και τέλος, τα ΚΜ να μπορούν να έχουν ένα καλύτερο συντονισμό των πολιτικών τους.

Σε επίπεδο εθνικών προγραμμάτων μεταρρυθμίσεων, η στόχευση έγκειται στο να καταπολεμηθεί η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός και αυτό θα επιτευχθεί με το να μειωθεί ο αριθμός όσων διατρέχουν κίνδυνο να περιέλθουν σε κατάσταση φτώχειας ή/και που μπορεί να βιώνουν υλική αποστέρηση ή/και που μπορεί να προέρχονται από νοικοκυριά στα οποία δεν εργάζεται κανένα μέλος, κατά 450.000 έως το 2020, να μειωθεί ουσιαστικά το ποσοστό συνολικά από 28% που ήταν το 2008, σε 24% έως το έτος 2020. Επιπλέον, στόχο αποτελεί να καταπολεμηθεί η παιδική φτώχεια, μειώνοντας κατά 100.000 τον αριθμό των ατόμων ηλικίας 0 έως 17 ετών, τα οποία διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας έως το 2020, κάτι το οποίο σημαίνει ότι πρέπει να μειωθεί το αντίστοιχο ποσοστό από 23% που ήταν το, 2008 σε 18% έως το 2020. Τέλος σε εθνικό επίπεδο, κρίνεται

σημαντικό να δομηθεί ένα «κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας», και αυτό θα είναι εφικτό διασφαλίζοντας ότι όλοι θα απολαμβάνουν πρόσβαση στις βασικές υπηρεσίες.

Ας δούμε επιγραμματικά τις αρχές Κοινωνικής Ένταξης στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Πυλώνα για τα κοινωνικά δικαιώματα, εκκινώντας από την παροχή ίσων ευκαιριών και πρόσβασης στην αγορά εργασίας:

1) Εκπαίδευση, κατάρτιση και διά βίου μάθηση: ορίζεται πως καθένας έχει το δικαίωμα να απολαμβάνει ποιοτικής εκπαίδευσης, χωρίς αποκλεισμούς, καθώς και κατάρτισης και διά βίου μάθησης, ώστε να καταφέρει να αναπτύξει αλλά και να συντηρήσει δεξιότητες οι οποίες θα επιτρέψουν την πλήρη συμμετοχή του στην κοινωνία και την δυνατότητα επιτυχούς διαχείρισης των αλλαγών που επισυμβαίνουν στο πλαίσιο της αγορά εργασίας.

2) Ισότητα των φύλων: αφορά στην διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης αλλά και στην παροχή ίσων ευκαιριών τόσο σε γυναίκες όσο και σε άνδρες και στην προώθησή τους σε όλους τους τομείς, ιδίως σε αυτούς που αφορούν στη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, αλλά και στους όρους και στις συνθήκες εργασίας και της δυνατότητας να εξελιχθεί κανείς επαγγελματικά. Τονίζεται πως όλοι (γυναίκες και άνδρες) έχουν το δικαίωμα να αμείβονται ισάξια για την ίδια εργασία (εργασία ίσης αξίας).

3) Ίσες ευκαιρίες: Εδώ ανεξάρτητα από το φύλο, τη φυλή, τα θρησκευτικά πιστεύω, την εθνοτική προέλευση, τις πεποιθήσεις, την ύπαρξη αναπηρίας, ανεξάρτητα από την ηλικία ή τις σεξουαλικές προτιμήσεις που έχει ο κάθε άνθρωπος. Είναι αναφαίρετο το δικαίωμα να απολαμβάνουν ίσης μεταχείρισης και ίσων ευκαιριών σχετικά με την εργασία, την παροχή κοινωνικής προστασίας, και την πρόσβαση υπηρεσίες αλλά και σε αγαθά, καθώς και στην εκπαιδευτική διαδικασία. Είναι υψίστης σημασίας η προαγωγή των ίσων ευκαιριών για τις πληθυσμιακές ομάδες οι οποίες υποεκπροσωπούνται.

4) Ενεργός στήριξη της απασχόλησης: Αυτό είναι εφικτό με την διασφάλιση του δικαιώματος που έχει κάθε άτομο να απολαμβάνει βοήθεια έγκαιρα και εξατομικευμένα ώστε να βελτιωθούν οι προσδοκίες/πιθανότητές του γύρω από την απασχόληση ή/και την αυτοαπασχόληση. Καθένας έχει το δικαίωμα της μεταφοράς των δικαιωμάτων για κοινωνική προστασία και κατάρτιση όταν και αν μεταβαίνει σε διαφορετικά επαγγέλματα.

Επίσης, αναφορικά με τους ανέργους διατηρούν στο να απολαμβάνουν εξατομικευμένης, συνεχούς και με συνέπεια υποστήριξης και βοήθειας.

Αναφορικά με τις αρχές της Κοινωνικής Ένταξης για τα κοινωνικά δικαιώματα που αφορούν στους δίκαιους όρους εργασίας:

5) Παροχή ασφαλούς και προσαρμοστικής εργασίας: όποιου είδους και μορφής και αν είναι η απασχόληση και ανεξάρτητα από τη διάρκειά της, διατηρείται το δικαίωμα των εργαζομένων για δίκαιη και ίση μεταχείριση αναφορικά πάντα με τους όρους εργασίας, αλλά και την προσβασιμότητά τους στην παρεχόμενη κοινωνική προστασία. Προωθείται επίσης, η δυνατότητα να μεταβαίνει κανείς σε είδη απασχόλησης που είναι αορίστου χρόνου.

6) Αποδοχές: όλοι όσοι εργάζονται δικαιούνται να απολαμβάνουν δίκαιων αποδοχών οι οποίες εξασφαλίζουν αξιοπρεπή διαβίωση. Σημαντικό είναι ελάχιστες αποδοχές να είναι επαρκείς και να δίνουν τη δυνατότητα στον εργαζόμενο να καλύπτει τις ανάγκες του ίδιο αλλά και της οικογένειας αυτού.

7) Ενημέρωση για τους όρους απασχόλησης και την προστασία σε περίπτωση απόλυσης: Αναφορικά με αυτό δικαιούνται όσοι εργάζονται να έχουν γραπτή ενημέρωση εξαρχής για το τι δικαιούνται καθώς και για το ποιες είναι υποχρεώσεις που υπάρχουν από τη σχέση εργασίας που έχουν. Αν υπάρξει απόλυση, κάθε εργαζόμενος πρέπει να προειδοποιείται εγκαίρως καθώς και να λαμβάνει ενημέρωση για τους λόγους που οδήγησαν σε αυτήν. Δικαιούνται, επιπροσθέτως, περίπτωση απολυθούν αδικαιολόγητα, να ασκήσουν το δικαίωμα επανόρθωσης, λαμβάνοντας και την αντίστοιχη αποζημίωση.

8) Αρχή κοινωνικού διαλόγου και συμμετοχής των εργαζομένων: οι κοινωνικοί εταίροι καλούνται να εκφέρουν άποψη για να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν οι πολιτικές σε πεδία που έχουν να κάνουν με την οικονομία, της εργασίας και τα σημαίνοντα κοινωνικά προβλήματα, ακολουθώντας πάντα την εθνική πρακτική της κάθε χώρας. Δικαιούνται όσοι εργάζονται ή όσοι τους εκπροσωπούν να ενημερώνονται και να έχουν ενεργό ρόλο στις διαβουλεύσεις για όσα τους αφορούν, ειδικά αν πρόκειται για ομαδικές απολύσεις, ή για αναδιαρθρώσεις και συγχώνευσης επιχειρήσεων.

9) Αρχή της ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής προβλέπει ότι: οι γονείς ή και όσοι είναι υπεύθυνοι να παρέχουν φροντίδα δικαιούνται να λάβουν αντίστοιχη άδεια, καθώς και να υπάρχει αντίστοιχα μια σχετική εργασιακή ευελιξία. τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες, θα απολαμβάνουν ίσης πρόσβασης αναφορικά με άδειες ειδικού σκοπού ώστε να είναι σε θέση να εκτελούν τις υποχρεώσεις τους.

10) Η αρχή για ένα υγιεινό, ασφαλές και κατάλληλα προσαρμοσμένο εργασιακό περιβάλλον και προστασία δεδομένων: αφορά στο δικαίωμα προς όλους όσους εργάζονται να απολαμβάνουν προστασίας της υγείας τους και εργασιακής ασφάλειας υψηλού επιπέδου. Επίσης, δικαιούνται να απολαμβάνουν ένα περιβάλλον εργασίας το οποίο θα προσαρμόζεται στις (επαγγελματικές) ανάγκες τους και τους δίδεται η δυνατότητα παράτασης της παραμονής στους στον εργασιακό «στίβο». Σημαντικό να τονιστεί η σπουδαιότητα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων εντός του εργασιακού πλαισίου.

Προχωρώντας και σχετικά με τις αρχές κοινωνικής ένταξης για τα κοινωνικά δικαιώματα που αφορούν στην κοινωνική προστασία και την ένταξη:

11) Φροντίδα και στήριξη των παιδιών: ορίζεται πως τα παιδιά δικαιούνται προσιτής, από οικονομικής άποψης εκπαίδευση, αναφαίρετο δικαίωμά τους αποτελεί και το να προστατεύονται από τη φτώχεια. Επίσης, παιδιά τα οποία προέρχονται από περιβάλλοντα που βρίσκονται σε μειονεκτικότερη θέση πρέπει να προστατεύονται από ειδικά μέτρα μέσω των οποίων θα διασφαλίζεται και προωθείται η ισότητα ευκαιριών.

12) Κοινωνική προστασία: σε ότι αφορά στον εργαζόμενο πληθυσμό, κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις ο πληθυσμός αυτός δικαιούται επαρκούς κοινωνικής προστασίας, χωρίς να λογίζεται ο χρόνος και η μορφή απασχόλησης.

13) Παροχές ανεργίας: για τους ανέργους είναι σαφές δικαίωμά τους να απολαμβάνουν επαρκούς υποστήριξης από τις δημόσιους φορείς και υπηρεσίες που έχουν να κάνουν με την απασχόληση, ώστε να καταστεί δυνατή ή ένταξή τους στην εργασία.

14) Ελάχιστο εισόδημα: όσοι άνθρωποι δεν κατέχουν πόρους ή αυτού είναι ανεπαρκείς δικαιούνται να έχουν πρόσβαση στο ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, ώστε να έχουν αξιοπρεπέστερες συνθήκες ζωής καθώς και έχουν πρόσβαση σε βασικά αγαθά.

15) Εισόδημα ηλικιωμένων και συντάξεις: όσοι έχουν συνταξιοδοτηθεί δικαιούνται να λαμβάνουν σύνταξη η οποία θα βρίσκεται σε αναλογία με τις εισφορές που είχαν. Επισημαίνεται, επίσης, πως για όλους, άνδρες και γυναίκες για να θεμελιώσουν το συνταξιοδοτικό τους δικαίωμα, αυτό πρέπει να γίνεται επί ίσοις όροις.

16) Υγειονομική περίθαλψη: όλοι δικαιούνται να έχουν πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη, η οποία οφείλει να παρέχεται με ποιότητα και να είναι προσιτή.

17) Ένταξη ατόμων με αναπηρία: άτομα που αντιμετωπίζουν αναπηρίες δικαιούνται να λαμβάνουν οικονομική υποστήριξη ώστε να εξασφαλίζονται όσο το δυνατό αξιοπρεπέστερες συνθήκες διαβίωσης, επίσης, δικαιούνται να διασφαλίζεται πως θα μπορούν να λαμβάνουν στήριξη από τις αντίστοιχες υπηρεσίες ώστε να διευκολύνεται η συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, και στην κοινωνία, υπό συνθήκες και όρους που θα είναι κατάλληλα προσαρμοσμένες στις ανάγκες τους.

18) Μακροχρόνια φροντίδα: είναι δικαίωμα όλων των ανθρώπων να μπορούν να έχουν πρόσβαση υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας, και οι υπηρεσίες αυτές να είναι οικονομικά προσιτές για όλους

19) Στέγαση και βοήθεια για τους αστέγους: άνθρωποι οι οποίοι αντιμετωπίζουν συνθήκες εκτάκτου ανάγκης δικαιούνται να τους παρέχεται στήριξη για τη στέγασή τους, επίσης θα πρέπει να είναι προστατευμένα και κατοχυρωμένα απέναντι στην αναγκαστική έξωση. Σε ότι αφορά άτομα που βρίσκονται σε αστεγία πρέπει να υπάρχει αντίστοιχα η παροχή να φιλοξενοούνται σε κατάλληλες δομές και να λαμβάνουν υποστήριξη προς διευκόλυνση της κοινωνικής ένταξης τους.

20) Πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες: Κάθε άνθρωπος δικαιούται να απολαμβάνει τις αναγκαίες υπηρεσίες, όπως είναι η υδροδότηση, η ηλεκτρική ενέργεια, τα χρηματοπιστωτικά μέσα, και ιδιαιτέρως τα άτομα που υφίστανται κάποια κρίση

δικαιούνται να τους παρέχεται η αντίστοιχη υποστήριξη ώστε να μπορούν να λαμβάνουν αυτές τις υπηρεσίες.

Οι θέσεις που στηρίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση και σχετίζονται με τη διαμόρφωση κοινωνικών πολιτικών ορίζονται με σαφήνεια στον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων το έτος 2017. Πρόκειται, ουσιαστικά για μια σειρά από κοινωνική δικαιώματα και αρχές οι οποίες θεωρούνται βασικές (αρχές οι οποίες δεν θεωρείται πως έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα). Στόχος του είναι να προστατευτούν με πιο αποτελεσματικό οι πολίτες της ΕΕ και να διευκολυνθούν και υποστηριχθούν ώστε να ενταχθούν στον εργασιακό τομέα. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκουν να επιτευχθεί «η αγορά εργασίας να μπορεί να λειτουργεί εύρυθμα και με δικαιοσύνη, το ίδιο και για τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας». Επιδιώκει επίσης, στην επαναφορά του ευρωπαϊκού κοινωνικού κεκτημένου. Σε ότι αφορά στην στοχοθεσία γύρω από αυτό, σε κοινωνικό επίπεδο, ο προσανατολισμός είναι προς την εξυπηρέτηση των υφιστάμενων οικονομικών στόχων της ΕΕ, ώστε να επιτευχθεί ανταγωνιστικότερη κοινωνική οικονομία.

3. Προκλήσεις των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης

3.1 Από τον Αποκλεισμό στην Ένταξη

Για να μπορέσει να αντιμετωπιστεί ο κοινωνικός αποκλεισμός και για να φτάσουμε στην Κοινωνική Ένταξη, εκτός από τις Κοινοτικές οδηγίες και Συμβάσεις, είναι καθοριστική η συμβολή και των τοπικών φορέων κάθε χώρας. Είναι πολύ σημαντικό οι τοπικές αρχές να μεριμνούν ώστε να μην έχουμε υπερσυγκέντρωση ομάδων μεταναστών σε συγκεκριμένες μόνο περιοχές, δηλαδή να απομακρυνθούμε από τη λογική της δημιουργίας γκέτο. Αφού εξασφαλιστεί η στέγαση, επόμενο σημαντικό κεφάλαιο αποτελεί η εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών. Είναι σημαντικό να προστατευτεί αυτό το θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και να υπάρχει απρόσκοπτη πρόσβαση στην εκπαίδευση, διασφαλίζοντας ίσες ευκαιρίες για όλους. Να σημειώσουμε βέβαια πως εξίσου σημαντική είναι και η πρόσβαση των ενηλίκων στην εκπαιδευτική διαδικασία ώστε να μπορέσουν να

διδασχθούν την γλώσσα της χώρας υποδοχής και κατόπιν να μπορούν να εκπαιδευτούν σε δεξιότητες που θα τους φανούν χρήσιμες για την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Σπουδαίο κεφάλαιο κατά την ενταξιακή διαδικασία και την απομάκρυνση από τον αποκλεισμό αποτελεί η εργασία. Δια τούτο είναι απαραίτητο να υπάρχει και εδώ η αντίστοιχη μέριμνα για τη διασφάλιση της πρόσβασης των μεταναστών στην αγορά εργασίας, εξασφαλίζοντας αξιοπρεπείς εργασιακές συνθήκες, που χαρακτηρίζονται από υγιεινή και ασφάλεια.

Εκτός των άλλων, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά από το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, είναι καθοριστικής σημασίας να υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης στις ομάδες μεταναστών σε πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, κάτι το οποίο σύμφωνα και με τη σύγχρονη ευρωπαϊκή στρατηγική για την ένταξη είναι πρωταρχικής σημασίας που οδηγεί στην ομαλή ένταξη. Βέβαια, είναι σαφές πως για να επιτευχθούν όλα τα παραπάνω χρειάζεται πρωταρχικά να έχει δημιουργηθεί μια ισχυρή βάση κοινωνικής δικτύωσης του μεταναστευτικού πληθυσμού με την τοπική κοινωνία.

3.2 Η ένταξη του σήμερα στον Ελλαδικό Χώρο

Στην Ευρώπη του σήμερα παρατηρείται μια ολοένα και αυξανόμενη τάση εφαρμογής πιο περιοριστικών μοντέλων αναφορικά με την ένταξη, ακολουθώντας μια πολιτική που υποχρεώνει τους μετανάστες όχι μόνο να εκπαιδευτούν στη γλώσσα αλλά και να εναρμονιστούν με τον πολιτισμό-κουλτούρα, τους θεσμούς και την ιστορία της χώρας υποδοχής. Μάλιστα σε κάποιες χώρες ανάμεσα στις οποίες και η Ελλάδα, η μη συμμόρφωση με τις ως άνω απαιτήσεις συνεπάγεται κυρώσεις που έχουν να κάνουν με τη λήψη ή μη επιδομάτων αλλά ακόμα και με τη διατήρηση ή όχι της άδειας παραμονής.

Η ενσωμάτωση αποτελεί κομμάτι της μεταναστευτικής διαδικασίας. Για την διαδικασία αυτή χρειάζονται μέτρα σε πληθώρα τομέων, όπως είναι αυτοί της στέγασης, της εκπαίδευσης και της υγείας.

Παρά το γεγονός ότι ο όρος ένταξη, όπως προαναφέρθηκε ορίζεται και καθορίζεται με διαφορετικό τρόπο στην εκάστοτε χώρα, και παρόλο που σε επίπεδο ΕΕ δεν έχει οριστεί

αυτός ο όρος επίσημα, το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2004, συνέταξε 11 βασικές αρχές, αναφορικά με τις πολιτικές ένταξης, οι οποίες θα είναι κοινές για τα ΚΜ. Ακολουθώντας τον ορισμό που πηγάζει από αυτές τις βασικές αρχές, η ενσωμάτωση αντιμετωπίζεται σαν μια «δυναμική, μακροχρόνια, και συνεχής, αμφίδρομη διαδικασία αμοιβαίας προσαρμογής» (ΕΕΣ), μια διαδικασία που αφορά εξίσου το μεταναστευτικό πληθυσμό και τους γηγενείς (ΕΕΣ συμπεράσματα Συμβουλίου, 2004 αναφορικά με πολιτικές ένταξης μεταναστών).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε πως ο όρος «κοινωνική ένταξη» εισάγεται από την ΕΕ σε μια προσπάθεια να μείνει μακριά από ορισμούς του παρελθόντος οι οποίοι έδιναν έναν αρνητικό χαρακτήρα στον όρο αυτό. Ας μην ξεχνάμε πως ευρέως χρησιμοποιούμενος όρος «ενσωμάτωση» ουσιαστικά "επιτάσσει" την προσαρμογή του ίδιου του ατόμου, δηλαδή του μετανάστη στο σύστημα. Από το 2000 και έπειτα υπάρχει μια ουσιαστική κινητοποίηση και δημιουργείται για πρώτη φορά μια κοινή προσπάθεια, ένα κοινό πρότυπο ένταξης των μεταναστών, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το οποίο έχει εργασιοκεντρικό προσανατολισμό, και επικυρώνεται και με τη Συνθήκη της Λισαβώνας. Ο όρος Ένταξη είναι πλέον ο πιο αποδεκτός καθώς δεν αφορά μόνο εκείνους, τους άλλους, αλλά μας αφορά όλους.

Στη σύγχρονη εποχή, από πλευράς ΕΕ υπάρχει μεγάλη επικέντρωση αναφορικά με την ενταξιακή διαδικασία, στο πλαίσιο των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης (SDGs), και για την ακρίβεια εστιάζει στο να ξεκαθαρίσει τι είναι τελικά η ένταξη και πως θα επιτευχθεί. Από τους προαναφερθέντες βιώσιμους στόχους ο 8, ο 10, ο 11 αλλά και ο 16 είναι εκείνοι που αφορούν στην ενταξιακή διαδικασία (Open Working Group 2030). Ας δούμε λίγο πιο αναλυτικά τι αφορά καθένας από τους 4 αυτούς στόχους. Στον πρώτο, τον 8, έχουμε να κάνουμε με την βιώσιμη ανάπτυξη, η οποία είναι συνεχής και ανοιχτή προς όλους και επιτυγχάνεται φυσικά αν γεννηθούν νέες εργασιακές θέσεις. Όσον αφορά στον στόχο 10, εδώ βασικό μέλημα είναι η προώθηση και ενδυνάμωση της κοινωνικής, πολιτικής αλλά και οικονομικής ένταξης όλων πέρα από χαρακτηριστικά ηλικιακά, αναγκών, στάτους, προέλευσης κ.λπ. Προχωρώντας στον στόχο 11, εδώ έχουμε να κάνουμε με τη στόχευση να γίνουν οι πόλεις ασφαλέστερες, ανθεκτικότερες και βιώσιμες προς όλους. Αναφορικά

με τον στόχο 16, τονίζεται η σπουδαιότητα να εξασφαλιστούν ειρηνικές κοινότητες και οργανισμοί, οι οποίοι δεν θα οδηγούν κανέναν στον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση.

Βέβαια, είναι σημαντικό να τονιστεί πως η παγκοσμιοποίηση είναι εκείνη που γεννά στο σήμερα την ανάγκη για ένταξη, και αυτό γιατί η όποια οικονομική ανάπτυξη επιτεύχθηκε τα τελευταία χρόνια οδήγησε ώστε να οξυνθούν οι ανισότητες και να περιθωριοποιηθούν όσοι ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες. Άρα δημιούργησε την σύγχρονη κατάσταση η οποία επιβάλλεται να αντιμετωπιστεί και δεν αφορά μεμονωμένα μια χώρα, ένα κράτος, αλλά αφορά όλους εν γένει.

Όπως προαναφέρθηκε από την ΕΕ έχουν δοθεί οδηγίες ώστε να διασφαλιστούν κάποιες ελάχιστες προϋποθέσεις για την είσοδο και τη διαμονή, όπως επίσης και για την διασφάλιση του δικαιώματος ίσης μεταχείρισης. Ωστόσο, δίνεται στα ΚΜ η διακριτική ευχέρεια να προχωρήσουν στην ενσωμάτωση αυτών των οδηγιών στο δίκαιο της κάθε χώρας, κάτι που σημαίνει πως είναι πολύ πιθανό (όπως έχει φανεί και στην πράξη) να μην έχουν όλα τα ΚΜ ίδιους κανόνες αναφορικά με το μεταναστευτικό πληθυσμό. Το γεγονός αυτό έχει σαν αποτέλεσμα πολλοί εξ αυτών να πηγαίνουν από τη μία χώρα στην άλλη, κάτι που όπως εύκολα μπορεί να αντιληφθεί κανείς οδηγεί σε μεγάλες καθυστερήσεις την ενταξιακή τους διαδικασία. Αναφορικά με τις καθυστερήσεις στην ένταξη σίγουρα σπουδαίο ρόλο διαδραματίζουν και οι μεγάλες καθυστερήσεις που παρατηρούνται σε κάποιες χώρες, όπως είναι η Ελλάδα, ώστε να διεκπεραιωθούν οι αιτήσεις ασύλου.

Οι καθυστερήσεις αυτές, λόγω της γραφειοκρατίας έχουν επίσης σαν αποτέλεσμα, πολλοί μετανάστες να βρίσκονται υπό καθεστώς παρανομίας, κάτι που έχει πολλαπλές επιπτώσεις σε ποικίλους τομείς, όπως είναι η εργασία, η διαμονή τους, η περίθαλψη κ.α.

Αδιαμφισβήτητα, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως στα παραπάνω, προστίθεται και η ταυτότητα (εθνική, πολιτισμική, θρησκευτική) που φέρουν οι ίδιοι οι μετανάστες, καθώς και οι προσδοκίες που έχουν από τη χώρα που τους υποδέχεται. Όλα αυτά διαμορφώνουν τη στάση που θα έχει ο μετανάστης καθώς και το πόσο ανοιχτός ή όχι θα είναι στην ενταξιακή διαδικασία. Καλείται να ισορροπήσει ανάμεσα στην ήδη διαμορφωμένη ταυτότητα που φέρει και στον φόβο αλλοίωσης αυτής από την κουλτούρα της νέας χώρας, τον φόβο να

χάσει την ταυτότητά του και την ιστορία του και να «απορροφηθεί» πλήρως από τις νέες συνθήκες.

Εκτός από τις εσωτερικές του δυσκολίες όμως, έρχεται αντιμέτωπος και με την στάση της κοινωνίας υποδοχής που δεν είναι πάντα θετική, αλλά αντιθέτως σε πολλές περιπτώσεις είναι έως και εχθρική. Δυστυχώς υπάρχουν πολυάριθμα παραδείγματα και στη χώρα μας όπου οι κάτοικοι αρκετών περιοχών έχουν δείξει με τον πλέον απροκάλυπτο τρόπο την αρνητική τους στάση και πολλές φορές ρατσιστική, απέναντι στον προσφυγικό πληθυσμό, υποκινούμενοι κυρίως από το αίσθημα της ξеноφοβίας που μας χαρακτηρίζει έντονα σα λαό.

Στα παραπάνω εμπόδια, καλούμαστε να προσθέσουμε τις συνθήκες που έχουν να αντιμετωπίσουν σε ότι έχει να κάνει με την διαμονή τους. Η έλλειψη εργασίας, η οποία ακόμα και αν υπάρχει οι αμοιβές είναι αρκετά χαμηλές συχνά εξευτελιστικές, κάνουν τη δυνατότητα για αξιοπρεπή στέγαση άπιαστο όνειρο, με αποτέλεσμα να βλέπουμε πολλά άτομα να στοιβάζονται όλοι μαζί σε ένα μικρό χώρο (Beyer & Matthes, 2015), ζώντας κάτω από απαράδεκτες συνθήκες. Αξίζει να λάβουμε υπόψη μας, επίσης, και την συχνά αρνητική στάση ιδιοκτητών να παρέχουν προς μίσθωση τα διαμερίσματά τους σε μεταναστευτικό πληθυσμό, κατανοούμε, λοιπόν, πόσο απρόσιτη μοιάζει μια χώρα και καθόλου δελεαστική ώστε να επιδιώξει κανείς να ενταχθεί σε αυτή.

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας είναι η γλώσσα. Η αδυναμία επικοινωνίας σε μια κοινή γλώσσα δημιουργεί σημαντικά προβλήματα στην καθημερινότητα των μεταναστών. Αδυνατούν για αυτό το λόγο να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες και δικαιώματα που απολαμβάνουν οι γηγενείς και από την άλλη εμποδίζει τη εργασιακή τους αποκατάσταση, καθώς ακόμα και αν έχουν δεξιότητες, εφόσον υπάρχει αυτό το έλλειμμα επικοινωνίας, κατηγοριοποιούνται σαν "ανειδίκευτοι", άρα αποκλείονται αυτόματα από θέσεις εργασίας (Lawlor, 2015; Schemer, 2014), που θα μπορούσαν να τους εξασφαλίσουν ένα καλύτερο μισθό, άρα καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Η συνθήκη αυτή είναι πολύ πιθανό να τους φέρει αντιμέτωπους με την περιθωριοποίηση και να μπουν στο φαύλο κύκλο του αποκλεισμού λόγω της αδυναμίας να έχουν πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά και να ικανοποιούν βασικές ανάγκες όπως κάνουν κατά κύριο λόγο οι γηγενείς.

3.3 Προκλήσεις γύρω από την αποτελεσματική Ένταξη των Προσφύγων στην Ελλάδα

Όπως απορρέει και από τα ως άνω η ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού αφορά σε 4 βασικούς άξονες. Αυτοί είναι ο κοινωνικός, ο οικονομικός, ο πολιτικός και ο πολιτισμικός. Θεμελιώδης για την ενταξιακή διαδικασία είναι η γλωσσική δεξιότητα, καθώς αποτελεί παράγοντα διευκολυντικό και καθοριστικό, καθώς πέραν της ευκολίας που προσφέρει σε πρακτικό επίπεδο, συμβάλει στον να προληφθούν φαινόμενα απομόνωσης και περιθωριοποίησης. Συνάμα, έχει αποδειχθεί πως όταν την εκμάθηση της γλώσσας τη συνοδεύει υποστήριξη σε ότι έχει να κάνει με την απασχολησιμότητα, τότε τα ενταξιακά αποτελέσματα είναι σπουδαιότερα. Φαίνεται, λοιπόν, πως και το κεφάλαιο εργασία είναι επίσης καθοριστικό για την ένταξη, εφόσον έχει διπλό όφελος τόσο για τον εντασσόμενο όσο και για την ενίσχυση της οικονομίας της χώρας που τον υποδέχεται.

Υπάρχει, επομένως, η ανάγκη για ένα ενταξιακό μοντέλο, που περιλαμβάνει υποστήριξη στους καίριους τομείς, που δεν είναι άλλοι από τη γλώσσα, την εργασία (επαγγελματικός προσανατολισμός) αλλά που θα υποστηρίζει, προωθεί και διευκολύνει και την αλληλεπίδραση με την τοπική κοινότητα. Η ενταξιακή διαδικασία επηρεάζεται κυρίως από την ύπαρξη ή μη κατάλληλης κοινωνικής δικτύωσης, αλλά και από την αλληλεπίδραση με τους ντόπιους, ωστόσο και άλλοι παράγοντες όπως είναι η εθνοτική προέλευση, η οικονομική ανισότητα και οι λόγοι που οδήγησαν κάποιον να μεταναστεύσει φαίνεται πως είναι από τους πιο κρίσιμους και που θέτουν ίσως τα πιο πολλά εμπόδια στην ενταξιακή διαδικασία.

Σύμφωνα με έρευνες, φαίνεται πως όσοι προέρχονται από τρίτες χώρες συνεχίζουν να έρχονται αντιμέτωποι με δυσκολίες και εμπόδια αναφορικά με την πρόσβασή τους σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες και δικαιώματα. Δυσκολεύονται δηλαδή στον τομέα της εκπαίδευσης, της απασχολησιμότητας, της στέγασης κ.ά. επίσης, κινδυνεύουν περισσότερο από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, και φαίνεται πως ακόμη και αν εργάζονται δεν απομακρύνονται πολύ από αυτόν τον κίνδυνο. Αποτελεί, επομένως, σημαντική πρόκληση να υπάρξει μέριμνα για την κάλυψη των άμεσων αναγκών των προσφύγων κατά την είσοδό τους στη χώρα, αλλά και στην πορεία να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνικοοικονομική ζωή της χώρας.

Η μη αξιοποίηση του δυναμικού των προσφύγων, είναι επιβλαβής τόσο για τους ίδιους όσο και για την οικονομία της κοινωνίας υποδοχής. Επίσης, από έρευνες έχει εντοπιστεί πως η ζημία από την αποτυχημένη ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού είναι σαφώς μεγαλύτερη από το να επενδύσει μια χώρα σε ενταξιακές πολιτικές.

Όπως προαναφέρθηκε οι λόγοι που κάποιος επιλέγει να μεταναστεύσει είναι καθοριστικοί για την εξέλιξη της ενταξιακής του πορείας, και από κοινού με το είδος των προσωπικών του αναγκών θα καθορίσουν και την χρονική διάρκεια της παραμονής, παράγοντες σπουδαίοι για τον αν θα επιτευχθεί ένταξη ή όχι. Εξίσου σημαντικοί είναι και οι παράγοντες που σχετίζονται με τις ικανότητες που διαθέτει, την εμπειρία του στον εργασιακό τομέα καθώς και το ακαδημαϊκό του επίπεδο.

Στο σημείο αυτό, να μην παραλείψουμε να τονίσουμε πως ανεξαρτήτου επιπέδου και γνώσεων, για τον προσφυγικό πληθυσμό αποτελεί μεγάλη πρόκληση να μπορέσει να τεκμηριώσει τα προσόντα που διαθέτει, και η όλη διαδικασία και η καθυστέρηση που υπάρχει στη χώρα μας γύρω από τις διαδικασίες ασύλου και έως την απόκτησή του, κάνουν την κατάσταση ακόμη πιο δυσχερή. Ωστόσο, και το πολιτισμικό διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, το οποίο και σε συνδυασμό με την απουσία κατάκτησης της τοπικής γλώσσας από πλευράς προσφύγων, δημιουργεί νέους φραγμούς κατά την ενταξιακή διαδικασία, και αλυσιδωτά πολλαπλασιάζονται τα προβλήματα και οι προκλήσεις.

Ο προσφυγικός πληθυσμός καθώς εισέρχεται και εγκαθίσταται στη νέα χώρα έρχεται αντιμέτωπος με μια πληθώρα δυσκολιών, όπως αναφέρθηκε, βέβαια εκτός από αυτές τις δυσκολίες, καλείται να διαχειριστεί και την στάση της τοπικής κοινωνίας η οποία δεν είναι και τόσο θετική και ευνοϊκή. Ο προσφυγικός πληθυσμός αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό, επιφυλακτικότητα και αρνητισμό, καθώς οι ντόπιοι, επηρεασμένοι από την άγνοια που τους διακρίνει και το φόβο είναι αντίθετοι με την υποδοχή και εγκατάσταση του ταλαιπωρημένου και ευάλωτου αυτού πληθυσμού στην δική τους (μικρο)κοινωνία. Στον σκεπτικισμό και αρνητισμό αυτό, λειτουργεί προσθετικά και το πολιτισμικό υπόβαθρο και οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ γηγενών και αλλοδαπών, ιδιαίτερα σε ότι έχει να κάνει με άτομα από τον τοπικό πληθυσμό που εξακολουθούν να θεωρούν πως είναι εθνικά ανώτεροι από τους πρόσφυγες (Blinder & Jeannet, 2018).

Με το να οδηγείται ο προσφυγικός πληθυσμός προς το περιθώριο και την απομόνωση, υπάρχουν τα συνακόλουθα προβλήματα αυτής της κατάστασης και σχετίζονται με την απουσία να έχουν πρόσβαση σε βασικά κοινωνικά αγαθά αλλά και υπηρεσίες, και αυτό να επιτείνει τις άσχημες συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν και να τους οδηγεί ακόμη και προς την εξαθλίωση (Lawlor, 2015). Ουσιαστικά, καταπατώνται θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, μεταξύ των οποίων και αυτά που αναφέρονται στον σεβασμό και της αξιοπρέπεια (Ahmed & Matthes, 2017).

Επιπροσθέτως, εξαιτίας της οικονομικής δυσχέρειας που χαρακτηρίζει τον προσφυγικό πληθυσμό καθίσταται αδύνατο, να δαπανήσουν το διόλου ευκαταφρόνητο κόστος ώστε να ενοικιάσουν κατάλληλες και αξιοπρεπείς οικίες, επομένως αντιλαμβανόμαστε τη μεγάλη πρόκληση γύρω από την διαμονή του πληθυσμού αυτού και τις συνθήκες ευρύτερα. Δια τούτο και οι περισσότεροι εξ αυτών αναγκάζονται να ενοικιάζουν σπίτια τα οποία είναι ακατάλληλα για τις οικογένειές τους ή αναγκάζονται να «στοιβάζονται» πολλές οικογένειες στο ίδιο σπίτι (Beyer & Matthes, 2015; Jacobs, 2017), σε μια προσπάθεια να μοιραστούν τα έξοδα και να ανταποκριθούν στις αυξημένες οικονομικές απαιτήσεις. Ας μην ξεχνάμε, βέβαια, πως οι περισσότεροι από τους ιδιοκτήτες δεν επιθυμούν να υπενοικιάσουν τα σπίτια τους σε κάποιον πρόσφυγα, επηρεασμένοι από το φόβο, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις γύρω από τον προσφυγικό πληθυσμό.

Μια ακόμα πρόκληση, είναι η γραφειοκρατία που αφορά και στα νομιμοποιητικά έγγραφα του προσφυγικού πληθυσμού, καθώς οι χρονοβόρες διαδικασίες και οι καθυστερήσεις οδηγούν μεγάλο μέρος του πληθυσμού αυτού διαμένει παρανόμως, καθώς δεν έχουν στην κατοχή τους τα απαιτούμενα έγγραφα (π.χ. άδεια διαμονής). Αυτό έχει σαν φυσικό επακόλουθο να καθίσταται ανέφικτο να αποκατασταθούν επαγγελματικά, με κάποια νόμιμη εργασία, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η παραοικονομία, η οποία μοιάζει σχεδόν ανυπέρβλητη κατάσταση (Beyer & Matthes, 2015). Η έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων, που αναφέρθηκε, σε συνδυασμό με τις κακές συνθήκες διαβίωσής τους, την άθλια κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα οικονομικά τους, αναγκάζει αρκετούς να εργάζονται σε επισφαλείς συνθήκες με ευτελείς απολαβές, ώστε να καταφέρουν να επιβιώσουν (Lawlor, 2015).

Παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους πρόσφυγες αναλαμβάνουν εργασίες τις οποίες δεν επιλέγουν οι ντόπιοι και παρά το γεγονός ότι με αυτό τον τρόπο ενισχύεται σε πολύ μεγάλο βαθμό η εσωτερική παραγωγικότητα, οι περισσότεροι εργοδότες εξακολουθούν όχι μόνο να μην είναι πολλοί θετικοί αλλά και να τους αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο από τους υπόλοιπους εργαζόμενους (Ahmed & Matthes, 2017; Lawlor & Tolley, 2017). Ειδικότερα, όταν πρόκειται για πρόσφυγες οι οποίοι δεν διαθέτουν και τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα διαμονής, τότε οι συνθήκες εργασίας τους είναι ακόμη πιο άθλιες (όπως για παράδειγμα στο περιστατικό της Μανωλάδας). Εκτός των προαναφερόμενων δυσκολιών στον εργασιακό τομέα, ο προσφυγικός πληθυσμός έχει να αντιμετωπίσει και την απαξιωτική και συνάμα πολλές φορές εχθρική στάση των συναδέλφων τους, καθώς και την στάση απόρριψης απέναντί τους.

Αναφερθήκαμε προηγουμένως στη σπουδαιότητα της εκμάθησης της γλώσσας της χώρας υποδοχής. Αυτή είναι, ταυτόχρονα και μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις και για τους ίδιους αλλά και για την τοπική κοινωνία. Η έλλειψη της δυνατότητας να μπορείς να επικοινωνείς και να συνεννοείσαι δυσχεραίνει όχι μόνο την καθημερινότητά τους αλλά και τις προοπτικές τους, δηλαδή τη δυνατότητα να αποκατασταθούν επαγγελματικά και να εξελιχθούν τόσο στον επαγγελματικό όσο και στον προσωπικό και κοινωνικό τομέα. Η μη κατάκτηση της τοπικής γλώσσας δημιουργεί πρόσθετη δυσκολία στα επαγγελματικά καθώς, η απουσία της οδηγεί στο να συρρικνώνεται η πιθανότητα να απασχοληθούν σε κάτι το οποίο θα ανταποκρίνεται στα προσόντα τους και θα είναι επιθυμητό από αυτούς.

Δημιουργείται, θα λέγαμε, κατά αυτόν τον τρόπο ένας φαύλος κύκλος, όπου η απουσία της γλωσσικής κατάκτησης λειτουργεί σαν ανασταλτικός παράγοντας στον τομέα τον εργασιακό και αυτό συνεπάγεται την στασιμότητα και την αβεβαιότητα στον εργασιακό τομέα με τελικό αποτέλεσμα να υπάρχει αδυναμία από πλευράς προσφύγων να καλύψουν θεμελιώδεις ανάγκες της καθημερινότητας. Σε αυτά έρχεται να προστεθεί σαν απόρροια και το κοινωνικό στίγμα και η περιθωριοποίηση (Jacobs, 2017).

Οι δυσχέρειες φαίνεται να μην παύουν ακόμα και αν περάσουν αρκετά χρόνια συνεχούς διαμονής στη χώρα, καθώς προβλήματα σχετικά με την νομιμοποίησή τους εξακολουθούν να υφίστανται και έτσι η ένταξη τους αποθαρρύνεται. Η ανεπάρκεια σε επίπεδο πολιτικών που αφορούν στο μεταναστευτικό/προσφυγικό ζήτημα, αποτελούν σε πολλές περιπτώσεις

τροχοπέδη για την ομαλή ένταξη αυτών των πληθυσμιακών ομάδων (Costello & Hodson, 2011; Beyer & Matthes, 2015).

Στον ελληνικό χώρο, από την εποχή του μεγάλου σε ένταση μεταναστευτικού ρεύματος, περίπου στο ξεκίνημα του 90', κεντρικό στην κρατική πολιτική και βούληση ήταν το να ελέγχεται η είσοδος στη χώρα και να περιοριστεί ή και να εξαλειφθεί η παράνομη μετανάστευση και να νομιμοποιηθούν μόνο όσοι εισέρχονταν με νόμιμο τρόπο. Παρά τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις και παρεμβάσεις αναφορικά με το μεταναστευτικό ζήτημα, σε πρακτικό επίπεδο δεν εφαρμόστηκαν αποτελεσματικά. Βασικοί παράγοντες που συνέβαλαν στο να μην εφαρμοστούν αυτές οι μεταρρυθμίσεις ήταν στοιχεία που έχουμε προαναφέρει, όπως η γραφειοκρατία, η καθυστέρηση και οι δαιδαλώδεις διαδικασίες για την απόκτηση άδειας νόμιμης διαμονής στη χώρα.

Μια ακόμη αρνητική επίπτωση αναφορικά με το να εισέλθει κανείς νόμιμα και να μπορέσει να αποκτήσει νόμιμη άδεια διαμονής, είναι η μεγέθυνση της μη νόμιμης μετανάστευσης, καθώς, επίσης, και της ανασφάλιστης εργασίας και της εργασίας με πολύ χαμηλό μισθό. Η αίσθηση της «παράνομης διαμονής» είναι κάτι το οποίο επηρεάζει έντονα το προσφυγικό πληθυσμό και δυσκολεύει περαιτέρω την ενταξιακή τους προσπάθεια (Beyer & Matthes, 2015; Jacobs, 2017).

Ακολουθως, μια ακόμη τεράστια πρόκληση έχει να κάνει με την υγειονομική περίθαλψη του προσφυγικού πληθυσμού, καθώς όντες ανασφάλιστοι, ακόμα και όταν εργάζονται, αδυνατούν να «φθάσουν» σε δημόσιες δομές ή να λάβουν ποιοτικής περίθαλψης με αποτέλεσμα να θέτουν εαυτούς σε κίνδυνο.

Αδιαμφισβήτητα το να είσαι διαρκώς εκτεθειμένος σε τέτοιες συνθήκες ανασφάλειας, πίεσης και στρες, συμβάλει καθοριστικά στην ανάπτυξη διαταραχών σε ψυχικό αλλά και σε σωματικό επίπεδο.

Κατάθλιψη, αγχώδης διαταραχή, προβλήματα που σχετίζονται με τον ύπνο είναι μόνο μερικά από αυτά που ταλαιπωρούν αυτόν τον πληθυσμό σε μεγάλη συχνότητα και επηρεάζει έντονα αρνητικά τη καθημερινότητά του (Lawlor, 2015). Ταυτοχρόνως, ο προσφυγικός πληθυσμός είναι εκτεθειμένος και σε πιθανές μεταδοτικές μολυσματικές

ασθένειες εξαιτίας των άθλιων συνθηκών διαβίωσης, όπου καθίσταται σχεδόν ανέφικτο να τηρηθούν στο ελάχιστο οι κατάλληλες συνθήκες υγιεινής.

Στη χώρα μας, η μεγαλύτερη μερίδα του γηγενούς πληθυσμού αντιμετωπίζει υποτιμητικά τους πρόσφυγες κάτι το οποίο σαφώς και γίνεται αντιληπτό από τους τελευταίους και ασφαλώς η στάση αυτή μεγεθύνει τα δυσάρεστα συναισθήματα που βιώνουν οι πρόσφυγες, κάτι το οποίο ίσως λειτουργήσει ανασταλτικά στην ενταξιακή τους προσπάθεια.

Μέρος 2ο

4. Ερευνητικό Μέρος

4.1 Σκοπός Έρευνας

Έναυσμα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας υπήρξε η πενταετής απασχόλησή μου στο πεδίο του μεταναστευτικού, τόσο στο στάδιο υποδοχής όσο και στο ενταξιακό στάδιο. Δημιουργήθηκε, λοιπόν, μέσα μου η ανάγκη να γίνει μια καταγραφή-διατύπωση των δυσκολιών και προκλήσεων από την σκοπιά του εργαζόμενου με τον προσφυγικό πληθυσμό. Άνθρωποι οι οποίοι βιώνουν μαζί με τον μετανάστη σε καθημερινό επίπεδο τις δυσκολίες, τις προσκλήσεις και αντιλαμβάνονται καλύτερα τον αντίκτυπο των αποφάσεων και των ενεργειών.

Σε ποιο σημείο βρίσκεται η Ελλάδα, όχι μόνο από τη σκοπιά των πολιτικών αποφάσεων και πρωτοβουλιών, αλλά και σε πρακτικό επίπεδο, σε επίπεδο υλοποίησης, αναφορικά με την ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού. Επιδιώκουμε να εντοπίσουμε τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα μας και ίσως να κατανοήσουμε ταυτόχρονα και τους παράγοντες που επηρεάζουν και συντελούν στην ανάπτυξη των εμποδίων έναντι της αποτελεσματικότερης ένταξης των προσφύγων.

4.2 Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα διαδραματίζουν καίριο ρόλο όταν σχεδιάζουμε μια ερευνητική μελέτη διότι με αυτό τον τρόπο μας δίνεται η δυνατότητα να περιορίσουμε το φάσμα του ερευνητικού πεδίου και να εστιάσουμε σε πιο συγκεκριμένους στόχους-προβληματισμούς. Κατά αυτό τον τρόπο και στη δική μας ερευνητική προσπάθεια επιχειρούμε με τη χρήση ερευνητικών ερωτημάτων να είμαστε πιο ακριβείς και σαφείς σε αυτό το οποίο θέλουμε να διερευνήσουμε και να επικεντρωθούμε σε αυτό.

Πιο συγκεκριμένα στην παρούσα έρευνα, εστιάζουμε στο να αναζητήσουμε παράγοντες που παρεμποδίζουν και καθυστερούν την διαδικασία ένταξης των μεταναστών, οι οποίοι θα μας βοηθήσουν να απαντήσουμε και στα βασικά μας ερωτήματα: α) εξακολουθούν να υπάρχουν εμπόδια-προκλήσεις στην ενταξιακή διαδικασία των προσφύγων στη χώρα μας β) ποιες είναι αυτές οι προσκλήσεις που παρατηρείται ότι δυσχεραίνουν την αποτελεσματική ένταξη των προσφύγων στη χώρα μας και γ) σε ποιους τομείς

παρατηρούνται οι μεγαλύτερες προκλήσεις (σύμφωνα με την εμπειρία των εργαζομένων στο πεδίο του προσφυγικού).

4.3 Μεθοδολογία

Η παρούσα έρευνα όπως προαναφέρθηκε βασίστηκε σε ποικίλες πηγές. Μελετήσαμε διεξοδικά υπάρχουσες έρευνες γύρω από την ένταξη, την υπάρχουσα βιβλιογραφία, εκθέσεις του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, την Εθνική αλλά και Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ένταξη, καθώς και την υπάρχουσα νομοθεσία που απευθύνεται στην Ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών, σε Ευρωπαϊκό και Εθνικό επίπεδο.

Τα παραπάνω αποτέλεσαν τη βάση της μεθοδολογικής μας προσέγγισης, καθώς βάσει των κεντρικών πυλώνων της Ένταξης που διαπιστώθηκαν, καθώς και των κεντρικών δεικτών Ένταξης, αναπτύξαμε συγκεκριμένα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία δημιουργήθηκε το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στις συνεντεύξεις, το οποίο και λειτούργησε, θα λέγαμε, περισσότερο σαν οδηγός.. Αναλύοντας πιο διεξοδικά τον τρόπο κατασκευής του ερωτηματολογίου, πρέπει να τονιστεί πως στηριχθήκαμε στους βασικούς πυλώνες της Εθνικής Στρατηγικής για την Ένταξη, όπου διαπιστώθηκε πως αυτοί αφορούν την εκπαίδευση, την εργασία, την προάσπιση και πρόσβαση σε δικαιώματα, την πρόληψη εκμετάλλευσης, τις ίδιες τις παροχές του κράτους και την θέληση του μετανάστη. Επίσης, στηριχθήκαμε στο Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Ένταξη το οποίο αφορά στην εκμάθηση της γλώσσας, στην απασχολησιμότητα, στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των εργαζομένων στην τοπική αυτοδιοίκηση και σε δημόσιους φορείς, καθώς και στους Δείκτες της Σαραγόσα (2010) που αφορούν στην ένταξη και εστιάζουν στην εργασία, την εκπαίδευση, την κοινωνική ενσωμάτωση, στην καταπολέμηση των διακρίσεων, την πρόσβαση σε στέγαση, την πρόσβαση στην περίθαλψη της υγείας και σε υπηρεσίες του δημοσίου, καθώς και στο τρόπο παρακολούθησης και αξιολόγησης της ενταξιακής πορείας των προσφύγων από τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιούνται στο ενταξιακό πρόγραμμα που υπάρχει στη χώρα μας και αξιολογούν τους προαναφερόμενους τομείς.

Με αυτό τον τρόπο χωρίσαμε θεματικές ενότητες με βάση τους τομείς αυτούς, ώστε η όλη συζήτηση να κινηθεί και να εξελιχθεί γύρω από αυτούς του άξονες. Θέλοντας να δούμε τις

προσκλήσεις στους βασικούς άξονες σύμφωνα και με την Εθνική αλλά και την Ευρωπαϊκή Στρατηγική αρχικά εστιάσαμε στον τομέα της εργασίας. Καίριος ενταξιακός παράγοντας, και βασική προτεραιότητα σε επίπεδο πολιτικής, στρατηγικής αλλά και σχεδιασμού δράσεων. Ας μην ξεχνάμε πως όλες οι έως τώρα πολιτικές ένταξης ήταν κατά βάση εργασιοκεντρικές.

Συνεχίζοντας, μας ενδιαφέρει να εντοπίσουμε τις προβληματικές γύρω από την εκπαίδευση καθώς και γενικότερα το ρόλο των γλωσσικών ικανοτήτων στην ενταξιακή πορεία. Επίσης, στεκόμαστε σε ένα ακόμη μεγάλο κεφάλαιο, αυτό της στέγασης, προσπαθώντας να εντοπίσουμε προκλήσεις γύρω από τα οικιστικά θέματα και την επιρροή αυτών στην ενταξιακή προσπάθεια. Επόμενη σημαντική θεματική αποτελεί η πρόσβαση στις υγειονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες. Ακολούθως, θέλουμε να δούμε την προβληματική γύρω από το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον και πως οι δυσκολίες που εντοπίζονται επηρεάζουν την ενταξιακή διαδικασία. Τέλος, κάτι που ίσως διαφωτίσει την προσπάθειά μας να συνειδητοποιήσουμε και να κατανοήσουμε τις προκλήσεις γύρω από την ένταξη, είναι να δούμε μια συνοπτική σύγκριση-σχολιασμό ανάμεσα στην πολιτική και τις δράσεις που έχει υιοθετήσει η Ελλάδα και αυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Προσπαθήσαμε, λοιπόν, με το ερωτηματολόγιο αυτό να καλύψουμε όλους τους πυλώνες που προαναφέραμε και τους δείκτες για την ένταξη. Αποτελούν τα βασικά στοιχεία της Ένταξης και θα μας βοηθήσουν να δούμε πόσο ενυπάρχουν, τηρούνται και είναι προσβάσιμα, τι προβλήματα και προκλήσεις εντοπίζονται από άτομα που δραστηριοποιούνται στο χώρο του μεταναστευτικού-προσφυγικού αλλά και στο πεδίο της ένταξης.

Διεξήχθησαν, λοιπόν, δέκα ημιδομημένες συνεντεύξεις από τον Αύγουστο του 2022 έως και τον Νοέμβριο του ίδιου έτους. Οι έξι εκ των συνεντευξιαζόμενων εργάζονται στο πρώτο ενταξιακό πρόγραμμα, που ξεκίνησε την πιλοτική του λειτουργία στην Ελλάδα, τον Ιούνιο του 2019, και το οποίο υλοποιείται από έναν μεγάλο Οργανισμό, που δραστηριοποιείται στη χώρα μας, σε συνεργασία, με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. Πρόκειται για μια Project Assistant του προγράμματος, η οποία εργάζεται στον πυλώνα που έχει να κάνει με την παροχή μαθημάτων ένταξης και ελληνικών στους ενήλικες πρόσφυγες που έχουν εγγραφεί στο ενταξιακό πρόγραμμα στο οποίο εργάζεται.

Επίσης, αναφορικά με τους άλλους πέντε εργαζόμενους του προγράμματος, πρόκειται για ανθρώπους που εργάζονται εξ αρχής στο πεδίο, οι δύο από τη θέση του Integration Monitor, η επόμενη από αυτή του εργασιακού συμβούλου, η άλλη από την θέση της υπεύθυνης για την ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας και των φορέων και ο τελευταίος, ως διερμηνέας του προγράμματος.

Όσον αφορά στους υπόλοιπους τέσσερις που δέχθηκαν να μας παραχωρήσουν συνέντευξη, προέρχονται από ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται εντός των δομών φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών, πρόκειται, δηλαδή επίσης για ανθρώπους πεδίου, οι οποίοι εξυπηρετούν τον πληθυσμό αυτό στο προ ενταξιακό στάδιο. Η μία εξ αυτών είναι η υπεύθυνη του σχολείου άτυπης εκπαίδευσης που λειτουργεί σε μια από τις δομές φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών του νομού Βοιωτίας, επίσης ο ένας από τους συνεντευξιαζόμενους είναι δικηγόρος και στην ίδια δομή, αλλά εξυπηρετεί ανάγκες που μπορεί να προκύψουν και σε παρακείμενες δομές. Τέλος αναφορικά με άλλα δυο πρόσωπα που μας παραχώρησαν συνέντευξη, πρόκειται για μία ψυχολόγο και μια κοινωνική λειτουργό από δομή φιλοξενίας της Αττικής, εργαζόμενες και αυτές σε μη κυβερνητική οργάνωση.

Όπως αναφέρθηκε, η μέθοδος που επιλέχθηκε για την παραγωγή των δεδομένων της έρευνας αυτής είναι η ημιδομημένη συνέντευξη (ανοιχτού τύπου). Δημιουργήσαμε ένα ερωτηματολόγιο με προκαθορισμένους άξονες - ερωτήσεις, που αποτέλεσαν τον οδηγό ώστε να εξασφαλίσουμε ότι θα αναφερθούμε στα θέματα τα οποία είναι σημαντικό να αναπτυχθούν στη συνέντευξη. Η συγκεκριμένη μέθοδος μας παρέχει τη δυνατότητα να προσαρμόζουμε τις ερωτήσεις ανάλογα με τον συνεντευξιαζόμενο και να εμβαθύνουμε σε κάποια σημεία, καθώς επίσης, μας χαρίζει και την ευελιξία να κάνουμε τις ερωτήσεις με όποια σειρά θέλουμε ή και να προσθέτουμε και να αφαιρούμε ερωτήσεις κρίνοντας πάντα την κατάσταση, τον συμμετέχοντα και ανάλογα με τη ροή της συζήτησης ευρύτερα. Είναι πολύ σημαντικό, λοιπόν, το άτομο που διεξάγει την έρευνα να διακρίνεται από ευελιξία ώστε να μπορεί να λαμβάνει άμεσα και επί τόπου αποφάσεις κατά τη διεξαγωγή της συνέντευξης αναφορικά με τις προαναφερθείσες αλλαγές που πιθανόν να χρειαστεί να γίνουν. Βασικό, επίσης, είναι και ο καλός σχεδιασμός και η σωστή και ξεκάθαρη διατύπωση των ερωτήσεων αναφορικά με την προετοιμασία και διεξαγωγή της συνέντευξης.

Μέσω των συνεντεύξεων συλλέχθηκαν χρήσιμες πληροφορίες που αποτελούν μια καλή βάση, αρχικά, ως προς την κατανόηση τόσο του πώς είναι ως τώρα η ενταξιακή πορεία όσο και ως προς την καλύτερη κατανόηση των δυσκολιών και εμποδίων που χρειάζεται να υπερβούμε.

4.2 Χαρακτηριστικά δείγματος έρευνας

Αναφορικά με το δείγμα της έρευνας μας, θα βασιστούμε στους δύο κανόνες που περιγράφονται από τις Morse & Field (1994), και αφορούν στο δείγμα της ποιοτικής δειγματοληψίας, πρόκειται για τους κανόνες της καταλληλότητας και της επάρκειας. Πιο συγκεκριμένα, όταν πρόκειται για ποιοτική έρευνα είναι σημαντικότερο να επιλέξουμε δείγμα το οποίο κρίνεται ως καταλληλότερο για να ερμηνεύσουμε το υπό μελέτη φαινόμενο και μας ενδιαφέρει να παρουσιάζει επάρκεια όχι ποσοτικά αλλά σε σχέση με τις ποιοτικές πληροφορίες που θα συμβάλλουν ώστε να επιτύχουμε τη μέγιστη δυνατή συγκέντρωση κατάλληλων πληροφοριών για την έρευνά μας. Δηλαδή, σε αντίθεση με την ποσοτική έρευνα ο μεγάλος πληθυσμός στο δείγμα μας στην ποιοτική έρευνα λειτουργεί αντιστρόφως ανάλογα, καθώς έτσι απομακρυνόμαστε από τον στόχο που δεν είναι άλλος από τη συλλογή υποκειμενικών κι εξατομικευμένων χαρακτηριστικών τα οποία και επιχειρεί κανείς να κατανοήσει και να ερμηνεύσει μέσω της ποιοτικής έρευνας.

Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλέψουμε πως το δείγμα μας χρειάζεται να είναι το κατάλληλο, κάτι που σημαίνει να διαθέτει όλα εκείνα τα στοιχεία που θέλουμε να μελετήσουμε, όπως και το να γνωρίζει το υπό διερεύνηση/συζήτηση θέμα και φυσικά να επιθυμεί να συμμετέχει στην ερευνητική διαδικασία. Ένα δείγμα με αυτά τα χαρακτηριστικά καλείται δείγμα σκοπιμότητας (purposive sampling), και αυτό γιατί το επιλέγουμε σκόπιμα και όχι με τυχαίο τρόπο, ακριβώς γιατί γνωρίζει το θέμα που μας ενδιαφέρει, έχει τα χαρακτηριστικά που εξυπηρετούν το σκοπό της έρευνας μας και έχει και την επιθυμία να μας απαντήσει και αναλύσει σε βάθος τα ερωτήματα που θα θέσουμε.

Επομένως, για όλους τους προαναφερθέντες λόγους η επιλογή του δείγματός μας δεν έγινε με τη χρήση αντικειμενικών και τυχαίων τεχνικών, αλλά βασιστήκαμε στα χαρακτηριστικά που γνωρίζουμε ότι έχει το δείγμα μας. Για να γίνουμε πιο σαφείς, το υπό μελέτη θέμα μας πραγματεύεται τις προκλήσεις-προβληματικές σχετικά με την

αποτελεσματική ένταξη των προσφύγων στη χώρα μας, έτσι κρίθηκε σκόπιμο να εστιάσουμε σε ανθρώπους που γνωρίζουν το θέμα σε βάθος. Πρόκειται για εργαζόμενους στο ενταξιακό πρόγραμμα που υλοποιείται από έναν μεγάλο Οργανισμό σε συνεργασία με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, και το οποίο υλοποιείται από το 2019 στη χώρα μας με τα δύο πρώτα χρόνια υλοποίησής του να αποτελούν την πιλοτική φάση του προγράμματος. Η πρώτη συνεντευξιαζόμενη έχει τον ρόλο της Project Assistant στον Πυλώνα της Εκπαίδευσης (παροχή ενταξιακών μαθημάτων σε ενήλικες πρόσφυγες), η δεύτερη, που εργάζεται στο ίδιο πρόγραμμα είναι Σύμβουλος Εργασίας, η τρίτη είναι υπεύθυνη για την ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινότητας, οι άλλες δύο κατέχουν τη θέση της Integration Monitor και είναι υπεύθυνες για τη διασύνδεση των προσφύγων με τους τοπικούς φορείς και υπηρεσίες και την καθοδήγηση αυτών ως προς τις διαδικασίες τα δικαιολογητικά και είναι υπεύθυνες για την διευκόλυνση της πρόσβασής τους σε όλα αυτά, ο έκτος συνεντευξιαζόμενος είναι διερμηνέας του προγράμματος και εκτός από εργαζόμενος είναι και ο ίδιος μετανάστης στη χώρα μας .

Επίσης, οι υπόλοιποι τέσσερις εργάζονται στο χώρο του προσφυγικού-μεταναστευτικού, σε δομές φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών στον ελλαδικό χώρο, πρόκειται για την υπεύθυνη του προγράμματος άτυπης εκπαίδευσης εντός της δομής φιλοξενίας της Θήβας και ενός εκ των δικηγόρων που υποστηρίζουν τους ωφελούμενους της δομής αυτής, αλλά και παρακείμενες δομές φιλοξενίας και μια εκ των ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών που επί χρόνια υποστήριζαν τους ωφελούμενους σε δομή της Αττικής, η οποία έκλεισε ξαφνικά πριν από κάποιο διάστημα.

Κρίναμε, λοιπόν, πως οι μεν έχοντας την εμπειρία από την υλοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος στη χώρα μας, και οι δε καθώς βιώνουν από την πιο σκληρή πλευρά του πεδίου τις δυσκολίες και τα προβλήματα που συναντά ο μεταναστευτικός πληθυσμός στην καθημερινότητά του από τη στιγμή που φτάνει στη χώρα, θα έχουν και την απαραίτητη «εικόνα» όσον αφορά στις προκλήσεις που εντοπίζονται στην ένταξη των προσφύγων και θα έχουν να μας δώσουν ουσιαστικές και πολύτιμες πληροφορίες για το θέμα μας, που θα είναι εξαιρετικά βοηθητικές για την καλύτερη κατανόηση και ερμηνεία του. Άνθρωποι που έχουν εργαστεί και έχουν αντιμετωπίσει αυτές τις δυσκολίες, έχουν προσπαθήσει για την μείωση των προβλημάτων και την διευκόλυνση των προσφύγων στην καθημερινότητά

τους και στην προσπάθειά τους να ζήσουν και να ενταχθούν στην Ελλάδα, που έχουν βιώσει έντονα τα αποτελέσματα των πολιτικών αποφάσεων αναφορικά με το άσυλο και την ένταξη και έχουν παρακολουθήσει και "συνοδεύσει" πολλούς πρόσφυγες σε όλη αυτή την πορεία-διαδικασία, σε αυτό τον αγώνα.

5. Αποτελέσματα

Έχει ήδη αναφερθεί και προηγουμένως πως ο τύπος συνέντευξης που ακολουθήσαμε ήταν η ημι-δομημένη συνέντευξη, και καθορίσαμε κάποιες θεματικές-ερωτήσεις οι οποίες θα ήταν ο άξονας γύρω από τον οποίο θα επιδιώκαμε να εξελιχθούν οι συζητήσεις. Χωρίσαμε την παρουσίαση των αποτελεσμάτων σύμφωνα με τους θεματικούς άξονες, που προέκυψαν από τις απαντήσεις που λάβαμε από τους συνεντευξιαζόμενους και οι οποίοι βρίσκονται σε απόλυτη συμφωνία με αυτούς είχαμε διαμορφώσει στο ερωτηματολόγιο των συνεντεύξεων και το οποίο βασίστηκε, όπως έχει προαναφερθεί στους βασικούς πυλώνες και παράγοντες της ενταξιακής διαδικασίας.

Να σημειωθεί πως στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν, γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν όλες οι απόψεις που διατυπώθηκαν ή εφόσον υπάρχει σύγκλιση απόψεων να επισημανθεί με σαφή τρόπο αυτή η συμφωνία.

Θεσμικό Πλαίσιο

Από την αρχή της συζήτησης τέθηκαν βασικά ζητήματα που αφορούν στην ένταξη όπως είναι το ζήτημα των θεσμών, οι πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονται και η όλη διαχείριση που υφίσταται αναφορικά με την ενταξιακή διαδικασία. Χαρακτηριστικά οι συνεντευξιαζόμενοι διατύπωσαν τις εξής απόψεις-σκέψεις:

«..η Ελλάδα αποτελούσε παραδοσιακά μια transit χώρα και δεν ασχολήθηκε ποτέ κάποια κυβέρνηση, γιατί αυτό είναι και θεσμικό κομμάτι να στήσεις κάτι κεντρικό ως προς την ένταξη, ... η Ελλάδα έβλεπε τον εαυτό της αλλά και η Ευρώπη, σαν μια χώρα χωρίς μεταναστευτικό πληθυσμό που θα μένει και θα εντάσσεται και αυτό εξυπηρετούσε και σε εθνικό αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ωστόσο αυτό δεν έχει σχέση με την πραγματικότητα γιατί η Ελλάδα έχει μεγάλο πληθυσμό που θα μπορούσε να μπει σε ενταξιακή διαδικασία....»

«Σίγουρα από το 2015 και μετά η Ευρωπαϊκή Πολιτική εστίασε σε πολιτικές μετανάστευσης και αυτό βοήθησε στο να αλλάξουν πράγματα και στην Ελλάδα, να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο

ωστόσο δε θεωρώ ότι άλλαξε κάτι πυρηνικό και σταθερό,... όλα έγιναν σε ένα πλαίσιο της προσωρινότητας και για αυτό υπάρχει ακόμα αυτή η χαώδης κατάσταση στη χώρα μας, όλα είναι προσωρινά γιατί όλοι τους θα φύγουν».

«... υπάρχει χαώδης σύσταση της ελληνικής κοινωνίας και των θεσμικών οργάνων της, δεν υπάρχει μια οργανωμένη δομή ώστε να μπορέσει και ο πρόσφυγας να διευκολυνθεί, ... είναι σαν η ευθύνη να βαραίνει τον ίδιο τον πρόσφυγα μόνο στο τι τελικά προσπάθησε να κάνει...».

«...δεν θα έπρεπε την ευθύνη και τη διαχείριση αυτού του φαινομένου, όλα αυτά τα χρόνια, να την έχουν διεθνείς οργανισμοί και ΜΚΟ μονάχα, αλλά θα έπρεπε να την έχει αναλάβει το κράτος για να δώσει μια σταθερή πλαισίωση αυτού που κάνει, και όχι όπως τώρα με την έννοια της προσωρινότητας και του επειγόντος...».

« ...δεν υπάρχουν οργανωμένα, σταθερά βήματα προς την ένταξη, από τη στιγμή που θα εισέλθουν στη χώρα και θα αιτηθούν άσυλο, είναι σα να τους σχεδιάζουμε μια ζωή που δεν είναι "ωραία" και δεν τους περιλαμβάνει, δεν συμπεριλαμβάνονται στη μεγάλη εικόνα...».

«Θα ξεκινήσω από το γεγονός πως ο κρατικός μηχανισμός δεν έχει σχεδιάσει σωστά τα βήματα, τις παροχές, σχετικά με την ένταξη των προσφύγων, οπότε ήδη ξεκινάμε από μία λάθος στρατηγική. Το πώς διαχειριζόμαστε ουσιαστικά τους ανθρώπους αυτούς και τι υπηρεσίες τελικά τους προσφέρουμε. Επίσης, σε επίπεδο υποδοχής, οι δομές που δημιουργήθηκαν είναι μακριά από τον αστικό ιστό κάτι που δυσχεραίνει όχι μόνο τη μετακίνησή τους αλλά και την πρόσβαση τους στις υπηρεσίες.... Αλλά και την «τριβή» τους με την τοπική κοινωνία...».

«... ο σχεδιασμός της ένταξης δεν εμπεριέχει πράγματα τα οποία θα μπορούσαν να βοηθήσουν ουσιαστικά ..., δεν μπορούν να σχεδιάσουν ένα σωστό πρόγραμμα υπό την έννοια ότι λαμβάνει υπόψη και ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες ενός ανθρώπου ο οποίος βρίσκεται σε μια ξένη χώρα, Νιώθω πως αυτοί οι άνθρωποι γραπώνονται από ένα σύστημα που δεν τους βοηθά να ανεξαρτητοποιηθούν, ο σχεδιασμός αυτός δεν τους δίνει ισχυρές βάσεις ώστε να δουν ποια είναι η πραγματικότητα στο ελληνικό κράτος , τι απαιτήσεις υπάρχουν και έτσι να ωθηθούν να αρχίσουν να σχεδιάζουν ένα-ένα τα βήματα για να μπουν σε αυτό το κράτος...».

«...ας μου επιτραπεί, αλλά πιστεύω μετά από τόσα χρόνια στο χώρο ότι υπάρχει ένα οικονομικό όφελος που εκμεταλλεύονται κάποιοι, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για το σχεδιασμό, οι οποίοι πατούν στις ζωές των ανθρώπων αυτών και δεν τους βοηθούν αλλά τελικά τους "ευνουχίζουν"...».

«.. νιώθω πως παρά τις νομοθετικές ρυθμίσεις και τις υπουργικές αποφάσεις, το γεγονός πως στο ελληνικό σύστημα υπάρχουν τόσα παραθυράκια είναι ίσως και η μεγαλύτερη πρόκληση.... Υπήρχε προ ΠΑΑΥΠΑ αλλά και κατόπιν αυτού σαφής αναφορά στο ΦΕΚ για το ποιοι δικαιούνται ΑΜΚΑ και με τι δικαιολογητικά ή τι έπρεπε να γίνει αφού έπαυε ο ΠΑΑΥΠΑ και όμως πολλά γραφεία ΕΦΚΑ αλλά και ΚΕΠ, ζητούσαν ότι έγγραφα ήθελαν ή αρνούνταν γενικά να εξυπηρετήσουν, δήθεν γιατί παρά το ΦΕΚ δεν ήρθε εσωτερικά η οδηγία και άλλα τέτοια παραθυράκια που επιτρέπει τελικά στον καθένα να κάνει ότι θέλει, δεν υπάρχουν αποφάσεις με καθολική εφαρμογή...».

«..οι φορείς δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι με διερμηνείς ώστε να είναι σε θέση να εξυπηρετούν τον προσφυγικό πληθυσμό και από την άλλη διαπιστώνουμε πως πρόσφυγες που μπορεί να έχουν τρία και πέντε χρόνια στην Ελλάδα δεν έχουν μάθει έστω τα βασικά για να μπορούν να συνεννοηθούν...».

Εκπαίδευση

Όπως διαπιστώθηκε ένας από τους βασικούς άξονες της μεταναστευτικής πολιτικής και της ένταξης των μεταναστών και προσφύγων αφορά στην εκπαίδευση, τη διασφάλιση της πρόσβασης σε αυτή αλλά και του καίριου και καθοριστικού ρόλου που διαδραματίζει. Εδώ ειπώθηκε πως:

«ο βασικός θεσμός για να σταθεροποιήσεις κάτι είναι η εκπαίδευση,δεν έχει καθοριστεί ένα σταθερό πλαίσιο ως προς το να εκπαιδευτούν τα παιδιά από μικρή ηλικία, να διδαχθούν τη γλώσσα, να υπάρχουν περισσότερα διαπολιτισμικά σχολεία, να υπάρχει και πολιτισμική προσέγγιση στο σχολικό πλαίσιο, καθώς είμαστε παραδοσιακά μονόγλωσση και μονοπολιτισμική χώρα...».

«... ο ευκαιριακός και αποσπασματικός χαρακτήρας έρχεται και εδώ να δημιουργήσει προβλήματα, και εδώ δηλαδή εξαρτόμαστε από εθελοντές, από προσπάθειες και πρωτοβουλίες οργανώσεων για το αν και πόσο συχνά και για πόσο διάστημα θα παρέχονται μαθήματα εκμάθησης της γλώσσας... το κράτος απουσιάζει για μια ακόμη φορά, ειδικά και σε ότι αφορά στην εκπαίδευση των ενήλικων προσφύγων..., αν δεν μάθω τη γλώσσα πώς μιλάω για ένταξη; ... πώς θα πάω σε μια υπηρεσία μόνος μου, πώς θα αναζητήσω δουλειά, είναι ένα ντόμινο προβλημάτων που εκκινεί από τη γλώσσα... ».

«Ας ξεκινήσω από κάτι βασικό για μένα καθώς μιλάμε για ένταξη, δεν θα έπρεπε να υπάρχουν σχολεία μέσα στις δομές αλλά να υπάρχουν σχολεία έξω, τα οποία να δέχονται του ανθρώπους αυτούς και τα παιδιά και ενήλικες,.... Δεν υπάρχει ετοιμότητα των εκπαιδευτικών στα δημόσια σχολεία να τα εκπαιδεύσει κατάλληλα, να τα εντάξει».

«... ο χώρος της εκπαίδευσης δεν είναι δημοκρατικός ως οφείλει να είναι...»

«...πιο αδικημένοι σε ότι αφορά στην εκπαίδευση μπορώ να πω πως είναι οι ενήλικες, για την ένταξη των οποίων είναι επίσης τόσο σημαντικό να μπορούν να μετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία....., δυστυχώς και εδώ δεν υπάρχει αντίστοιχη θεσμική και νομική κατοχύρωση, ούτε έχει δοθεί πραγματικά η δέουσα προσοχή, ώστε να μην κάνουμε μπαλώματα, όπως κάνουμε σε όλα τα πράγματα σε αυτή τη χώρα...».

«.. θα ήταν αδικία να πω πως δεν υπάρχει τίποτα αναφορικά με την εκπαίδευση και την εκμάθηση γλώσσας για τους ενήλικες, καθώς υπάρχουν κάποια ελάχιστα προγράμματα που ασχολούνται με αυτό, όπως το HELIOS και το HARP (και φυσικά κάποιες ΜΚΟ που παρέχουν μαθήματα ελληνικών), ωστόσο δεν θεωρώ πως είναι αρκετό αυτό και μάλιστα, το πρώτο απευθύνεται σε άτομα που ήδη έχουν πάρει άσυλο και πρέπει πια να ζήσουν αυτόνομα, άρα αν δεν έχεις κατακτήσει τη γλώσσα ήδη, κάποια βάση έστω, πώς θα ζήσεις μόνος, πώς θα εξυπηρετηθείς σε υπηρεσίες, πώς θα βρεις σπίτι και μια σειρά άλλων πραγμάτων που πια πρέπει να κάνει, να μεν με καθοδήγηση, αλλά χωρίς την υποστήριξη κάποιου διερμηνέα....., σε αυτό το στάδιο, αν υπήρχε από τα προηγούμενα στάδια άλλη μέριμνα, τα μαθήματα ένταξης που παρέχονται και η εκπαίδευση ενήλικων θα βοηθούσε ακόμη περισσότερο και σε διαφορετικό επίπεδο την ενταξιακή τους διαδικασία....».

«ένα σημαντικό βήμα κατά την ενταξιακή διαδικασία είναι η γλώσσα, θα έπρεπε να υπάρχει ένα πιο σαφές και πιο σταθερό σύστημα εκμάθησης της γλώσσας, από τις πρωτοβάθμιες δομές, το οποίο φυσικά να φτάνει έως το τελικό στάδιο, στο στάδιο δηλαδή που πια ο πρόσφυγας εντάσσεται και αυτονομείται...».

«...φυσικά είναι σημαντική η εκμάθηση της γλώσσας, αλλά στην ένταξη δε πιστεύω πως αρκεί μόνο αυτό, χρειάζεται να του κάνεις γνωστό τον πολιτισμό σου, την κουλτούρα σου, την ιστορία σου, τα ήθη και τα έθιμά σου και αυτά χρειάζονται χρόνο... δε γίνεται λοιπόν να τα κάνει όλα μαζί κάποιος, να μαθαίνει γλώσσα, να μαθαίνει αυτά, να ψάχνει για σπίτι, να ψάχνει για δουλειά και πόσα άλλα ταυτόχρονα...».

«...τις περισσότερες φορές όταν γυρνούν τα παιδιά από το δημόσιο σχολείο και έρχονται στο δικό μας της άτυπης εκπαίδευσης για ενισχυτική, διαπιστώνουμε πως ο δάσκαλος/α δεν του έχει κάνει τίποτα όλη μέρα και τις περισσότερες φορές δεν ασχολούνται καν μαζί τους..., δεν αρκεί να λέμε ότι να πια δεν υπάρχουν αντιδράσεις και τα προσφυγόπουλα πάνε στα δημόσια σχολεία, χρειάζεται και εκεί που πάνε να ασχολείται το διδακτικό προσωπικό μαζί τους και να τους μαθαίνει... και να τα εντάσσει στην τάξη...».

Εργασία

Η εργασία είναι ένας από τους βασικότερους άξονες και παράγοντες της ενταξιακής διαδικασίας, μάλιστα παρατηρείται πως όλες οι πολιτικές που αφορούν στη μετανάστευση και ιδίως στην ένταξη είναι εργασιοκεντρικές. Από τη συνέντευξη απορρέει πως και εδώ χλωαίνει η χώρα μας, η οποία αδυνατεί να υπηρετήσει και να διευκολύνει προς αυτή την κατεύθυνση η οποία είναι καθοριστική για την όλη εξέλιξη και πορεία εκείνου που προσπαθεί να ενταχθεί.

«...δεν υπάρχει εύκολη πρόσβαση σε αξιοπρεπή εργασία, με τη νόμιμη οδό,δεν μπορούν να εξασφαλίσουν βασικά έγγραφα που θα τους επιτρέψουν να εργαστούν νόμιμα, με αποτέλεσμα πολλές φορές να καταφεύγουν στη μαύρη εργασία με όλα τα προβλήματα που τη συνοδεύουν και δεν διασφαλίζεται έτσι αξιοπρεπής διαβίωση, το περιθώριο είναι στο προσκήνιο...».

«...δυστυχώς παρατηρείται έντονα η ανασφάλιστη εργασία, με λίγα χρήματα, πολλές ώρες εργασίας, καλύπτονται θέσεις που δεν θα επέλεγαν πλέον οι ημεδαποί, ακόμα και αν κάποιος από αυτούς έχουν πτυχία, ... είναι μεγάλο αγκάθι το εργασιακό...».

«... στο εργασιακό πεδίο μεγάλο εμπόδιο είναι το γλωσσικό, επίσης όποιο επάγγελμα και αν είχες στη χώρα σου, πχ. γιατρός, δεν μπορείς να το αποδείξεις, είναι πολύ δύσκολη η πιστοποίηση προσόντων αλλά και γλωσσικά δεν έχουν το απαραίτητο επίπεδο που να τους επιτρέπει να τον αποδείξουν...».

«...η σύνδεση με την τοπική κοινωνία δυστυχώς δεν είναι και στο καλύτερο δυνατό επίπεδο, άρα τις περισσότερες φορές αυτοί οι άνθρωποι δεν ξέρουν πώς να κινηθούν, μιλώντας κυρίως για όσους διαμένουν σε επαρχιακές πόλεις...».

«...σημαντικό είναι και το κίνητρο αυτών των ανθρώπων αναφορικά με το εργασιακό, καθώς με τα εμπόδια και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σχεδόν σε όλα τα επίπεδα της ζωής τους, στην προσπάθειά τους να διαμείνουν στη χώρα θα έλεγα ότι αποθαρρύνονται και το κίνητρο χάνεται...».

«...ας μην παραβλέπουμε και το ρόλο του ρατσισμού, δε νιώθουν επιθυμητοί ως προς τη συμμετοχή τους σε κάποια πράγματα, όπως είναι και η εργασία.».

«...το σύστημα υποδοχής είναι τόσο παθογενές, που είναι σα να τους ιδρυματοποιεί, σα να πατάει ένα pause στη ζωή τους αντί να τους βοηθάει να κάνουν ένα restart.... και μετά του ζητάς ξαφνικά να τα κάνει μόνος του όλα χωρίς να τον έχεις προετοιμάσει και εκπαιδεύσει από πριν, πως θα κινητοποιηθεί μετά να αναζητήσει δουλειά... ».

«...πολύ μεγάλο εμπόδιο είναι, ειδικά για τους διαμένοντες στην επαρχία, είναι η μετακίνηση, δηλαδή έχουν πρόσθετα πρακτικά εμπόδια, αν η δουλειά είναι εκτός αστικού ιστού με τις ελλείψεις συγκοινωνίες που υπάρχουν αλλά και την αδυναμία που έχουν αυτοί οι άνθρωποι να καλύψουν τα έξοδα μετακίνησης... αδυνατούν τελικά να εργαστούν...».

«...ας μην αφηφούμε και τη δύναμη που έχει η απόφαση του πρόσφυγα να μείνει στη χώρα μας, καθώς αν έχει στο μυαλό του ότι δεν τον ενδιαφέρει να μείνει εδώ και περιμένει την

ευκαιρία να μετακινηθεί, δεν του κάνει και νόημα το να εργαστεί ή να μπει στη διαδικασία αναζήτησης εργασίας...».

«...ο ντόπιος πληθυσμός και οι ντόπιες επιχειρήσεις δεν είναι προετοιμασμένοι να πάρουν στη δούλεψή τους προσφυγικό πληθυσμό..., κάποιος μάλιστα μου είχε πει χαρακτηριστικά “δε χρειαζόμαστε αυτούς έχουμε τους δικούς μας τους Αλβανούς για δουλειές”..., είναι η διαφορά κουλτούρας, που κάνει τους ντόπιους να τους βλέπουν ξένους..., ...στα μεγάλα αστικά κέντρα ωστόσο φαίνεται πως η κατάσταση είναι κάπως καλύτερη αναφορικά με την απασχολησιμότητα.».

Όλα όσα αναφέρονται έρχονται να επιβεβαιωθούν από την ετήσια Έκθεση του Συνηγούρου του Πολίτη για το 2019 και από προγενέστερες, καθώς και από άλλες έρευνες, όπως είναι αυτή για τους Δείκτες Πολιτικών Ένταξης των Μεταναστών, όπου και επιβεβαιώνονται οι ανισότητες, οι δυσκολίες στα εργασιακά, στην εκπαίδευση, στα εισοδήματα.

Οι περιγραφές αυτές θέτουν με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο τη δυσκολία, τα προβλήματα και τις προκλήσεις που ενυπάρχουν αλλά κάνουν ταυτόχρονα εμφανή την κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να στραφούν οι πολιτικές ένταξης, ώστε να αντιμετωπιστούν οι όποιες δυσκολίες και να διευκολυνθεί περαιτέρω αυτός ο τόσο ταλαιπωρημένος πληθυσμός.

Κοινωνία και Πολιτισμικό Περιβάλλον

Η ενεργή συμμετοχή πολιτών και προσφύγων και η μεταξύ τους αλληλεπίδραση είναι εξαιρετικά σημαντική για την πορεία της ένταξης, η στάση της κοινωνίας είναι αυτή που θα οδηγήσει ή όχι στο περιθώριο και τον αποκλεισμό και πολλές φορές θα πιέσει και θα αναγκάσει για τη λήψη ορθότερων και αποτελεσματικότερων πολιτικών αποφάσεων.

Αναφορικά, λοιπόν, με το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον ξεχωρίσαμε τα ακόλουθα βασικά σημεία από τα όσα διατυπώθηκαν από τους συνεντευξιζόμενους:

«Σε τοπικό επίπεδο, πολιτών, γειτονιάς, έχουν γίνει μεγάλα βήματα, άρχισαν να ζουν ομαλά σε ίδιες πολυκατοικίες, φυσικά υπάρχουν και κάποια ρατσιστικά στοιχεία αλλά θεωρώ πως ευτυχώς πια δεν είναι τόσα πολλά, ...βοήθησε πολύ η προσπάθεια της τοπικής κοινωνίας που

άρχισε να εξοικειώνεται και να αποδέχεται και να βοηθάει..., σε πολλά μεμονωμένα περιστατικά φαίνεται η δύναμη της κοινωνίας η οποία όταν ενώνεται παρασύρει και τις πολιτικές αποφάσεις, όταν αγκαλιάζει περιστατικά όπως έγινε με τον μαθητή τον Σαιντού, είδαμε πως αυτό κινητοποίησε και την πολιτική ηγεσία το να συνδράμει άμεσα...».

« ...καλούμαστε να ξεπεράσουμε το ότι θέλουμε να τους κάνουμε σαν εμάς, αυτή είναι η βασικότερη πρόκληση της τοπικής κοινωνίας, υπάρχει αντίσταση μέσα μας γιατί δεν είναι σαν εμάς..., έχουν διαφορετική θρησκεία και κουλτούρα και αυτό ενοχλεί πολύ τους ντόπιους..., χρειαζόμαστε καλύτερη παιδεία...».

«... όποιον εντάσεις σε κατηγορίες πχ. ευάλωτος, ευπαθείς ή ειδικές ομάδες, είναι σαν να τον σπρώχνεις στο περιθώριο, του βάζεις την ταμπέλα, τον στοχοποιείς και τον στιγματίζεις..., ίσως και να είναι σκόπιμο.....,και τελικά θυμώνεις μια κοινωνία απέναντι σε αυτή την ομάδα γιατί νιώθει ο άλλος, ο ντόπιος ότι "κλέβουν από την τσέπη του" για να στηρίζουν αυτές τις ομάδες... και νομίζω μετά γίνεται φαύλος κύκλος...».

«...όταν μιλάμε για ένταξη το μεγαλύτερο βάρος πέφτει στην κοινωνία υποδοχής, από τη στιγμή που τους υποδέχεσαι θα πρέπει να έχεις στήσει ένα σύστημα υποδοχής και ένα σύστημα ένταξης μετέπειτα το οποίο θα αναγκάζει εντός εισαγωγικών αυτούς τους ανθρώπους να μάθουν πέντε πράγματα για τη χώρα στην οποία βρίσκονται και ίσως μείνουν και για πάντα..., αν η πολιτεία και η τοπική κοινωνία κατ' επέκταση είχε μεριμνήσει για κάποια πράγματα όντως η ένταξη θα ήταν πιο ομαλή... ».

«...πολλές φορές, ακόμη και οι εργαζόμενοι στο προσφυγικό βρίσκουμε τοίχο από την τοπική κοινωνία και αυτό δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την αποτελεσματικότερη ένταξή τους...».

«...έχουν γίνει βήματα σε επίπεδο (τοπικής) κοινωνίας, δεν έχουμε τις αντιδράσεις του παρελθόντος, ούτε στα σχολεία υπάρχουν τόσο έντονες συμπεριφορές, με γονείς έτοιμους για επανάσταση ώστε να μη φοιτήσουν τα παιδιά τους στο εκάστοτε ελληνικό σχολείο..., υπάρχει ένα πιο θετικό κλίμα και μια λίγο μεγαλύτερη αποδοχή...».

«...η μόνιμη αντιμετώπισή τους σαν ευάλωτους, το πέπλο της ευαλωτότητας είναι πάλι θα έλεγα μια πολιτική απόφαση, που με κάνει να μη σε βλέπω σαν ένα άνθρωπο με τα ίδια χαρακτηριστικά με εμένα, πχ. ότι θέλεις να πας και εσύ σινεμά, θες να έχεις μια δουλειά, ένα

σπίτι, μια κανονική καθημερινότητα..., αυτή η άνιση η αντιμετώπισή τους συμβάλει στο να μην τους συμπεριλαμβάνουμε ποτέ και τους έχουμε πάντα "περιφερειακά της κοινωνίας"... και στο σχεδιάζω εγώ αυτό σαν κοινωνία...».

«... θεωρώ πως δεν κάνουμε βήματα προς τα εμπρός ώστε η κοινωνία να "ανοίξει" το μυαλό της, να φύγει από τα στερεότυπα και να υποδεχθεί τον προσφυγικό πληθυσμό..., αν και είμαστε στο 2022 σε επίπεδο προκαταλήψεων και στερεοτύπων είμαστε αρκετά χρόνια πίσω...».

«...το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον έχουν καθοριστικότατο ρόλο στην ενταξιακή διαδικασία και μπορούν να λειτουργήσουν στη διευκόλυνση αυτής με τις κατάλληλες δράσεις και ενέργειες, ωστόσο έχει φανεί πως δεν τα έχουμε αξιοποιήσει αποτελεσματικά στη χώρα μας...».

«...μοιάζει λες και όλοι μας περιμένουμε το κράτος και το κράτος εμάς, την ιδιωτική πρωτοβουλία... και κάπως έτσι όλα μένουν πίσω, μένουν στάσιμα..., ... στις μεγάλες πόλεις που είχαν ήδη διαμορφωμένες κοινότητες λόγω κυρίως των οικονομικών μεταναστών η κατάσταση υπήρξε πιο εύκολη, και επίσης, υπάρχουν σε αυτές και πιο πολλά εθελοντικά προγράμματα..., στην επαρχία αν και κάποιες τοπικές ομάδες πολιτών έκαναν κάποιες επιτυχημένες προσπάθειες, ωστόσο καθώς όλα αυτά γίνονται αποσπασματικά και όχι με οργανωμένο τρόπο και όχι με πολύ ανοιχτό τρόπο, δεν υπήρξε η επιθυμητή απήχηση...».

Από τα λεγόμενα των συνεντευξιαζόμενων επιβεβαιώνονται διεργασίες που αφορούν στη διαδικασία της ένταξης και συγκεκριμένα να αναφερθούμε αρχικά στην θεωρία της ενσωματωμένης απειλής, καθώς όπως είναι φυσικό στην αρχή, η στάση της κοινωνίας ήταν διαφορετική και σαφώς πιο αρνητική, ή πιο ορθά αμυντική. Με το χρόνο και με την εξοικείωση-αλληλεπίδραση αυτό άρχισε να αλλάζει.

Αναφορικά με την ενσωματωμένη απειλή, σύμφωνα με τον Walter Stephan (1999) έχουμε να κάνουμε: α) με την ρεαλιστική απειλή, δηλαδή την πραγματική πίεση σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο και αυτό γιατί ο μεταναστευτικός πληθυσμός έχει σαφώς την ανάγκη να εργαστεί και κατ' επέκταση μπορεί να επηρεάσει την κοινωνία υποδοχής σε επίπεδο πόρων καθώς θα υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη διάθεση αυτών, β) με την απειλή που καλείται συμβολική, και που έχει να κάνει με τις πεποιθήσεις, τις αξίες και την κουλτούρα

που διαφέρει μεταξύ μεταναστών και χώρας υποδοχής, αφορά ουσιαστικά στις προκαταλήψεις που μπορούν να ανακύψουν εξαιτίας των διαφορών αυτών, γ) μετά της προκαταλήψεις απειλή αποτελούν και τα στερεότυπα, και σαφώς εννοούνται τα αρνητικά, τα οποία με τη σειρά τους μια απαίτηση-προσμονή για αρνητικές συμπεριφορές από πλευράς των μεταναστών και δ) ο τελευταίος τύπος είναι το έσω-ομαδικό άγχος, όπου ενυπάρχει η αγωνία κατά την αλληλεπίδραση ντόπιων και μεταναστών και από τις δύο πλευρές, στους πρώτους εξαιτίας της πολιτισμικής απόστασης αλλά και της γλώσσας, στους δεύτερους λόγω του φόβου για απόρριψη.

Υγειονομικές και Κοινωνικές Υπηρεσίες

Ένα σημαντικό κεφάλαιο που αναδύθηκε ήταν αυτό των δικαιωμάτων και της ίσης μεταχείρισης. Με τη ροή της συζήτησης, εξετάζοντας την πρόσβαση στην εκπαίδευση, την εργασία και επομένως στην απόκτηση σημαντικών εγγράφων από το ελληνικό κράτος, όπως και της ασφάλισης, έρχεται στην επιφάνεια το κενό που υπάρχει αναφορικά με την προστασία βασικών δικαιωμάτων των προσφύγων, και την μη διασφάλιση της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες που θα τους διασφαλίσουν αξιοπρεπή διαβίωση και την άσκηση των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων.

«...η χώρα μας το έχει χάσει αυτό το στοίχημα, αλλά και κάποιες ευρωπαϊκές χώρες, ... δεν αρκούν μόνο φιέστες και εκδηλώσεις από οργανισμούς και ΜΚΟ για την ημέρα των δικαιωμάτων, ... σίγουρα βέβαια έχουν γίνει μεγάλα βήματα, αλλά σε πλαίσιο κεντρικής πολιτικής μοιάζει να γυρνάμε σελίδα προς τα πίσω πολλές φορές και όχι προς τα μπροστά, βλέποντας καταστάσεις όπως στον Έβρο και τα νησιά και τις αποφάσεις που λαμβάνονται...»

«...υπάρχει μεγάλη ανισότητα ως προς την πρόσβαση των προσφύγων στις υπηρεσίες υγείας.... ερχόμαστε αντιμέτωποι με τον συστηματικό αποκλεισμό τους από αυτό το θεμελιώδες δικαίωμα ... έχουν γίνει βήματα σίγουρα με την έκδοση του ΑΦΜ και του ΠΑΥΠΠΑ αλλά δεν αρκεί αυτό από μόνο του...»

«..... είναι σημαντικό πρόβλημα ότι δεν έχει εξασφαλιστεί με κάποιο τρόπο η επικοινωνία στις δομές υγείας, εννοώ ότι δεν υπάρχει κοινή γλώσσα και σε μια εξέταση ή ιατρική πράξη είναι απαραίτητο και οι δύο πλευρές να κατανοούν, θα έπρεπε να έχει προβλεφθεί αυτό από

την πολιτεία και να ενεργήσει αντίστοιχα, καθώς οι ΜΚΟ και ο ΔΟΜ εξυπηρετεί και καλύπτει αυτό το κενό όταν πρόκειται για αιτούντες άσυλο αλλά πρέπει να υπάρξει μέριμνα και για όσους έχουν λάβει άσυλο».

«... μεγάλο αγκάθι είναι και οι πρόσβαση στις κατά τόπους κοινωνικές υπηρεσίες, όχι μόνο λόγω γλώσσας, αλλά και άγνοιας ή άρνησης από πλευράς υπαλλήλων να εξυπηρετήσουν αυτούς τους πληθυσμούς..., διαπιστώσαμε ότι για παράδειγμα για την έκδοση του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος κάθε Κέντρο Κοινότητας λειτουργούσε διαφορετικά, είχε διαφορετικά κριτήρια και ζητούσε διαφορετικά δικαιολογητικά... ».

«...θεωρώ πως στις υγειονομικές υπηρεσίες αλλά και γενικά στις κοινωνικές υπηρεσίες, φταίνε οι ίδιοι οι άνθρωποι, δεν ξέρω αν είναι σωστά τοποθετημένοι στις θέσεις τους..., φταίει ο σχεδιασμός, λάθος προγράμματα χωρίς τις σωστές ειδικότητες, ένα προσωπικό που δεν έχει εκπαιδευτεί να υποδέχεται και να εξυπηρετεί και το μη γηγενή πληθυσμό...».

«...τα νοσοκομεία γκρινιάζουν γιατί δεν έχουν διερμηνείς και καλούν στις ΜΚΟ και φωνάζουν γιατί τους στείλατε χωρίς διερμηνέα... και εκεί δεν υπάρχει ένας σχεδιασμός πάλι, για ένα τόσο σοβαρό τομέα όπως είναι αυτός της υγείας..., σίγουρα κατανοώ και το γιατρό που αντιμετωπίζει το γλωσσικό εμπόδιο και επειδή πρόκειται για υγεία είναι σημαντικό και ο γιατρός να καταλαβαίνει αλλά και ο πρόσφυγας αλλά εδώ είναι αυτό που λέω για το σχεδιασμό βάλτε διερμηνείς στα νοσοκομεία, όσο και αν κάποιος πρόσφυγας μαθαίνει τη γλώσσα δεν είναι δυνατό να έχει φτάσει σε τέτοιο επίπεδο ώστε να μπορεί να κατανοεί ιατρικούς όρους...».

«...επίσης ας μην ξεχνάμε ούτε στις υγειονομικές υπηρεσίες ούτε στις λοιπές υπηρεσίες γνωρίζουν ή είναι εξοικειωμένοι με την κουλτούρα του πληθυσμού αυτού, και δεν μπορείς να τον αλλάξεις σε μια μέρα και να τον κάνεις όπως σε βολεύει για να μην αναστατώνεται η εργασιακή σου ρουτίνα..., αν δεν τον εντάξεις ομαλά δεν θα λειτουργήσει ποτέ σωστά αυτό το κομμάτι...».

«...μην αναφερθώ στον τομέα της ψυχικής υγείας, εκεί και αν υπάρχουν τεράστια προβλήματα που καλείται να διαχειριστεί η χώρα μας..., σε ένα πληθυσμό που φέρει τόσα ψυχικά τραύματα από όλα όσα έχουν βιώσει φεύγοντας από τις πατρίδες τους και προσπαθώντας να επιβιώσουν στη χώρα μας».

«... πάντως είναι και θέμα προδιάθεσης και θέλησης του κάθε υπαλλήλου, βέβαια είναι και θέμα άγνοιας και ελλειπών εκπαίδευσης τους..., είδαμε στην πράξη υπηρεσίες και νοσοκομεία με τεράστιες ελλείψεις σε μέσα και προσωπικό, και χωρίς την εκπαίδευση που ανέφερα, να έχουν τη θέληση και έβρισκαν σχεδόν πάντα τον τρόπο να εξυπηρετήσουν και να βοηθήσουν τους πρόσφυγες...».

«... ένα μεγάλο εμπόδιο είναι και η μη κατάρτιση των εργαζομένων σε καίριες υπηρεσίες αναφορικά με τα νομικά καθεστώς και τα νομιμοποιητικά έγγραφα που μπορεί να διαθέτει ο δικαιούχος άσυλο, ή το ποια νομοθεσία αφορά το δικό τους καθεστώς και ήταν τελικά σα να μη μιλάμε την ίδια γλώσσα ούτε εμείς μεταξύ μας....., ... χρειάζονται εκπαίδευση οι υπηρεσίες για όλα αυτά ώστε να είναι προετοιμασμένες δεν μπορούμε να ζητάμε από τους πρόσφυγες να είναι εκείνοι προετοιμασμένοι για όλα αυτά...».

Στέγαση

Σημαντικό κεφάλαιο αποτελεί και η στέγαση, βασική προϋπόθεση που ορίζεται και από την ΕΣΔΑ αποτελεί η παροχή αξιοπρεπούς στέγης ή καταλύματος και αδιαμφισβήτητα όταν ένας άνθρωπος δεν έχει εξασφαλίσει τη βάση της πυραμίδας των κοινωνικών του αναγκών δε μπορούμε να συζητούμε ή να ερευνούμε περιπλοκότερες διαδικασίες που αφορούν στην ενταξιακή του πορεία.

«.. δυσκολευτήκαμε πάρα πολύ, οι περισσότεροι ιδιοκτήτες παρά τη δική μας διαμεσολάβηση δεν δέχονταν να νοικιάσουν τα διαμερίσματά τους απευθείας σε πρόσφυγες..., ειδικά για το σύντομο του διαστήματος που διαρκεί και η επιδότηση του προγράμματος... ».

«... πολλοί δήμοι επίσης, παρά τις προσπάθειες που έγιναν και εκδηλώσεις και δράσεις ευαισθητοποίησης αντιμετώπισαν το θέμα σαν προσωρινό φαινόμενο.... αυτό που τελικά έχει δημιουργήσει τα περισσότερα προβλήματα σε όλα τα επίπεδα αναφορικά με τη αντιμετώπιση του μεταναστευτικού σε αυτή τη χώρα..., πρέπει να πάψουμε να το βλέπουμε έτσι αλλιώς πάντα όλες οι λύσεις θα είναι «επιδερμικές» και προσωρινές... ».

«...πριν από ένα χρόνο θα σου έλεγα κάτι διαφορετικό, τώρα θεωρώ ότι ίσως αυτό το ότι σου κόβω τα επιδόματα από τη στιγμή που αναγνωρίζεσαι και σε ωθώ να βρεις ένα σπίτι, σκέφτομαι πως ίσως είναι και ένα boost... ».

«...πλέον δεν είμαστε και στο 2016, έχουν προχωρήσει τα πράγματα έχουν οργανωθεί και οι κοινότητες των προσφύγων, οπότε ίσως είναι λίγο πιο εύκολο στο να βοηθηθούν και μεταξύ τους, εκτός από την υποστήριξη που λαμβάνουν από το ενταξιακό πρόγραμμα αναφορικά με τη στέγασή τους, ... βέβαια σίγουρα αυτό δεν είναι το ίδιο εύκολο για όλες τις οικογένειες αλλά σίγουρα είμαστε σε καλύτερο σημείο...».

«...πιστεύω ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα, θα βρουν και πολύ περισσότερες υπηρεσίες ώστε να βοηθηθούν στην αναζήτηση στέγης, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι θα βρουν και όλοι....., ωστόσο έχει παρατηρηθεί ότι σε μικρές πόλεις δεν υπάρχει καν μέριμνα ή κάποια δομή για αστέγους...».

«...δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να στηρίζουν ένα σπίτι, ένα ενοίκιο, πώς ειδικά εφόσον οι περισσότεροι δεν έχουν δουλειά ή αμείβονται με ευτελή ποσά, και ακόμα και αν έχουν ενταχθεί στο ενταξιακό πρόγραμμα, ναι μεν η επιδότηση που λαμβάνουν είναι σημαντική αλλά δεν επαρκεί για να καλυφθούν οι ανάγκες μιας οικογένειας, τι να πρωτοπληρώσουν με αυτά τα χρήματα...».

«...διαπιστώσαμε μέσω του προγράμματος ότι ακόμη και αν καταφέραμε να πείσουμε τους ιδιοκτήτες να νοικιάσουν τα σπίτια τους σε πρόσφυγες, εξαιτίας της κινητικότητας αυτού του πληθυσμού, οι οποίοι πολλές φορές έφευγαν σε 2-3 μήνες, οι ιδιοκτήτες αποθαρρύνθηκαν και αυτό άρχισε να συζητιέται στην πόλη και έτσι και οι υπόλοιποι ιδιοκτήτες μετά ήταν δύσπιστοι και έκανα πίσω...».

«...υπήρχε η δυσκολία και η άρνηση από πλευράς ιδιοκτητών να νοικιάσουν τα σπίτια τους σε αυτό το πληθυσμό, και το γεγονός ότι πολλοί πρόσφυγες εγκατέλειπαν τα σπίτια αυτά με χρέη σε νερό ρεύμα ή και κάποιες φορές ακόμη και στα ίδια τα ενοίκια έκαναν την κατάσταση ακόμη πιο άσχημη και αρνητική εναντίον τους...».

«...είναι μεγάλη πρόκληση το κεφάλαιο στέγαση τόσο για τον ιδιοκτήτη, όσο και για τον πρόσφυγα, αλλά κυρίως για την ίδια την πολιτεία η οποία ίσως θα έπρεπε να έχει μεριμνήσει σε αυτό το κομμάτι και όχι να είναι αποστασιοποιημένη περιμένοντας από έναν άλλο οργανισμό να βγάλει το φίδι από την τρύπα...».

«... φτάνω πάλι να διαπιστώνω το ίδιο πως ακόμη και εδώ που μιλάμε για στέγαση είναι βασικό το εργασιακό, καθώς αν έβρισκαν δουλειά θα ήταν ευκολότερο στην πορεία να βρουν και να συντηρήσουν ένα σπίτι..., επίσης και το γλωσσικό συνδέεται, είναι μια αλυσίδα γλώσσα, εργασία, σπίτι, έννοιες αλληλένδετες που το ένα βοηθά να υπάρξει το άλλο...».

Σύγκλιση Ενταξιακών Πολιτικών Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης

«... είμαστε πολύ μακριά σε πρακτικό επίπεδο, μπορεί να απορροφούμε στην εθνική μας νομοθεσία τις ευρωπαϊκές οδηγίες, αλλά στην πράξη χωλαίνει τελείως...».

«... ειδικά τώρα με την μείωση των χρηματοδοτήσεων, που κόβονται ξαφνικά πολλά προγράμματα, δε ξέρω πως θα μπορούμε να μιλάμε για εξισορρόπηση και κοινή αντιμετώπιση-διαχείριση με αυτή της Ευρώπης...».

«... νομίζω από όσα έχω δει, ότι ίσως τελικά στην Ελλάδα, σε αντίθεση τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες, την ένταξη να την κινήσαν οι ίδιοι οι πρόσφυγες, μόνοι τους..., μόχθησαν να βρουν μόνοι τους δουλειά, να μάθουν τη γλώσσα και λοιπά..., ... στην Ελλάδα την ένταξη την πετυχαίνεις μόνος σου τελικά, αυτό συνειδητοποίησα μόλις από την όλη συζήτησή μας...».

«... εμείς αισθάνομαι σα να απομακρυνόμαστε από το πεδίο της Ένταξης, παρά το γεγονός ότι βρίσκεται στο επίκεντρο της Εθνικής Στρατηγικής..., είμαι πολύ περίεργη να δω πως θα εξελιχθούν τα πράγματα το επόμενο διάστημα...».

«... δεν προστατεύονται επαρκώς τα ανθρώπινα δικαιώματα παρά τις ευρωπαϊκές οδηγίες, το βλέπουμε αυτό σε πάρα πολλά περιστατικά όπως έγινε με τον Έβρο και τη χρονιά που μας πέρασε αλλά και με τα γεγονότα στον Έβρο το 2020 και σε πολλές άλλες περιπτώσεις...».

«... η Ελλάδα πολύ περισσότερο αλλά και η Ευρώπη δεν ήταν προετοιμασμένες αρχικά, και σαν χώρα προσπαθούσαμε να τα κάνουμε όλα ταυτόχρονα, ωστόσο πιστεύω πως δεν ξεφύγαμε ποτέ από αυτόν ακόμα και όταν πέρασε η κρίση του να αντιμετωπίσουμε την έκτακτη ανάγκη και κατάσταση, δεν έχουμε κάνει ούτε τώρα έναν βαθύ, ουσιαστικό και με

μακροπρόθεσμο χαρακτήρα σχεδιασμό για την διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου, της ένταξης κ.λπ αλλά συνεχίζουμε να λαμβάνουμε προσωρινά και ευκαιριακά μέτρα...».

«... είμαστε μια χώρα υποδοχής και αυτό κάνει ακόμη πιο δύσκολη την κατάσταση και δεν ξέρω κατά πόσο θα ήταν εύκολο να συμπλεύσουμε με τις πολιτικές της ΕΕ, ωστόσο θεωρώ πως με καλύτερη οργάνωση και καλύτερη προετοιμασία ίσως και να ήταν λίγο καλύτερη και πιο θετική η κατάσταση...».

6. Συμπεράσματα

Αναμφισβήτητα έχουν γίνει πολλά βήματα και έχουν αναπτυχθεί πολιτικές για την Ένταξη και σε Ευρωπαϊκό αλλά και σε Εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε πως οι προσπάθειες αυτές σε επίπεδο εφαρμογής και αποτελεσματικότητας δεν είχαν τον αντίκτυπο που "υπόσχονταν" ή που θα λέγαμε πως είναι επιθυμητός. Εύκολα διαπιστώνει κανείς πως υπάρχουν ακόμα μεγάλα κενά και ελλείψεις, χωρίς ωστόσο αυτό να αναιρεί την προσπάθεια που γίνεται.

Από την παρούσα μελέτη, φαίνεται πως, αρχικά, αναφορικά με την εκπαίδευση, εκμάθηση γλώσσας, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν οι αποφάσεις και η σχετική νομοθεσία, ταυτόχρονα αυτά δεν αποτελούν εχέγγυα για την πρακτική εφαρμογή τους. Εξακολουθεί να παραμένει "δύσβατος ο δρόμος" προ τις δημόσιες δομές του κράτους, για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από τους ενήλικες μετανάστες. Φυσικά το ίδιο ισχύει και για τους ανηλίκους, ωστόσο σε αυτό το πλαίσιο φαίνεται πως έχουν βελτιωθεί οι συνθήκες και δεν αντιμετωπίζουμε φαινόμενα του παρελθόντος με την ίδια συχνότητα και ένταση. Σίγουρα χρειάζεται ακόμη προσπάθεια για περαιτέρω βελτίωση, καθώς ας μην ξεχνάμε πως ακόμη και για τα παιδιά που η προσαρμογή στο να μάθουν και να επικοινωνούν σε μια νέα γλώσσα είναι πιο εύκολη από ότι για έναν ενήλικα, ωστόσο δεν παύουν και αυτά να μάχονται μέσα τους στην προσπάθεια να κρατήσουν την ταυτότητά τους και κουλτούρα τους, όπως προστάζει η οικογένειά τους και πιθανότατα και η συνείδησή τους, αλλά ταυτόχρονα προσπαθούν και να εξομοιωθούν με τους συμμαθητές τους, ώστε να πάψουν να είναι στο περιθώριο και να βρίσκονται στο επίκεντρο μόνο για να αρνητικούς λόγους (πειράγματα, κοροϊδία, λεκτικές ύβρεις κ. λπ). Επίσης, χρειάζεται και η περαιτέρω κατάρτιση του εκπαιδευτικού προσωπικού ώστε να μπορέσει να εντάξει αποτελεσματικότερα αυτά τα παιδιά και να τους παρέχει εξατομικευμένο υλικό ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του σχολείου.

Παρόμοια φαίνεται πως είναι η κατάσταση και στον τομέα εργασία. Προβλήματα ανακύπτουν για ποικίλους λόγους, που όπως ειπώθηκε, έχουν να κάνουν με ποικίλους παράγοντες όπως το ότι δεν είναι γηγενείς και δεν μιλούν τη γλώσσα, αλλά ας μας επιτραπεί, έχει να κάνει και με το γεγονός ότι παρά τα ΦΕΚ και τις ΚΥΑ που ορίζουν το τρόπο και τα απαιτούμενα δικαιολογητικά με τα οποία μπορεί κάποιος πολίτης τρίτης

χώρας να αποκτήσει βασικά έγγραφα, που θα του επιτρέψουν να εργαστεί, αυτό εναπόκειται και στη διάθεση των κατά τόπους υπηρεσιών (ΕΦΚΑ, ΚΕΠ κ.λπ), των υπαλλήλων και των προϊσταμένων αντίστοιχα. Επίσης, σε κάποιες περιπτώσεις έχει να κάνει και με την ελλιπή ενημέρωση, που υπήρχε κυρίως τα προηγούμενα χρόνια, προς τους μετανάστες, αλλά και με την καθυστερημένη έκδοση των βασικών νομιμοποιητικών τους εγγράφων που με τη σειρά τους “μπλοκάρουν” όλες τις υπόλοιπες διαδικασίες. Σε επίπεδο ελλιπούς ενημέρωσης, θα μπορούσαμε να πούμε πως αυτή η έλλειψη ορθής ενημέρωσης μπορεί να αφορά και στο εκάστοτε υπαλληλικό προσωπικό των υπηρεσιών, και να μην έχει να κάνει αποκλειστικά με την έλλειψη διάθεσης συνεργασίας από πλευράς τους, ή με αρνητικά στερεότυπα και ιδεολογίες που πιθανώς φέρουν. Χρειάζονται επιπλέον προσπάθειες και πρωτοβουλίες για τη διασύνδεση του προσφυγικού πληθυσμού με την τοπική κοινωνία, ώστε να διευκολυνθούν στην αναζήτηση εργασίας, και ίσως χρειάζεται η τοπική κοινωνία (επιχειρήσεις) μια καλύτερη προετοιμασία και ενημέρωση για αυτόν τον πληθυσμό ώστε να διευκολυνθεί η αλληλεπίδρασή τους αρχικά και η αποδοχή σε επόμενα στάδια.

Σε θεσμικό επίπεδο, από όσα ειπώθηκαν στις συνεντεύξεις διαφάνηκε η ανάγκη να υπάρξει περαιτέρω αναθεώρηση, και διασφάλιση αυτού του πληθυσμού καθώς ίσως και η όλη αυτή ασαφής και δύσκολη κατάσταση με τα νομικά τους ζητήματα αλλά και όχι μόνο, ίσως τελικά να λειτουργούν αποθαρρυντικά και αποτρεπτικά στο να επιλέξουν τελικά να μείνουν και να ενταχθούν στη χώρα μας. *«Θα πρέπει να νιώθουν ελεύθεροι και ισότιμοι με τους πολίτες και όχι σα φυλακισμένοι που δεν έχουν δικαιώματα»*, όπως χαρακτηριστικά είπε μια συνεντευξιαζόμενη.

Υπάρχουν ποικίλες δυσκολίες και εμπόδια που αντιμετωπίζουν στην προσπάθειά τους να μείνουν και να ενταχθούν στην Ελλάδα, και σαφώς από τα πιο σοβαρά και για τους ίδιους έχουν να κάνουν με τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω γύρω από τη γλώσσα, την εκπαίδευση και τη δυσκολία εξεύρεσης εργασίας.

Μέσα στις τόσες δυσκολίες ενυπάρχουν και θετικά στοιχεία, οι καλές πτυχές αυτής της προσπάθειας για ένταξη, κάτι που με το πέρασ του χρόνου συνειδητοποιούν και οι ίδιοι οι πρόσφυγες. Μάλιστα, όταν φτάνουν σε αυτή τη συνειδητοποίηση αρχίζουν και βλέπουν ξεκάθαρα πόσο σημαντική είναι τελικά για αυτούς αυτή η αλληλεπίδραση και τριβή με

τον τοπικό πληθυσμό, πόσο σημαντικό είναι και από πλευράς τους να ενεργοποιηθούν και να κινητοποιηθούν ώστε να μάθουν τη γλώσσα και την κουλτούρα της χώρας υποδοχής, στοιχείο που αναφέρεται και στην Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη αλλά και στο πλαίσιο της Ελληνικής Μεταναστευτικής Πολιτικής. Αλλά δεν πρέπει να αμελούμε και τη σπουδαιότητα του χρόνου, η ιστορία έχει δείξει ότι με το πέρασμα του χρόνου η κοινωνία εξοικειώνεται και μοιάζει να τους αποδέχεται αλλά και οι ίδιοι με τον καιρό αρχίζουν να ξεπερνούν εσωτερικές άμυνες και εμπόδια και να διεκδικούν ενεργά την ένταξη.

Είναι σαφές πως υπάρχουν παροχές από πλευράς κράτους, ωστόσο δεν έχει διασφαλιστεί η σταθερή και ανεμπόδιστη πρόσβαση και αξιοποίηση αυτών από τον εν λόγω πληθυσμό. Από όλα τα παραπάνω αντιλαμβάνεται κανείς πως η αμφίδρομη ένταξη, κάτι που σημαίνει ενεργό συμμετοχή και από τις δύο πλευρές (πρόσφυγες/μετανάστες και ημεδαποί/τοπική κοινωνία), αποτελεί τον αποτελεσματικότερο «δρόμο» προς την ένταξη, όπως αποδεικνύεται από έρευνες και μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί αναφορικά με την ένταξη. Είναι, βέβαια, σημαντικό να επιμείνουμε στο σημείο πως η προσπάθεια ένταξης, δεν είναι μόνο ευθύνη των πολιτών τρίτων χωρών (φυσικά δεν αμελούμε ότι πρέπει και εκείνοι να προσπαθήσουν αρκετά) αλλά αποτελεί ευθύνη και της ίδιας της κοινωνίας υποδοχής, των θεσμών και των πολιτών της να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες και προϋποθέσεις, ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία αυτή.

Επίσης, σε όλη αυτή τη προσπάθεια δεν πρέπει να ξεχνούμε τον γυναικείο πληθυσμό, για τον οποίο φαίνεται πως η ένταξη έχει ακόμη πιο χαμηλά ποσοστά επιτυχίας και οφείλεται τόσο στον πολιτισμικό κομμάτι που φέρουν και εκείνοι μαζί τους όσο και στο ότι δεν έχει γίνει από πλευράς πολιτείας στο βαθμό που χρειάζεται πρόβλεψη και αντίστοιχες ενέργειες.

Κάτι ακόμη σημαντικό που αναδύθηκε από τις συνεντεύξεις είναι η απόσταση επαρχίας και μεγάλων αστικών κέντρων, όπου φαίνεται η επαρχία καλείται να αυξήσει τις προσπάθειες και τις δράσεις, και ίσως η πολιτική και των τοπικών αρχών αναφορικά με την ένταξη του προσφυγικού/μεταναστευτικού πληθυσμού να πρέπει να ενισχυθεί. Είναι σίγουρα πως μέσω δράσεων ευαισθητοποίησης, ενημέρωσης και την αντίστοιχη ανάληψη πρωτοβουλιών και αποφάσεων από τις τοπικές αρχές η ένταξη αυτού του πληθυσμού μπορεί να αποδειχθεί πιο αποτελεσματική στις μικρές πόλεις.

Ας μην ξεχνάμε πως πριν φτάσουμε να μιλάμε για ένταξη και ενταξιακή διαδικασία, χρειάζεται να έχουν γίνει ενέργειες και τα αντίστοιχα βήματα και στα προηγούμενα στάδια. Όταν φτάνεις μετά από τόσα χρόνια, που κάποιος είναι σε καθεστώς υποδοχής, και θέλεις ξαφνικά να τον εντάξεις χωρίς την προηγούμενη κατάλληλη προετοιμασία μοιάζει σχεδόν ανέφικτο όλο αυτό και φυσικά κάνει όλη αυτή τη διαδικασία να μοιάζει με «χειμαρρο» για τον πρόσφυγα. Επίσης, δεν γίνεται να έχεις αυτόν το πληθυσμό για χρόνια τοποθετημένο σε δομές εκτός του αστικού ιστού, να τον έχεις να νιώθει αποκομμένος, να πηγαίνει στις υπηρεσίες και να μην τον εξυπηρετούν, κάτι που του ενισχύει το να νιώθει αποκομμένος και του δημιουργεί την αίσθηση ότι είναι εκτός κοινωνίας, ότι βρίσκεται στο περιθώριο και να περιμένεις πως μετά ξαφνικά θα ενταχθεί ομαλά και εύκολα αρκεί να έχει ο ίδιος τη θέληση.

Η χώρα μας καλείται να αλλάξει στάση και τρόπο αντιμετώπισης την πραγματικότητα, χρειάζονται μακρόπνοοι και μακροπρόθεσμοι σχεδιασμοί, να απομακρυνθεί από την αντιμετώπιση των πάντων με τη μορφή του προσωρινού, τότε υπάρχει ελπίδα να τεθούν γερά θεμέλια και να γίνει η κατάσταση ευκολότερη και καλύτερη.

Κλείνοντας, θα σταθώ σε κάποια από τα λόγια των συνεντευξιαζόμενων που νομίζω αξίζει να κρατήσουμε στα συμπεράσματα και να κρατήσουμε σα τροφή για περαιτέρω σκέψη:

«Η πολιτική που ασκείται είναι της ενσωμάτωσης και όχι της ένταξης αυτό είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα της..».

«..Για την ένταξη χρειάζονται όλοι...»

«... υπάρχει χαώδης σύσταση της ελληνικής κοινωνίας και των θεσμικών οργάνων της, δεν υπάρχει μια οργανωμένη δομή ώστε να μπορέσει και ο πρόσφυγας να διευκολυνθεί, ... είναι σαν η ευθύνη να βαραίνει τον ίδιο τον πρόσφυγα μόνο στο τι τελικά προσπάθησε να κάνει...».

« ...δεν υπάρχουν οργανωμένα, σταθερά βήματα προς την ένταξη, από τη στιγμή που θα εισέλθουν στη χώρα και θα αιτηθούν άσυλο, είναι σα να τους σχεδιάζουμε μια ζωή που δεν είναι "ωραία" και δεν τους περιλαμβάνει, δεν συμπεριλαμβάνονται στη μεγάλη εικόνα...».

... στην Ελλάδα την ένταξη την πετυχαίνεις μόνος σου τελικά, αυτό συνειδητοποίησα μόλις από την όλη συζήτησή μας...».

7. Προτάσεις

- Δράσεις ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας αλλά και του προσφυγικού πληθυσμού.
- Εκπαίδευση υπαλλήλων δημοτικών και δημόσιων υπηρεσιών στις έννοιες πρόσφυγας, μετανάστης, μεταναστευτικό φαινόμενο, καθώς και στα έγγραφα που δύναται να φέρει αυτός ο πληθυσμός.
- Διευκόλυνση και απλοποίηση διαδικασιών απόκτησης νομιμοποιητικών εγγράφων και πρόσβασης στην κοινωνική ασφάλιση.
- Προσδιορισμός τομέων εργασίας όπου χρειάζονται εργατικά χέρια και παροχή κινήτρων από πλευράς Πολιτείας, τόσο προς τον προσφυγικό πληθυσμό όσο και προς τους εργοδότες/επιχειρήσεις.
- Διασφάλιση πρόσβασης στην εκπαίδευση και στη δια βίου μάθηση/κατάρτιση.
- Διασφάλιση εφαρμογής του νομοθετικού πλαισίου που απευθύνεται στον εν λόγω πληθυσμό, και διασφάλιση εφαρμογής του με ενιαίο τρόπο από όλους τους φορείς (ΟΤΑ, δημόσιο κ.λπ) και όχι κατά βούληση.
- Ενίσχυση προσφύγων ώστε να ενεργοποιούνται, μέσα από δράσεις που θα τους κινητοποιούν και θα τους εμπλέκουν με την τοπική κοινωνία, όπως για παράδειγμα, μέσα από δράσεις επισκέψεων σε υπηρεσίες με την υποστήριξη ντόπιων (εθελοντών), ώστε να εξοικειώνονται τόσο με τις υπηρεσίες, τα έγγραφα και τις γραφειοκρατικές διαδικασίες, να αλληλεπιδρούν με τους εργαζόμενους στους φορείς αυτούς αλλά και γενικά και να εξοικειώνεται η μία πλευρά με την άλλη.
- Εξασφάλιση οικονομικών πόρων και διασφάλιση ορθής αξιοποίησης αυτών.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Arap, J., Besselink, L.F.M., de Groot, G., Groenendijk, K., Guild, E., Niessen, J. and Pratt, S. (2006). The Nexus between Immigration, Integration and Citizenship in the EU. Centre for European Policy Studies, pp.1-65

Esses, V. M., Medianu, S., & Lawson, A. S. (2013). Uncertainty, threat, and the role of the media in promoting the dehumanization of immigrants and refugees. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 69(3), 518–536.

Delander, L., Hammarstedt, M., MÅnsson, J. and Nyberg, E. (2005). Integration of Immigrants: The role of language proficiency and experience. *Evaluation Review*, 29(1), pp.24-41.

Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*.

Morse MJ., 1994. *Critical issues in qualitative research methods*. Thousand Oaks, Sage Publ

Schnapper, D., (2008): *Η κοινωνική ενσωμάτωση. Μια σύγχρονη προσέγγιση*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

Ray, B. (2003), *The Role of Cities in Immigrant Integration*, Migration Policy Institute.

Ελληνόγλωσση

Αμίτσης, Γ., 2006. *Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Αμίτσης, Ν.Γ. (2014). *Το συλλογικό διακύβευμα της ενεργητικής ένταξης των ευπαθών ομάδων, αναπτυξιακά διδάγματα από την κοινωνική Ευρώπη*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Βλαχάδη, Μ., (2009), *Μετανάστευση- Κοινωνικός αποκλεισμός και Πολιτικές Ένταξης στην Ελλάδα*, Αθήνα: Αυτοέκδοση

Βενιέρης, Δ. (2006). «Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία». Αθήνα: GUTENBERG

Βούλγαρης Ι. κ.ά., 1995, «Η πρόσληψη και η αντιμετώπιση του 'Άλλου' στη σημερινή Ελλάδα. Πορίσματα εμπειρικής έρευνας», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τεύχ. 5, σελ. 81-100.

Διαμαντούρος Ν., 2000, Πολιτισμός δυϊσμός και πολιτική αλλαγή στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.

Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007). «*Η μεταναστευτική πρόκληση*», Αθήνα: Παπαζήσης

ΙΜΕΠΟ, (2009): Από τη Μετανάστευση στην Ενσωμάτωση. Τοπικές Λύσεις σε μια Παγκόσμια Πρόκληση. Αθήνα.

Καβουνίδη, Τ., Πολύζου, Α., Μαυρομάτης, Γ. (2006). «*Πολιτικές ένταξης των μεταναστών: Η Ευρωπαϊκή εμπειρία*». Αθήνα : Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής

Κοτρόγιαννος, Δ., κ.α. (2020). Διαστάσεις της κοινωνικής ενσωμάτωσης των προσφύγων και των μεταναστών στην Ελλάδα. Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Μπαλούρδος, Ι. Τσίγκανου (επιμ.) (2013). Μετα-ανάλυση ερευνών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Αθήνα: Παπαζήση

Παπαθεοδώρου Θ., (2015). «*Νομικό Καθεστώς Αλλοδαπών, Ελληνική και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία*». Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Φερόνας, Α., (2006). Η ευρωπαϊκή "διαδικασία κοινωνικής ένταξης": Δυνατότητες και περιορισμοί μιας Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού. Στο: Χ. Οικονόμου & Α. Φερόνας, (Επιμ.). Οι Εκτός των Τειχών, Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες. Αθήνα: Διόνικος.

Φερόνας, Α. & Οικονόμου, Χ., (2006). Εισαγωγή. Στο: Α. Φερόνας & Χ. Οικονόμου, (Επιμ.). Οι εκτός των τειχών, Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες. Αθήνα: Διόνικος.

Φερόνας, Α., (2019). Αποκλεισμός και Κοινωνική Αλληλεγγύη στην Ελλάδα της Κρίσης. Αθήνα: Διόνικος.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Entzinger Han and Biezeveld Renske, Benchmarking in Immigrant Integration, (2003). Τελευταία προσπέλαση: 12 Δεκεμβρίου 2022. https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/benchmarking-immigrant-integration_en

Levitas (2007). The Multi-Dimensional Analysis of Social Exclusion. Τελευταία προσπέλαση: 12 Δεκεμβρίου 2022. https://www.researchgate.net/publication/267222796_The_Multi-Dimensional_Analysis_of_Social_Exclusion

Penninx R., Integration processes of migrants in the European Union and policies relating to integration, (2004). Τελευταία προσπέλαση: 12 Δεκεμβρίου 2022. <https://www.esiweb.org/pdf/turkeynetherlands/RinnusPenninx.pdf>

Prejudice toward immigrants (Walter Stephan, 1999). Journal of Applied Social Psychology. Τελευταία προσπέλαση: 15 Δεκεμβρίου 2022. <https://oscarybarra.psych.lsa.umich.edu/wp/wp-content/uploads/2016/03/1Stephan-Ybarra-Bachman1999JASP.pdf>

Αλφαβητάρι της Μετανάστευσης (2015). Τελευταία προσπέλαση 10 Δεκεμβρίου 2022: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2015/06/Alvafitari.pdf>

ΑΝΤΙΑΗΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Τελευταία προσπέλαση: 15 Δεκεμβρίου 2022. https://www.moreincommon.com/media/q4ge0pzv/0535-more-in-common-greece-report_greek_p4_final_web.pdf

Γλωσσάριο Για την Μετανάστευση, Ν° 20 Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία. Τελευταία προσπέλαση: Τελευταία προσπέλαση: 14 Δεκεμβρίου 2022. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_20.pdf

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥΧΩΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ. Τελευταία προσπέλαση: 20 Δεκεμβρίου 2022. [Εθνική-στρατηγική-για-την-κοινωνική-ένταξη-2021.pdf \(migration.gov.gr\)](https://www.migration.gov.gr/Εθνική-στρατηγική-για-την-κοινωνική-ένταξη-2021.pdf)

Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για το 2019. Τελευταία προσπέλαση: 20 Δεκεμβρίου 2022. (<https://www.synigoros.gr/resources/docs/ee2019-p04-49-119-vasika-themata.pdf>)

ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ: ΑΝΤΙΑΛΗΨΕΙΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ. Τελευταία προσπέλαση: 10 Δεκεμβρίου 2022. https://www.ekke.gr/publication_files/entaxi-ton-metanaston-antilipsis-politikes-praktikes

Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ένταξη. Τελευταία προσπέλαση: 14 Δεκεμβρίου 2022. <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-eyropaiko-kai-diethnes-epipedo/>

Ελληνική Πολιτική Ένταξης. Τελευταία προσπέλαση: 14 Δεκεμβρίου 2022.

<https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-epipedo/>

Εξευρωπαϊσμός ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής: Κάθετη ανάλυση της διαμόρφωσης πέντε Οδηγιών της Ε.Ε. και η προώθηση των ελληνικών θέσεων. Τελευταία προσπέλαση: 18 Δεκεμβρίου 2022.

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eeqp/article/view/14169>

Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (2021). Τελευταία προσπέλαση: 15 Δεκεμβρίου 2022.

<https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2022/09/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%88%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B7-%CE%99%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%AC%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%82-2022.pdf>

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΕΞΑΜΗΝΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ. Τελευταία προσπέλαση: 15 Δεκεμβρίου 2022.

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester-thematic-factsheet-social-inclusion-el.pdf

Μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ. Τελευταία προσπέλαση: 14 Δεκεμβρίου 2022. <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-migration-policy/>

Άρθρα

Ahmed, S., & Matthes, J. (2017). Media representation of Muslims and Islam from 2000 to 2015: A meta-analysis. *International Communication Gazette*, 79(3), 219–244.

Τελευταία προσπέλαση 10 Δεκεμβρίου 2022:

https://www.researchgate.net/publication/304574857_Media_representation_of_Muslims_and_Islam_from_2000_to_2015_A_meta-analysis

Beyer, A., & Matthes, J. (2015). Public perceptions of the media coverage of irregular immigration. *Comparative insights from France, the United States and Norway. Journal of American Behavioral Scientist*, 59(7), 839–857. Τελευταία προσπέλαση 10

Δεκεμβρίου 2022: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0002764215573253>

Blinder, S., & Jeannet, A.M. (2018). The ‘illegal’ and the skilled: Effects of media portrayals on perceptions of immigrants in Britain. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(9), 1444–1462. Τελευταία προσπέλαση 10 Δεκεμβρίου 2022:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183X.2017.1412253>

Costello, K., & Hodson, G. (2011). Social dominance-based threat reactions to immigrants in need of assistance. *European Journal of Social Psychology*, 41(2), 220–231. Τελευταία προσπέλαση 10 Δεκεμβρίου 2022:

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ejsp.769>

Estivill (2003), *Concepts and Strategies for Combating Social Exclusion: An Overview*, Portugal: International Labour Office, 131. Τελευταία προσπέλαση 10 Δεκεμβρίου 2022:

https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2003/103B09_267_engl.pdf

Jacobs, L. (2017). Patterns of Criminal Threat in Television News Coverage of Ethnic Minorities in Flanders (2003–2013). *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43 (5), 809–829. Τελευταία προσπέλαση 10 Δεκεμβρίου 2022:

https://kuleuven.limo.libis.be/discovery/fulldisplay?docid=lirias1862035&context=SearchWebhook&vid=32KUL_KUL:Lirias&lang=en&search_scope=lirias_profile&adaptor=SearchWebhook&tab=LIRIAS&query=any,contains,lirias1862035

Lawlor, A. (2015). Local and National Accounts of Immigration Framing in a CrossNational Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41 (6), 918–941.

Τελευταία προσπέλαση 27 Δεκεμβρίου 2022:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183X.2014.1001625>

Lawlor, A., & Tolley, E. (2017). Deciding who’s legitimate: News media framing of immigrants and refugees. *International Journal of Communication*, 11, 967–991.

Τελευταία προσπέλαση 27 Δεκεμβρίου 2022:
<https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/viewFile/6273/1946>

Schemer, C. (2014). Media effects on racial attitudes: Evidence from a three-wave panel survey in a political campaign. *International Journal of Public Opinion Research*, 26(4), 531–542. Τελευταία προσπέλαση 27 Δεκεμβρίου 2022:
<https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/89801/1/edt041.pdf>

Η έννοια της ευαλωτότητας και η τυποποίηση των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού στο ελληνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, Απίστουλας, Δ. (2021). Τελευταία προσπέλαση 10 Δεκεμβρίου 2022:
<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eejp/article/view/29092/22685>

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

Άξονες συζήτησης – Βοηθητικές ερωτήσεις

- 1) Ποιες είναι οι προκλήσεις που εντοπίζονται γύρω από το θέμα της απασχολησιμότητας των προσφύγων;
- 2) Πώς κρίνετε την πρόσβαση στην εκπαίδευση και την συμβολή των γλωσσικών ικανοτήτων στην ενταξιακή διαδικασία;
- 3) Προκλήσεις-εμπόδια αναφορικά με τη στέγαση
- 4) Σχολιάστε την πρόσβαση των προσφύγων στις υγειονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες.
- 5) Πώς κρίνετε τη συμβολή του κοινωνικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος στην ενταξιακή διαδικασία;
- 6) Υπάρχει σύγκλιση ανάμεσα στις πολιτικές ένταξης της Ελλάδας και της ΕΕ;